

NARODOWY
BANK POLSKI

Kwiecień 2024 r.

Ocena funkcjonowania polskiego systemu płatniczego w II półroczu 2023 r.

Kwiecień 2024 r.

Ocena funkcjonowania polskiego systemu płatniczego w II półroczu 2023 r.

Opracował:

Departament Systemu Płatniczego przy współpracy
z Departamentem Emisyjno-Skarbcowym

Narodowy Bank Polski
00-919 Warszawa
ul. Świętokrzyska 11/21
tel.: +48 22 185 10 00
faks.: +48 22 185 10 10
www.nbp.pl

Niniejsze opracowanie i jego poprzednie edycje dostępne są na stronie internetowej NBP
<https://nbp.pl/system-platniczy/dane-i-analizy/ocena-funkcjonowania-systemu-platniczego/>

© Copyright Narodowy Bank Polski, 2024

Spis treści

Spis treści	2
Synteza	4
Informacje wstępne	12
1. Podmioty w systemie płatniczym	13
2. Systemy płatności	16
2.1. Systemy płatności wysokokwotowych	16
2.1.1. System SORBNET2	16
2.1.2. System TARGET-NBP	19
2.2. Systemy płatności detalicznych	21
2.2.1. System Elixir	21
2.2.2. System Euro Elixir	22
2.2.3. System Express Elixir	25
2.2.4. System BlueCash	26
2.2.5. System BLIK	28
2.2.6. Krajowy System Rozliczeń	31
2.3. Porównanie średniej dziennej liczby zleceń i średniej wartości jednego zlecenia w systemach płatności	33
3. Systemy rozliczeń i rozrachunku transakcji papierami wartościowymi	35
3.1. Systemy rozrachunku transakcji papierami wartościowymi	35
3.1.1. System rozrachunku prowadzony przez KDPW	35
3.1.2. System SKARBNET4	38
3.2. Systemy rozliczeń transakcji papierami wartościowymi	39
3.2.1. Systemy rozliczeń transakcji papierami wartościowymi prowadzone przez KDPW_CCP	39
3.2.2. System rozliczeń i rozrachunku IRGiT SRF	41
4. Pozostałe elementy infrastruktury polskiego systemu płatniczego	42
4.1. Podmioty świadczące usługi płatnicze	42
4.2. Schematy płatnicze	45
4.3. Bankomaty	47
4.4. Punkty handlowo-usługowe akceptujące karty płatnicze	49
4.5. Usługa <i>cash back</i>	52
5. Rachunki bankowe i bezgotówkowe instrumenty płatnicze	54
5.1. Rachunki bankowe	54
5.2. Bezgotówkowe instrumenty płatnicze	54
5.2.1. Karty płatnicze	55
5.2.2. Polecenie przelewu	59
5.2.3. Polecenie zapłaty	60
5.2.4. Instrumenty pieniądza elektronicznego – Billon	60
5.2.5. Innowacyjne instrumenty i usługi płatnicze	60
5.3. Oszustwa dotyczące instrumentów płatniczych	64
6. Obrót gotówkowy	68

7. Działania w zakresie polityki i rozwoju systemu płatniczego	71
7.1. Funkcjonowanie Rady ds. Systemu Płatniczego	71
7.2. Działania na rzecz zwiększenia bezpieczeństwa obrotu gotówkowego	71
7.3. Działania monitorujące i analityczne w zakresie pieniądza cyfrowego banku centralnego	73
7.4. Zagadnienia prawne	76
7.4.1. Krajowe i unijne akty prawne dotyczące funkcjonowania polskiego systemu płatniczego przyjęte w II półroczu 2023 r.	76
7.4.2. Projekty unijnych i krajowych aktów prawnych związanych z funkcjonowaniem polskiego systemu płatniczego	81
7.5. Działania w zakresie upowszechniania obrotu bezgotówkowego	86
7.6. Działania na rzecz ograniczenia wykluczenia finansowego	87
7.7. Działania na rzecz SEPA	88
8. Wyniki wybranych badań i analiz w zakresie systemu płatniczego	90
8.1. Porównanie wybranych elementów polskiego systemu płatniczego z systemami innych krajów Unii Europejskiej za 2022 r.	90
8.2. Raport <i>E-commerce w Polsce 2023</i>	92
Wykaz stosowanych skrótów	94

Synteza

Ocena funkcjonowania polskiego systemu płatniczego jest cyklicznym materiałem, przygotowywanym przez Departament Systemu Płatniczego, stanowiącym dla Zarządu NBP podstawę do dokonania okresowej oceny rozliczeń pieniężnych i obiegu pieniężnego, tj. realizacji zadania określonego w art. 17 ust. 4 pkt 3 ustawy o Narodowym Banku Polskim¹.

W *Ocenie funkcjonowania polskiego systemu płatniczego w II półroczu 2023 r.*, zwanej dalej *Oceną*, przedstawiono główne tendencje i wydarzenia, które wystąpiły w polskim systemie płatniczym w II połowie 2023 r., jak również dane statystyczne odzwierciedlające rozwój systemu płatniczego w Polsce w tym okresie.

Najistotniejszymi dla krajowego systemu płatniczego zmianami regulacyjnymi przyjętymi w II połowie 2023 r. były:

- uchwalenie *ustawy o zmianie niektórych ustaw w związku z zapewnieniem rozwoju rynku finansowego oraz ochrony inwestorów na tym rynku²*. Ustawa ta zmodyfikowała zasady przekazywania danych do NBP (jest to konsekwencja wejścia w życie *rozporządzenia EBC (EU) 2020/2011³*). Obowiązkiem sprawozdawczym objęto dodatkowe podmioty, w tym operatorów bankomatów i wpłatomatów. Do NBP mają być przekazywane informacje o liczbie tych urządzeń, liczbie oraz wartości dokonywanych w nich transakcji, a także o transakcjach oszukańczych. Dostawcy prowadzący rachunki płatnicze będą zobowiązani do dostarczania danych o liczbie prowadzonych rachunków, a także informacji o tym, do ilu rachunków wgląd mają dostawcy świadczący usługę dostępu do informacji o rachunku. Obowiązek przekazywania danych do NBP został również wprowadzony wobec dostawców świadczących usługi inicjowania transakcji płatniczych oraz dostawców świadczących usługę dostępu do informacji o rachunku⁴. Dotyczy to także dostawców świadczących usługi w Polsce w ramach działalności transgranicznej lub za pośrednictwem agenta.

Kolejną zmianą, jaką wprowadziła wspomniana ustawa, jest rezygnacja, od 29 września 2023 r., z wymogu uzyskania przez KNF opinii Prezesa NBP przed wydaniem zezwolenia na świadczenie usługi *acquiringu* przez krajową instytucję płatniczą.

¹ Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o Narodowym Banku Polskim (Dz. U. z 2022 r. poz. 2025).

² Ustawa z dnia 16 sierpnia 2023 r. o zmianie niektórych ustaw w związku z zapewnieniem rozwoju rynku finansowego oraz ochrony inwestorów na tym rynku (Dz. U. poz. 1723).

³ Rozporządzenie Europejskiego Banku Centralnego (EU) 2020/2011 z dnia 1 grudnia 2020 r. zmieniające rozporządzenie Europejskiego Banku Centralnego (EU) nr 1409/2013 w sprawie statystyki płatności (EBC/2013/43) (Dz. Urz. UE L 418 z 11.12.2020, s. 1-78).

⁴ Operatorzy bankomatów będą mieli obowiązek przekazania informacji kwartalnie – po raz pierwszy w terminie do 30 kwietnia 2024 r. Natomiast dostawcy prowadzący rachunki płatnicze, dostawcy świadczący usługi inicjowania transakcji płatniczych oraz dostawcy świadczący usługę dostępu do informacji o rachunku będą przekazywali do NBP półroczne sprawozdania – po raz pierwszy w terminie do 31 lipca 2024 r.

- uchwalenie unijnego rozporządzenia zmieniającego rozporządzenie CSDR⁵. Najważniejsze zmiany wprowadzone tą regulacją dotyczą doprecyzowania regulacji związanych z dyscypliną rozrachunku, wprowadzenia procesu obowiązkowego zakupu instrumentów finansowych na otwartym rynku, w przypadku ich niedostarczenia przez sprzedawcę (*buy-in*⁶), oraz ułatwienia dostępu do bankowych usług pomocniczych przez umożliwienie CDPW posiadającym licencję bankową oferowania takich usług innym CDPW. Rozporządzenie weszło w życie 16 stycznia 2024 r.

W II połowie 2023 r. prowadzono także działania (w tym w obszarze regulacyjnym), które mogą mieć znaczny wpływ na funkcjonowanie polskiego systemu płatniczego w najbliższej przyszłości. Należą do nich w szczególności:

- kontynuowanie przez NBP prac w ramach Projektu SORBNET3, zgodnie z którym planowane jest uruchomienie w 2025 r. nowego systemu RTGS dla płatności w złotych zgodnego ze standardem ISO 20022,
- prowadzenie przez KIR konsultacji ze środowiskiem bankowym dotyczących migracji systemu Elixir na nowy standard komunikatów w formacie XML, bazującym na standardzie ISO 20022,

oraz w obszarze regulacyjnym:

- finalizowanie prac nad projektem unijnego rozporządzenia w odniesieniu do poleceń przelewu natychmiastowego w euro (IPR – *Instant Payments Regulation*)⁷. W listopadzie 2023 r. Rada UE i PE wypracowały wstępne porozumienie polityczne w sprawie wspomnianego projektu⁸. Uzgodnione regulacje uwzględniły:
 - 1) wymogi dotyczące obowiązku oferowania usługi wykonywania i odbierania natychmiastowych poleceń przelewu w euro,
 - 2) rozwiązania, których celem ma być umożliwienie instytucjom płatniczym oraz instytucjom pieniądza elektronicznego ubiegania się o uczestnictwo w tzw. wyznaczonych systemach

⁵ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2023/2845 z dnia 13 grudnia 2023 r. zmieniające rozporządzenie (UE) nr 909/2014 w odniesieniu do dyscypliny rozrachunku, transgranicznego świadczenia usług, współpracy w zakresie nadzoru, świadczenia bankowych usług pomocniczych oraz wymogów dotyczących centralnych depozytów papierów wartościowych z państw trzecich i zmieniające rozporządzenie (UE) nr 236/2012 (Dz.U. UE L 2845 z 27.12.2023, s. 1).

⁶ *Buy-in* to zainicjowany przez nabywcę proces zakupu instrumentów finansowych na otwartym rynku w przypadku ich niedostarczenia przez sprzedawcę do końca wyznaczonego okresu, w wyniku którego sprzedający będzie zobowiązany do pokrycia różnicy cen między pierwotną a nową transakcją oraz wszystkich kosztów z tym związanych.

⁷ Projekt rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady zmieniającego rozporządzenia (UE) nr 260/2012 i (UE) 2021/1230 oraz dyrektywy 98/26/WE i (UE) 2015/2366 w odniesieniu do poleceń przelewu natychmiastowego w euro.

⁸ Tekst kompromisowy projektu IPR został opublikowany pod adresem:
<https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-15764-2023-REV-1/en/pdf>.

płatności⁹ w rozumieniu dyrektywy SFD¹⁰. W Polsce takimi systemami są systemy Elixir oraz Euro Elixir, których operatorem jest KIR, a także systemy SORBNET2 oraz TARGET-NBP, prowadzone przez NBP¹¹.

W celu zapewnienia możliwości ubiegania się instytucji płatniczych oraz instytucji pieniądza elektronicznego o uczestnictwo w systemach wyznaczonych, zaproponowano zmianę dyrektywy SFD, której towarzyszy nowelizacja dyrektywy PSD2¹². Zgodnie z motywem 15 kompromisowego projektu rozporządzenia IPR, objęcie wspomnianych podmiotów wymogami rozporządzenia IPR powinno przyczynić się do ułatwienia korzystania z poleceń przelewu natychmiastowego w euro. Brak możliwości uczestnictwa tych podmiotów w systemach płatności wyznaczonych w rozumieniu dyrektywy SFD został zakwalifikowany jako przeszkoda w świadczeniu usług polecenia przelewu natychmiastowego w euro przez te podmioty w sposób efektywny i konkurencyjny.

Zgodnie z wypracowanymi rozwiązaniami dostęp do systemu wyznaczonego możliwy będzie tylko wtedy, jeśli podmiot z wymienionych kategorii będzie spełniał zarówno wymogi zdefiniowane w PSD2, jak również będzie spełniał wymogi i przestrzegał zasad obowiązujących w wyznaczonych systemach płatności (motyw 16 uzgodnionej regulacji)¹³.

W uzgodnionym projekcie IPR przewidziano stosunkowo krótki, 12-miesięczny termin dla państw członkowskich na przyjęcie i publikację przepisów krajowych niezbędnych do wykonania zmienionych przepisów dyrektyw PSD2 i SFD oraz rozpoczęcie ich stosowania (liczony od dwudziestego dnia po opublikowaniu rozporządzenia w Dzienniku Urzędowym UE)¹⁴.

⁹ Pod pojęciem wyznaczonych systemów płatności (*designated payment systems*) należy rozumieć takie, które ze względu na swoje znaczenie zostały określone przez państwa członkowskie jako objęte zakresem stosowania dyrektywy SFD i zgłoszone do ESMA zgodnie z art. 10 ust. 1 SFD.

¹⁰ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 98/26/WE z dnia 19 maja 1998 r. w sprawie zamknięcia rozliczeń w systemach płatności i rozrachunku papierów wartościowych (Dz. Urz. UE L 166 z 11.6.1998, s. 45).

¹¹ Art. 15 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 24 sierpnia 2001 r. o ostateczności rozrachunku w systemach płatności i systemach rozrachunku papierów wartościowych oraz zasadach nadzoru nad tymi systemami (Dz. U. z 2022 r. poz. 1581, z późn. zm.).

¹² Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2015/2366 z dnia 25 listopada 2015 r. w sprawie usług płatniczych w ramach rynku wewnętrznego, zmieniająca dyrektywy 2002/65/WE, 2009/110/WE, 2013/36/UE i rozporządzenie (UE) nr 1093/2010 oraz uchylająca dyrektywę 2007/64/WE (Dz. Urz. UE L 337 z 23.12.2015, s. 35- 127).

¹³ Dodatkowo, w komunikacie Rady UE z 26 lutego 2024 r. dotyczącym przyjęcia IPR w kontekście zmian SFD znalazło się stwierdzenie, że regulacja ta zawiera odpowiednie zabezpieczenia zapewniające, że dostęp instytucji płatniczych i instytucji pieniądza elektronicznego do systemów płatności nie niesie ze sobą dodatkowego ryzyka dla systemu: [Council adopts regulation on instant payments - Consilium \(europa.eu\)](https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2024-0065_PL.pdf).

Uzgodniony projekt rozporządzenia IPR został uchwalony przez PE w pierwszym czytaniu 7 lutego 2024 r.: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2024-0065_PL.pdf.

¹⁴ Kompromisowy projekt rozporządzenia IPR został uchwalony przez PE w pierwszym czytaniu 7 lutego 2024 r., a następnie przyjęty przez Radę UE 26 lutego 2024 r. Rozporządzenie zostało ogłoszone w Dzienniku Urzędowym UE z dnia 19 marca 2024 r. i weszło w życie z dniem 8 kwietnia 2024 r. EUR-Lex: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=OJ:L_202400886.

Najważniejsze dane statystyczne, odzwierciedlające rozwój polskiego systemu płatniczego w II półroczu 2023 r. w porównaniu z poprzednim półroczem, są następujące:

Tabela 1. Dane dotyczące liczby i wartości zleceń zrealizowanych w II półroczu 2023 r. w systemach płatności oraz zmiany w porównaniu z I półroczem 2023 r.

System płatności	Liczba zleceń	Zmiana liczby zleceń	Wartość zleceń	Zmiana wartości zleceń
SORBNET2	2,9 mln	7,3%	70,2 bln zł	6,0%
TARGET-NBP	1,2 mln	-0,3%	1,6 bln euro	6,95%
Elixir	1,1 mld	-0,9%	4,3 bln zł	5,4%
Euro Elixir	26,6 mln	5,0%	178,3 mld euro	-1,7%
Express Elixir	206,8 mln	27,2%	111,4 mld zł	21,8%
BlueCash	7,2 mln	-1,4%	10,8 mld zł	14,6%
BLIK	961,8 mln	20,2%	135,2 mld zł	25,2%
KSR	26,3 mln	3,7%	8,1 mld zł	6,7%

Źródło: opracowanie NBP na podstawie danych NBP, EBC, KIR, Autopay S.A., PSP Sp. z o.o. oraz Fiserv Polska S.A.

Tabela 2. Dane dotyczące liczby i wartości operacji zrealizowanych w II półroczu 2023 r. w systemach rozliczeń i rozrachunku transakcji papierami wartościowymi oraz zmiany w porównaniu z I półroczem 2023 r.

Systemy	Liczba operacji	Zmiana liczby operacji	Wartość operacji	Zmiana wartości operacji
System rozrachunku papierów wartościowych prowadzony przez KDPW	4,8 mln	0,6%	6,99 bln zł	10,5%
System SKARBNET4 prowadzony przez NBP	2,5 tys.	0,9%	16,6 bln zł	6,3%
Systemy rozliczeń transakcji instrumentami finansowymi prowadzone przez KDPW_CCP	21,97 mln	10,6%	596,1 mld zł	3,5%

Źródło: opracowanie NBP na podstawie danych KDPW, NBP oraz KDPW_CCP

W analizowanym okresie w systemie SORBNET2 nastąpił wzrost zarówno liczby, jak i wartości zrealizowanych zleceń (tabela 1). Znacznie wzrosła liczba i wartość zleceń zrealizowanych w systemach Express Elixir i BLIK. Wynika to z rosnącej popularności płatności typu P2P, które są inicjowane w systemie BLIK i, w przypadku gdy dotyczą klientów różnych banków, są rozliczane w systemie Express Elixir. Rosnąca popularność transakcji typu P2P, których średnia wartość w II półroczu 2023 r. wyniosła 151 zł, wpływa jednocześnie na stopniowe zmniejszanie się średniej wartości pojedynczej transakcji w systemie Express Elixir.

W systemach prowadzonych przez KDPW_CCP (tabela 2) odnotowano wzrost zarówno liczby, jak i wartości rozliczanych transakcji. Wpływ na te zmiany miało przede wszystkim zwiększenie aktywności na rynku zorganizowanym, w tym rozwój rynku transakcji *repo* na obligacje skarbowe, zawieranych w alternatywnym systemie obrotu TBSP.

Tabela 3. Wybrane dane dotyczące rozwoju infrastruktury polskiego systemu płatniczego w II półroczu 2023 r. oraz zmiany w porównaniu z I półroczem 2023 r.

Infrastruktura polskiego systemu płatniczego	Liczba	Zmiana
Instytucje świadczące usługi płatnicze, w tym:	1 898	-2,3%
Banki i oddziały instytucji kredytowych ¹	556	-0,2%
KIP (krajowa instytucja płatnicza)	43	4,9%
MIP (mała instytucja płatnicza)	181	11,7%
BUP (biuro usług płatniczych)	1 084	-8,4%
SKOK-i	18	-
Dostawcy świadczący wyłącznie usługę dostępu do informacji o rachunku	15	-
Poczta Polska	1	-
Bankomaty	22 085	1,5%
Punkty handlowo – usługowe udostępniające usługę <i>cash back</i>	278,6 tys.	-1,4%
Akceptanci oferujący wypłaty sklepowe <i>cash back</i>	185,3 tys.	-1,6%
Akceptanci kart płatniczych umożliwiające realizację płatności kartą płatniczą w terminalach POS	573,1 tys.	-1,6%
Akceptanci akceptujący płatności kartowe w Internecie	52,7 tys.	4,8%
Terminale POS w punktach handlowo - usługowych	1,3 mln	6,7%

Uwaga: ¹ w tabeli nie został ujęty NBP, który również świadczy usługi płatnicze dla określonej grupy klientów, w tym państwowych jednostek budżetowych.

Źródło: opracowanie NBP na podstawie danych KNF, KSKOK, Poczty Polskiej S.A. oraz NBP

Tabela 4. Wybrane dane dotyczące rachunków bankowych i bezgotówkowych instrumentów płatniczych w II półroczu 2023 r. oraz zmiany w porównaniu z I półroczem 2023 r.

Rachunki bankowe i bezgotówkowe instrumenty płatnicze	Liczba	Zmiana
Rachunki bieżące osób fizycznych prowadzone przez banki	51,0 mln	1,8%
Średnia liczba transakcji bezgotówkowych na jednym rachunku płatniczym	148,3	4,9%
Karty płatnicze, w tym:	45,2 mln	0,8%
Karty kredytowe	4,9 mln	0,2%
Polecenia przelewu	2,6 mld	3,3%
Polecenia zapłaty	16,1 mln	6,6%

Źródło: dane NBP

W analizowanym okresie odnotowano wzrost pieniądza gotówkowego w obiegu (z kasami banków) o 9,4 mld zł do 377,2 mld zł (zmiana o 2,5% w porównaniu z I półroczem 2023 r.). Wartość pobrań waluty polskiej z NBP zwiększyła się o 9,8% (do 99,8 mld zł) przy jednoczesnym spadku odprowadzeń waluty polskiej do NBP o 1,0% (do 90,4 mld zł).

W II półroczu 2023 r. kontynuowany był rozwój nowoczesnych instrumentów i usług płatniczych, do których w szczególności należą karty zbliżeniowe i płatności mobilne. Polska należy do grona krajów o najwyższym wskaźniku użycia kart zbliżeniowych na świecie. Na koniec grudnia 2023 r. karty zbliżeniowe stanowiły 97,2% wszystkich kart płatniczych w Polsce, zyskując coraz większy

udział w liczbie i wartości transakcji kartowych. W II półroczu 2023 r. udział transakcji kartami zbliżeniowymi w ogólnej liczbie bezgotówkowych transakcji kartowych osiągnął 97,1%, co wynika m.in. z faktu, że od I półrocza 2019 r. 100% terminali POS jest przystosowanych do obsługi kart płatniczych z funkcją zbliżeniową.

Oprócz kart zbliżeniowych bardzo dynamicznie rozwijają się płatności mobilne, zwłaszcza realizowane w systemie BLIK. System ten umożliwia dokonywanie przy użyciu np. telefonów komórkowych czy tabletów płatności zarówno przez Internet, jak i w tradycyjnych sklepach i punktach usługowych, komunikacji miejskiej, urzędach publicznych oraz płatności pomiędzy użytkownikami telefonów komórkowych (P2P). Użytkownicy systemu BLIK najczęściej dokonują płatności bezgotówkowych w Internecie (w II półroczu 2023 r. liczba i wartość takich transakcji wzrosły w porównaniu z I półroczem 2023 r. o, odpowiednio, 16,5% oraz 22,1%). Dużą popularnością cieszą się też płatności typu P2P, gdyż w II półroczu 2023 r. bardzo dynamicznie wzrosła ich liczba (o 27,8%) i wartość (o 38,1%).

Spośród innowacyjnych rozwiązań płatniczych popularne są aplikacje płatnicze, takie jak Google Pay i Apple Pay, zainstalowane na smartfonie lub innym przenośnym urządzeniu, które umożliwiają płatności zbliżeniowe NFC w sklepach stacjonarnych, dokonywanie płatności w aplikacjach zakupowych lub w wybranych sklepach internetowych. Wśród akceptantów popularność zyskują terminale typu SoftPOS, czyli aplikacje umożliwiające przyjmowanie płatności bezgotówkowych na standardowych smartfonach i tabletach z modułem NFC. Wśród usług związanych z płatnościami widoczny jest rozwój odroczonej płatności (BNPL), które są formą krótkoterminowego kredytu konsumenckiego, pozwalającą klientowi na płatność za zakupy w późniejszym terminie niż data otrzymania towaru lub wykonania usługi. Dwie największe firmy BNPL w Polsce w 2023 r. udzieliły łącznie pożyczek o wartości 10,3 mld zł.

W II półroczu 2023 r. w zakresie kartowych operacji oszukańczych odnotowano:

- według danych otrzymanych od banków – wzrost liczby i wartości oszustw o, odpowiednio, 16,2% (do 156,3 tys.) i 5,4% (do 49,1 mln zł),
- według danych otrzymanych od agentów rozliczeniowych – spadek liczby i wartości oszustw o, odpowiednio, 26,2% (do 15,4 tys.) i 35,5% (do 11,5 mln zł).

Oszukańcze operacje kartowe stanowiły 0,003% liczby i 0,008% wartości wszystkich transakcji dokonanych kartami płatniczymi wydanymi przez raportujące do NBP banki. Natomiast według danych przekazywanych przez agentów rozliczeniowych transakcje oszukańcze stanowiły 0,0003% ogólnej liczby i 0,003% wartości obsługiwanych przez nich transakcji kartami płatniczymi. Wskaźniki te świadczą, że Polska ma jedną z najniższych w UE relacji transakcji oszukańczych do ogólnej liczby i wartości transakcji kartowych.

W analizowanym okresie odnotowano 18 139 oszustw z wykorzystaniem polecenia przelewu (więcej o 3,6% w porównaniu z I półroczem 2023 r.), o wartości 138,4 mln zł (znaczący wzrost, o 49,6%). Najwięcej takich oszustw pod względem zarówno liczby, jak i wartości dokonano w bankowości internetowej. Średnia wartość jednego oszukańczego przelewu w II półroczu 2023 r. zwiększyła się o 44,5% względem poprzedniego półrocza i wyniosła 7 630,9 zł.

Z omawianych w *Ocenie* badań i analiz w zakresie systemu płatniczego wynikają następujące najważniejsze wnioski:

- Zgodnie ze wskaźnikami wyliczonymi na podstawie danych za 2022 r., udostępnionymi na portalu statystycznym EBC¹⁵, w zakresie infrastruktury płatniczej (tj. liczby bankomatów i terminali POS na jeden milion mieszkańców oraz wydanych kart płatniczych na jednego mieszkańca) Polska była poniżej średniej dla krajów UE. Wskaźniki, w których Polska była powyżej średniej dla UE dotyczyły liczby placówek na jeden milion mieszkańców oraz rachunków bankowych na jednego mieszkańca. W porównaniu z 2021 r. w Polsce odnotowano wzrost liczby zrealizowanych poleceń przelewu na jednego mieszkańca o 16,4% oraz liczby transakcji dokonywanych przy użyciu bezgotówkowych instrumentów płatniczych na jednego mieszkańca o 13,1%. W przypadku tych dwóch mierników, jak również liczby transakcji bezgotówkowych dokonanych: kartami płatniczymi na jednego mieszkańca, pojedynczą kartą płatniczą, Polska również plasowała się powyżej średniej dla UE.
- Obecnie 79% polskich internautów dokonuje zakupów online. Dla 21% klientów dostępność prostego sposobu płatności jest kluczowym czynnikiem przy podejmowaniu decyzji, czy dokonają pierwszego zakupu w sklepie internetowym, z którego wcześniej nie korzystali. Wśród sposobów płatności najchętniej wybieranych przez klientów sklepów internetowych przeważają płatności BLIK (47%). Kolejnymi preferowanymi metodami są szybki przelew bankowy przez serwis płatności (26%) oraz płatność kartą przy składaniu zamówienia (10%).

Biorąc pod uwagę powyższe dane statystyczne oraz szczegółowe informacje i opinie zawarte w całym opracowaniu, można sformułować następujące najważniejsze oceny dotyczące funkcjonowania polskiego systemu płatniczego w II półroczu 2023 r.:

- systemy płatności (SORBNET2, TARGET-NBP, Elixir, Euro Elixir, Express Elixir, BlueCash, BLIK i KSR) funkcjonowały prawidłowo, zapewniając bezpieczne i sprawne przeprowadzanie rozliczeń i rozrachunków międzybankowych,
- nadal dynamicznie rósł wolumen zleceń kierowanych do systemu płatności natychmiastowych Express Elixir, umożliwiającego bardzo szybkie (zwykle w ciągu kilku do kilkunastu sekund) zrealizowanie przelewu do innego banku; tendencja ta jest związana z coraz większą popularnością płatności między osobami fizycznymi (P2P), które są inicjowane w systemie BLIK, ale rozliczane w systemie Express Elixir,
- kontynuowany był dynamiczny wzrost znaczenia płatności mobilnych BLIK, w tym:
 - nastąpił dalszy wzrost liczby i wartości płatności bezgotówkowych w Internecie,
 - zwiększyła się popularność przelewów P2P,
 - nastąpił znaczący przyrost transakcji w terminalach płatniczych realizowanych przy użyciu kodu lub zbliżeniowo,

¹⁵ Dane są publikowane na stronie internetowej EBC pod adresem <https://data.ecb.europa.eu/>

- systemy rozrachunku papierów wartościowych (prowadzone przez KDPW i przez NBP) oraz systemy rozliczeń transakcji instrumentami finansowymi (prowadzone przez KDPW_CCP) funkcjonowały bez zakłóceń i stabilnie obsługiwały przetwarzane operacje,
- zwiększyła się liczba rachunków bankowych przy jednoczesnym wzroście średniej liczby transakcji bezgotówkowych na jednym rachunku bankowym,
- w zakresie kart płatniczych:
 - wzrosła ich liczba z funkcją zbliżeniową, a także liczba i wartość płatności zbliżeniowych,
 - wzrosła sieć akceptacji kart płatniczych w Internecie,
 - nieznacznie zwiększyła się liczba kartowych operacji oszukańczych, ale skala oszustw była nadal niewielka, a ich zdecydowana większość dokonywana była poza granicami Polski, co świadczy o wysokim poziomie zabezpieczeń krajowej infrastruktury płatniczej,
- wzrosła liczba poleceń przelewu przy jednoczesnym spadku ich udziału w ogólnej liczbie wszystkich transakcji bezgotówkowych,
- zmieniła się liczba punktów i usług umożliwiających dostęp do gotówki:
 - wzrosła sieć bankomatów, przy jednoczesnym spadku liczby i wartości wypłat gotówki,
 - wzrosły wypłaty z bankomatów za pośrednictwem systemu BLIK z wykorzystaniem kodu,
 - wzrosły wypłaty gotówkowe w ramach usługi *cash back*, przy czym ich liczba i wartość była nadal znikoma w porównaniu ze skalą wypłat w bankomatach.

Liczba incydentów w II półroczu 2023 r. w krajowych systemach płatności, schematach płatniczych oraz systemach rozliczeń i rozrachunku papierów wartościowych była wyraźnie mniejsza niż w pierwszej połowie roku. Analiza wskaźników dostępności i wydajności tej infrastruktury systemu płatniczego wskazuje na wysoki poziom bezpieczeństwa i stabilności jej funkcjonowania.

NBP, realizując ustawowe zadanie organizacji rozliczeń pieniężnych, pełni w tym systemie nie tylko funkcję regulacyjną, nadzorczą i operacyjną. Wzorem innych banków centralnych NBP podejmuje również rolę katalizatora zmian w systemie płatniczym, co przejawia się m.in. przez inicjowanie lub wspieranie działań innych podmiotów w obszarze krajowego systemu płatniczego, przy czym bank centralny nie zawsze ma wpływ na ostateczne decyzje i działania tych podmiotów.

Biorąc pod uwagę przedstawione powyżej informacje i dane, NBP ocenia, że w II półroczu 2023 r. poszczególne elementy polskiego systemu płatniczego funkcjonowały prawidłowo, bezpiecznie i wypełniały swoje funkcje. Krajowy system płatniczy rozwijał się bez zakłóceń, charakteryzował się wysokim poziomem funkcjonujących na polskim rynku zabezpieczeń przed oszukańczymi transakcjami kartowymi. Istotnie wzrosła wartość oszustw z wykorzystaniem polecenia przelewu przy niewielkim wzroście ich liczby. Kontynuowane były zapoczątkowane wcześniej tendencje w zakresie wykorzystywania bezgotówkowych instrumentów płatniczych oraz realizowano projekty dostosowujące infrastrukturę płatniczą oraz infrastrukturę rozliczeń i rozrachunku papierów wartościowych do nowych regulacji i standardów rynkowych. Rosło znaczenie nowoczesnych usług płatniczych przy dużej otwartości konsumentów na innowacje w tym zakresie.

Informacje wstępne

Narodowy Bank Polski przedstawia ocenę funkcjonowania krajowego systemu płatniczego w II półroczu 2023 r. Materiał ma na celu kompleksowe przedstawienie rozwoju poszczególnych elementów tego systemu oraz odnoszących się do nich najistotniejszych prac i wydarzeń we wspomnianym okresie. Cykliczne sporządzanie *Oceny funkcjonowania polskiego systemu płatniczego* stanowi podstawę dla realizacji ustawowego obowiązku Zarządu NBP określonego w art. 17 ust. 4 pkt 3 ustawy o Narodowym Banku Polskim¹⁶, tj. dokonywania okresowej oceny rozliczeń pieniężnych i obiegu pieniężnego.

Prezentowany materiał zawiera informacje i dane o:

- systemach płatności, w tym: systemach SORBNET2 i TARGET-NBP prowadzonych przez NBP, systemach Elixir, Euro Elixir i Express Elixir prowadzonych przez Krajową Izbę Rozliczeniową S.A., systemie BlueCash, którego operatorem jest Autopay S.A., systemie BLIK organizowanym przez Polski Standard Płatności Sp. z o.o. oraz Krajowym Systemie Rozliczeń prowadzonym przez Fiserv Polska S.A.,
- systemie rozrachunku papierów wartościowych prowadzonym przez Krajowy Depozyt Papierów Wartościowych S.A., systemie rozliczeń i rozrachunku papierów wartościowych SKARBNET4 organizowanym przez NBP, prowadzonych przez KDPW_CCP systemach rozliczeń transakcji instrumentami finansowymi, systemie rozliczeń i rozrachunku papierów wartościowych IRGiT SRF organizowanym przez Izbę Rozliczeniową Giełd Towarowych S.A. oraz
- pozostałych elementach infrastruktury polskiego systemu płatniczego,
- podmiotach mających wpływ na funkcjonowanie systemu płatniczego,
- rachunkach bankowych i bezgotówkowych instrumentach płatniczych,
- obrocie gotówkowym,
- działaniach podjętych przez NBP w zakresie polityki i rozwoju systemu płatniczego,
- wynikach wybranych badań i analiz w zakresie systemu płatniczego.

¹⁶ Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o Narodowym Banku Polskim (Dz. U. z 2022 r. poz. 2025).

1. Podmioty w systemie płatniczym

System płatniczy to sieć powiązań instytucjonalnych, prawnych, technicznych i organizacyjnych w danym kraju, umożliwiających obieg pieniądza gotówkowego i bezgotówkowego oraz obrót instrumentami finansowymi. System płatniczy tworzą jego uczestnicy, instrumenty płatnicze i finansowe oraz systemy płatności, schematy płatnicze i systemy rozliczeń i rozrachunku papierów wartościowych wraz z umożliwiającymi ich funkcjonowanie rozwiązaniami technicznymi, informatycznymi i komunikacyjnymi.

Uczestników systemu płatniczego można podzielić na cztery grupy:

- uczestników pierwszego poziomu – osoby fizyczne (konsumenci), przedsiębiorstwa lub inne podmioty, które są stronami dokonywanych w ramach tego systemu transakcji płatniczych lub transakcji papierami wartościowymi bądź innymi instrumentami (przykładowo płatnicy, beneficjenci, akceptanci, inwestorzy),
- uczestników drugiego poziomu – podmioty zaangażowane w bezpośrednią obsługę realizacji transakcji pomiędzy uczestnikami pierwszego poziomu, tj. w odniesieniu do transakcji płatniczych dostawcy usług płatniczych (np. banki, instytucje płatnicze, spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe), zaś w odniesieniu do transakcji instrumentami finansowymi firmy inwestycyjne,
- uczestników trzeciego poziomu – podmioty pośredniczące w rozliczeniu transakcji pomiędzy uczestnikami drugiego poziomu lub – w przypadku transakcji płatniczych – dostawcami usług płatniczych. Takimi uczestnikami są podmioty prowadzące systemy płatności z funkcją rozliczeń, zwane również operatorami systemów płatności (np. Krajowa Izba Rozliczeniowa S.A.), oraz tzw. podmioty zarządzające systemami zewnętrznymi, uczestniczące w systemach rozrachunku, w tym podmioty prowadzące systemy rozliczeń transakcji papierami wartościowymi (np. KDPW_CCP).
- uczestników czwartego poziomu – podmioty prowadzące systemy płatności wysokokwotowych lub systemy rozrachunku papierów wartościowych, w których na podstawie zleceń uczestników drugiego lub trzeciego poziomu dokonywany jest finalny rozrachunek transakcji. Tymi podmiotami, stanowiącymi fundament systemu płatniczego, są bank centralny – NBP oraz centralne depozyty papierów wartościowych (w Polsce KDPW).

Graficzny podział uczestników systemu płatniczego przedstawiono na schemacie 1.

Schemat 1. Podział uczestników systemu płatniczego

Źródło: dane NBP

Wymienione podmioty systemu płatniczego to uczestnicy bezpośrednio zaangażowani w obsługę transakcji mających za przedmiot środki pieniężne lub instrumenty finansowe, jednakże istotne znaczenie dla systemu płatniczego mają często jeszcze inne podmioty lub te już wcześniej wskazane, ale występujące w innej roli, w tym zwłaszcza:

- banki centralne, pełniące, obok roli dostawcy usług płatniczych dla wybranych klientów, np. rządu i instytucji publicznych, i roli agenta rozrachunkowego dla banków i operatorów zewnętrznych systemów płatności, również rolę emitenta pieniądza gotówkowego, będącego powszechnie akceptowanym środkiem płatniczym, rolę regulatora, rolę nadzorca systemowego (sprawującego nadzór *oversight* nad systemami płatności, schematami płatniczymi oraz systemami rozliczeń i rozrachunku papierów wartościowych), rolę analityczno-badawczą oraz rolę katalizatora zmian w systemie płatniczym (np. przez działalność Rady ds. Systemu Płatniczego); wszystkie z tych ról pełni NBP;
- rząd i parlament, jako regulatorzy w zakresie ogólnych zasad dotyczących systemu płatniczego;
- organy sprawujące nadzór mikroostrożnościowy, tj. nadzór *supervision*, nad dostawcami usług płatniczych, tj. głównie bankami, spółdzielczymi kasami oszczędnościowo-kredytowymi i instytucjami płatniczymi, oraz podmiotami rynku kapitałowego; w Polsce rolę tę pełni Komisja Nadzoru Finansowego (KNF);
- instytucje publiczne oraz podmioty podejmujące działania w zakresie ochrony praw uczestników pierwszego poziomu systemu płatniczego (tj. klientów dostawców usług płatniczych) i pełniące przez to ważną rolę w systemie płatniczym, np. Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów oraz Rzecznik Finansowy;
- związki i stowarzyszenia zrzeszające dostawców usług płatniczych, np. izby samorządowe banków, które reprezentują dany sektor w dyskusjach nad systemem płatniczym, a w wielu przypadkach prowadzą aktywną działalność w zakresie systemu płatniczego, np. działalność standaryzacyjną i edukacyjną; przykładem takich związków w Polsce są przede wszystkim Związek Banków Polskich (ZBP) oraz Krajowy Związek Banków Spółdzielczych;

- globalne lub krajowe organizacje płatnicze (np. kartowe) prowadzące schematy płatnicze;
- instytucje lub gremia odpowiedzialne za normalizację i standaryzację; w przypadku Polski jest to m.in. Polski Komitet Normalizacyjny i jego komitety techniczne;
- inne organizacje lub gremia pozarządowe, mające na celu reprezentowanie określonych uczestników systemu płatniczego, np. konsumentów, akceptantów lub innych przedsiębiorców, bądź skupiające różne podmioty, ale podejmujące działania w określonym celu w zakresie systemu płatniczego.

2. Systemy płatności

2.1. Systemy płatności wysokokwotowych

2.1.1. System SORBNET2

SORBNET2 jest polskim systemem płatności wysokokwotowych, w którym prowadzone są rachunki bieżące banków, rachunki pomocnicze podmiotów prowadzących systemy płatności detalicznych oraz systemów rozrachunku papierów wartościowych, a także rachunki rezerwy obowiązkowej dla banków, które nie posiadają w tym systemie rachunku bieżącego. W SORBNET2 dokonywany jest w czasie rzeczywistym i w trybie brutto międzybankowy rozrachunek płatności w złotych. Realizowane są płatności z tytułu operacji polityki pieniężnej, transakcji międzybankowych na rynku finansowym oraz wysokokwotowe zlecenia klientowskie, a także odbywa się rozrachunek zleceń rozliczonych w systemach płatności detalicznych.

Na koniec grudnia 2023 r. w systemie SORBNET2 prowadzono rachunki bieżące w złotych 46 banków (29 grudnia 2023 r. zamknięto rachunek bieżący Wielkopolskiego Banku Spółdzielczego), rachunek bieżący Krajowej Spółdzielczej Kasy Oszczędnościowo-Kredytowej oraz rachunki KIR, KDPW, KDPW_CCP i NBP.

W II półroczu 2023 r. w systemie SORBNET2¹⁷ zrealizowano 2 922 124 zlecenia o łącznej wartości 70 174,8 mld zł, co oznacza wzrost zarówno ich liczby, jak i wartości w porównaniu z I półroczem 2023 r. (wykresy 1 i 2). Średnie dzienne obroty były większe niż w poprzedzającym okresie (o 5,2%) i wyniosły 556,9 mld zł.

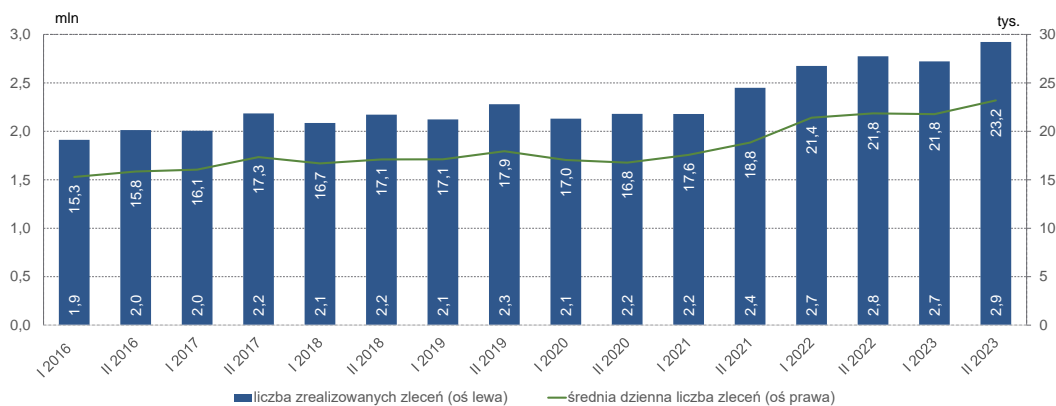
Zlecenia klientowskie, których w analizowanym okresie zrealizowano 2 787 427, stanowiły 95,4% wolumenu zrealizowanych płatności oraz 35,8% ich wartości (25 139,2 mld zł). Zarówno liczba, jak i wartość zleceń klientowskich były większe niż w I półroczu 2023 r. o, odpowiednio, 7,5% oraz 7,4%. Natomiast liczba płatności międzybankowych wzrosła o 3,8%, a ich wartości o 5,3%. Do wspomnianego wzrostu obrotów w największym stopniu przyczyniły się operacje NBP (tabela 5).

W II półroczu 2023 r. w strukturze liczby zleceń według ich wystawców dominowały zlecenia banków – 94,2% (wykres 3). Natomiast w strukturze ich wartości 58,4% stanowiły zlecenia NBP, a 35,2% przypadło na zlecenia banków (wykres 4). W ujęciu ilościowym w zleceniach kierowanych przez NBP dominowały płatności przeprowadzane w ramach obsługi budżetu państwa. Natomiast pod względem wartości zrealizowanych płatności w zleceniach NBP największy udział miały operacje dotyczące kredytu technicznego. W przypadku banków największy udział miały zlecenia ich klientów, przy czym wśród nich pod względem wartości przeważały zlecenia banków zagranicznych, dla których banki – uczestnicy systemu prowadzą rachunki loro. Ponad 64%

¹⁷ Szczegółowe dane dotyczące systemu SORBNET2 są publikowane na stronie NBP – <https://nbp.pl/system-płatniczy/dane-i-analizy/systemy-płatności/opracowania-cykliczne/>

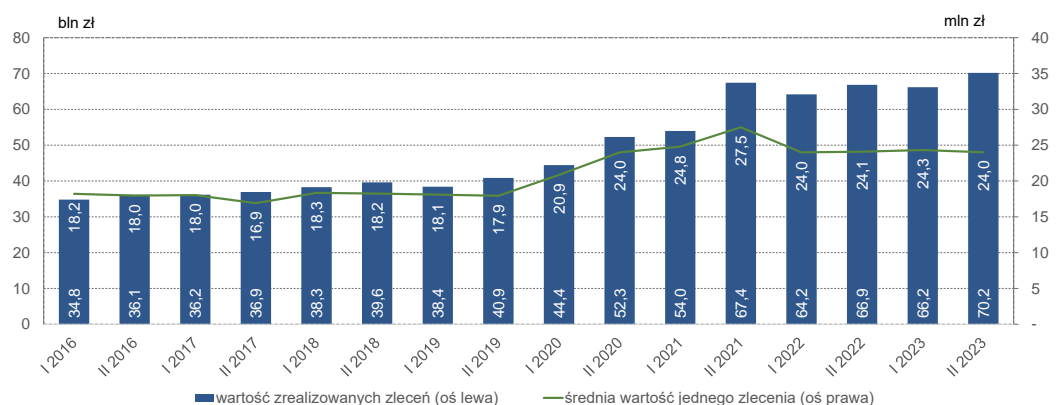
wartości operacji inicjowanych przez KDPW i KDPW_CCP stanowiły płatności z tytułu rozrachunku transakcji papierów wartościowych (przeprowadzanego w trybie sesyjnym).

Wykres 1. Liczba zleceń i średnia dzienna liczba zleceń zrealizowanych w systemie SORBNET2 w okresie I półrocze 2016 r. - II półrocze 2023 r.

Źródło: dane NBP

Wykres 2. Wartość zleceń i średnia wartość pojedynczego zlecenia zrealizowanych w systemie SORBNET2 w okresie I półrocze 2016 r. – II półrocze 2023 r.

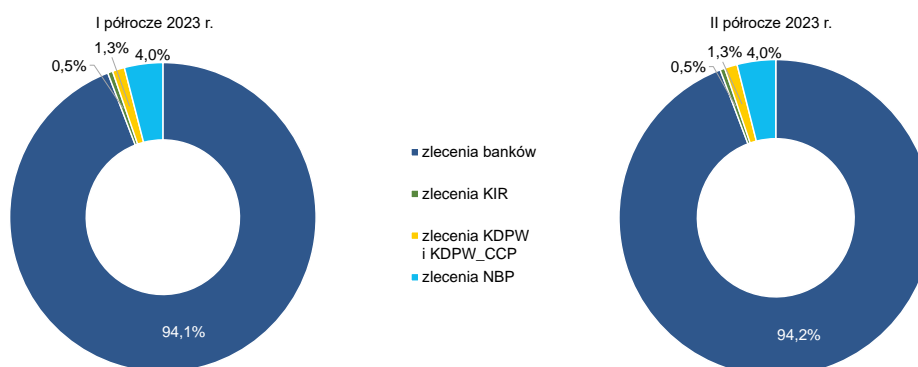
Źródło: dane NBP

Tabela 5. Liczba i wartość zleceń zrealizowanych w systemie SORBNET2 w II półroczu 2023 r. oraz zmiany w poszczególnych kategoriach zleceń w porównaniu z I półroczem 2023 r.

	Liczba	Zmiana %	Wartość mld zł	Zmiana %
Ogółem	2 922 124	7,3%	70 174,8	6,0%
w tym:				
- międzybankowe	134 697	3,8%	45 035,5	5,3%
- klientowskie	2 787 427	7,5%	25 139,2	7,4%
w tym:				
- zlecenia banków	2 753 386	7,4%	24 685,1	6,0%
- zlecenia KIR	14 257	-0,2%	1 800,0	4,9%
- zlecenia KDPW i KDPW_CCP	38 370	9,3%	2 689,0	-10,3%
- zlecenia NBP	116 111	5,6%	41 000,7	7,4%

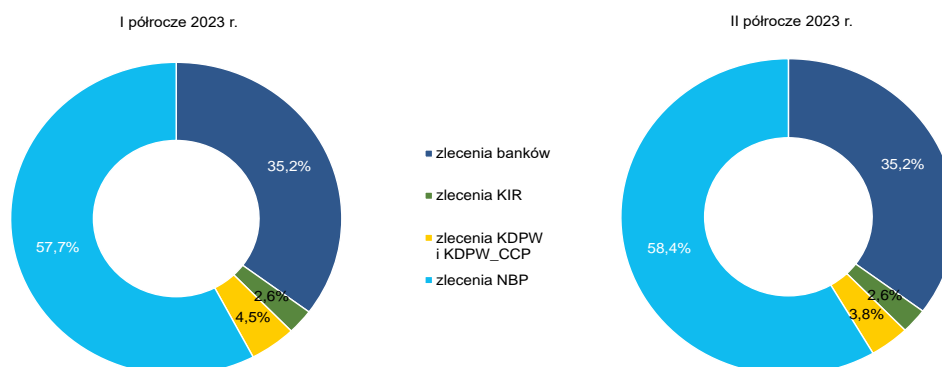
Źródło: dane NBP

Wykres 3. Struktura liczby zleceń zrealizowanych w systemie SORBNET2 w I i II półroczu 2023 r.

Źródło: dane NBP

Wykres 4. Struktura wartości zleceń zrealizowanych w systemie SORBNET2 w I i II półroczu 2023 r.

Źródło: dane NBP

W II połowie 2023 r. system SORBNET2 funkcjonował prawidłowo, nie odnotowano żadnej przerwy w działaniu modułu centralnego tego systemu. W październiku 2023 r. w infrastrukturze jednego z dostawców usług telekomunikacyjnych wystąpiła duża awaria, co przełożyło się na zakłócenia łączności uczestników z systemem w drugiej połowie dnia operacyjnego.

W analizowanym okresie kontynuowano prace zmierzające do uruchomienia nowego systemu RTGS w złotych, zgodnego ze standardem ISO 20022, tj. systemu SORBNET3, który w 2025 r. ma zastąpić system SORBNET2. Prowadzono prace programistyczne dotyczące modułu centralnego i modułu monitorującego SORBNET3, a także przygotowano, a następnie udostępniono uczestnikom w portalu SWIFT MyStandards dokumentację techniczną systemu SORBNET3. Na spotkaniu 7 listopada 2023 r. z przyszłymi uczestnikami systemu SORBNET3 przedstawiciele NBP przekazali szczegółowe informacje na temat mechanizmów zarządzania płynnością (opisane w specyfikacji funkcjonalnej) oraz omówili harmonogram prac na najbliższe miesiące.

2.1.2. System TARGET-NBP

System TARGET-NBP jest polskim komponentem skonsolidowanego systemu TARGET, którego właścicielem jest Eurosystem. TARGET-NBP umożliwia prowadzenie rachunków w różnych usługach systemu TARGET, tj. T2 (usługa płatności w systemie RTGS), TARGET2-Securities (T2S – usługa dedykowana dla transakcji, których przedmiotem są papiery wartościowe) i TARGET Instant Payment Settlement (TIPS – usługa dla płatności natychmiastowych).

TARGET-NBP zapewnia krajowym uczestnikom bezpieczny międzybankowy rozrachunek płatności w euro, dostęp do sprawnych kanałów rozliczeń w tej walucie, w tym w szczególności systemu płatności Euro Elixir prowadzonego przez KIR oraz prowadzonych przez KDPW i KDPW_CCP systemów, odpowiednio, rozrachunku i rozliczeń transakcji, których przedmiotem są papiery wartościowe.

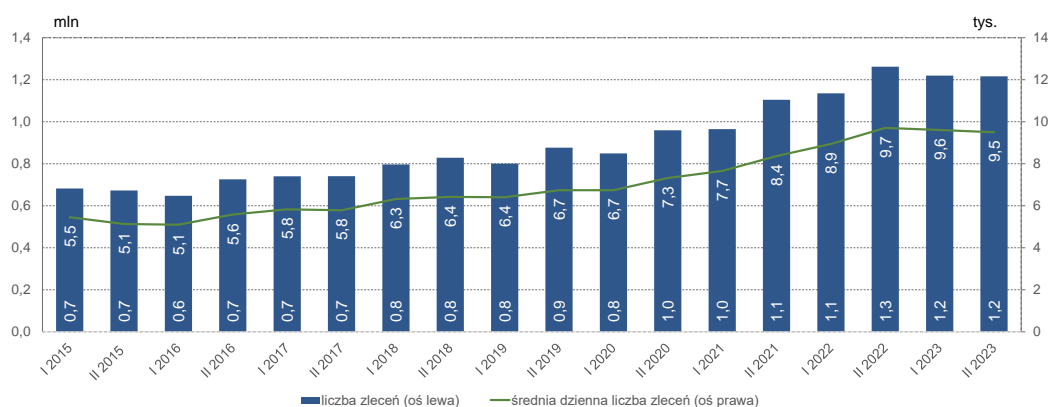
Według stanu na 31 grudnia 2023 r. rachunki w systemie TARGET-NBP posiadało 19 podmiotów – 15 banków, NBP, KIR, KDPW i KDPW_CCP.

W II półroczu 2023 r. w systemie TARGET-NBP odnotowano nieznaczny spadek – o 0,3% – liczby dokonanych płatności w euro, przy wzroście ich wartości o 6,9% względem poprzedniego półrocza¹⁸ (wykresy 5 i 6). Zlecenia klientowskie stanowiły 82,5% wolumenu zrealizowanych płatności. Pod względem wartości dominowały zlecenia międzybankowe – 95,2% obrotów

¹⁸ Prezentowane dane dotyczące liczby i wartości zleceń pochodzą z udostępnionej przez EBC hurtowni danych dla systemu TARGET. Zgodnie z komunikatem EBC, z uwagi na zmiany w metodyce opracowywania danych statystycznych, wynikające z uruchomienia skonsolidowanego systemu TARGET, dane te mogą być korygowane w pierwszym roku jego działalności. Podane w opracowaniu wartości dla systemów TARGET i TARGET2 dotyczą jedynie transakcji w usłudze RTGS, tj. nie obejmują transakcji przeprowadzonych w usługach T2S i TIPS. Dane o liczbie i wartości zrealizowanych zleceń wykazywane są bez zleceń mających charakter przelewów płynności realizowanych przez banki i NBP, tj. w szczególności bez przelewów środków między rachunkami własnymi danego uczestnika. Dane za I półrocze 2023 r. obejmują transakcje zrealizowane zarówno w systemie TARGET2-NBP, który zakończył funkcjonowanie 19 marca 2023 r., jak i w systemie TARGET-NBP, uruchomionym 20 marca 2023 r.

w TARGET-NBP. Średnie dzienne obroty wyniosły 12 722,8 mln euro. Zarówno w ujęciu ilościowym, jak i wartościowym istotny udział miały zlecenia transgraniczne, odpowiednio 83,2% oraz 68,8%. W omawianym okresie nastąpił znaczący wzrost wartości zleceń krajowych (tabela 6).

Wykres 5. Liczba zleceń i średnia liczba zleceń w euro zrealizowanych w kolejnych półroczach w latach 2016 – 2023 w systemie TARGET2-NBP i TARGET-NBP (od 20 marca 2023 r.)

Źródło: dane NBP

Wykres 6. Wartość zleceń i średnia wartość zlecenia w euro zrealizowanych w kolejnych półroczach w latach 2016 – 2023 w systemie TARGET2-NBP i TARGET-NBP (od 20 marca 2023 r.)

Źródło: opracowanie własne DSP

Tabela 6. Struktura liczby i wartości zleceń zrealizowanych w systemie TARGET-NBP w II półroczu 2023 r. oraz zmiany poszczególnych kategorii zleceń w porównaniu z I półroczem 2023 r.

	Liczba	Zmiana %	Wartość mln euro	Zmiana %
Ogółem	1 216 012	-0,31%	1 628 524,55	6,95%
w tym:				
- międzybankowe	212 745	-0,02%	1 550 575,11	7,60%
- klientowskie	1 003 267	-0,38%	77 949,44	-4,58%
w tym:				
- krajowe	204 553	3,38%	508 689,24	15,14%
- transgraniczne:	1 011 459	-1,03%	1 119 835,31	3,60%
- wysłane	542 945	8,26%	560 385,54	3,06%
- otrzymane	468 514	-9,98%	559 449,77	4,15%

Źródło: opracowanie własne DSP

W II półroczu 2023 r. system TARGET-NBP działał prawidłowo. Wspomniana wcześniej awaria usług telekomunikacyjnych miała także w tym samym dniu wpływ na łączność w systemie TARGET-NBP. Ponadto, w omawianym okresie poszczególne moduły platformy TARGET były nadal w fazie stabilizacji i uczestnicy okresowo doświadczali pewnych, niemających wpływu na realizację zleceń, problemów w ich funkcjonowaniu.

2.2. Systemy płatności detalicznych

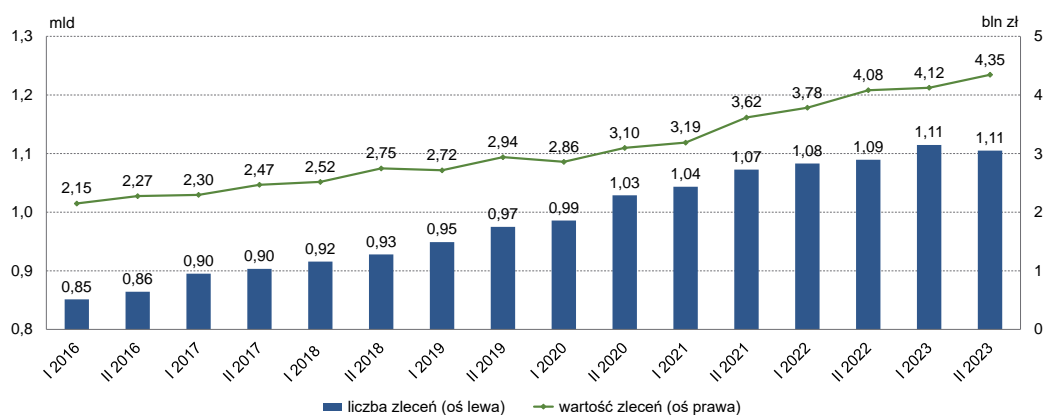
2.2.1. System Elixir

System Elixir, którego operatorem jest Krajowa Izba Rozliczeniowa S.A. (KIR), jest systemem płatności detalicznych przeznaczonym do realizacji międzybankowych zleceń płatniczych w złotych. Umożliwia on elektroniczną wymianę komunikatów rozliczeniowych oraz informacji pomiędzy jego uczestnikami – bankami. Według stanu na koniec grudnia 2023 r. grono bezpośrednich uczestników systemu Elixir liczyło 39 podmiotów, w tym NBP i Krajowa Spółdzielcza Kasa Oszczędnościowo-Kredytowa. Liczba uczestników nie zmieniła się w porównaniu z końcem czerwca 2023 r.

W analizowanym okresie KIR prowadził konsultacje ze środowiskiem bankowym dotyczące migracji systemu Elixir na nowy standard komunikatów w formacie XML, bazującym na standardzie ISO 20022.

W II półroczu 2023 r. w systemie Elixir obroty wyniosły 4,3 bln zł (wzrost o 5,4% w porównaniu z poprzedzającym półroczem). Liczba zleceń zmniejszyła się o 0,9% i osiągnęła 1,1 mld (wykres 7). Transakcje uznaniowe stanowiły dominującą część zrealizowanych zleceń (99,1% liczby i 99,7% ich wartości), zaś pozostały udział przypadła na transakcje obciążeniowe.

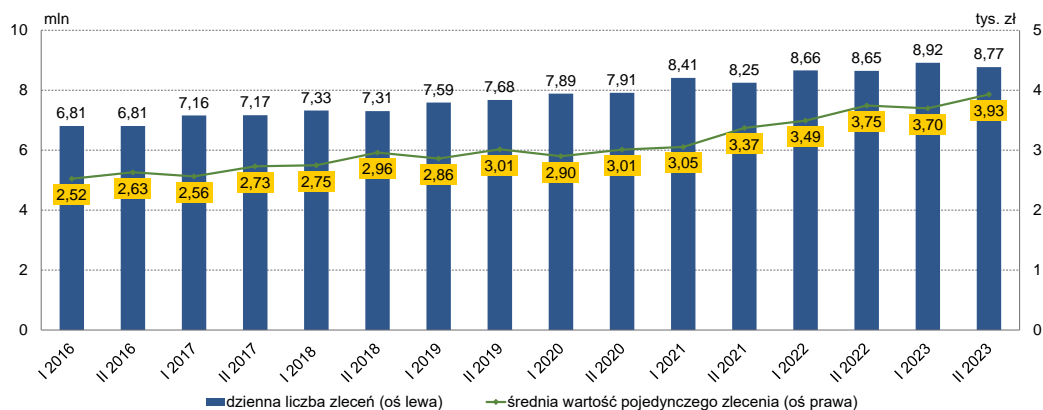
Wykres 7. Wartość i liczba zleceń w systemie Elixir w okresie I półrocze 2016 r. – II półrocze 2023 r.

Źródło: dane KIR

W analizowanym okresie odnotowano spadek o 1,6% średniej dziennej liczby zleceń przetworzonych w systemie Elixir do 8,8 mln. Średnia wartość pojedynczej transakcji realizowanej w tym systemie wyniosła 3 932 zł i była większa o 6,3% w porównaniu z I półroczem 2023 r. (wykres 8).¹⁹

Wykres 8. Średnia wartość pojedynczego zlecenia oraz średnia dzienna liczba zleceń w systemie Elixir w okresie I półrocze 2016 r. – II półrocze 2023 r.

Źródło: dane KIR

2.2.2. System Euro Elixir

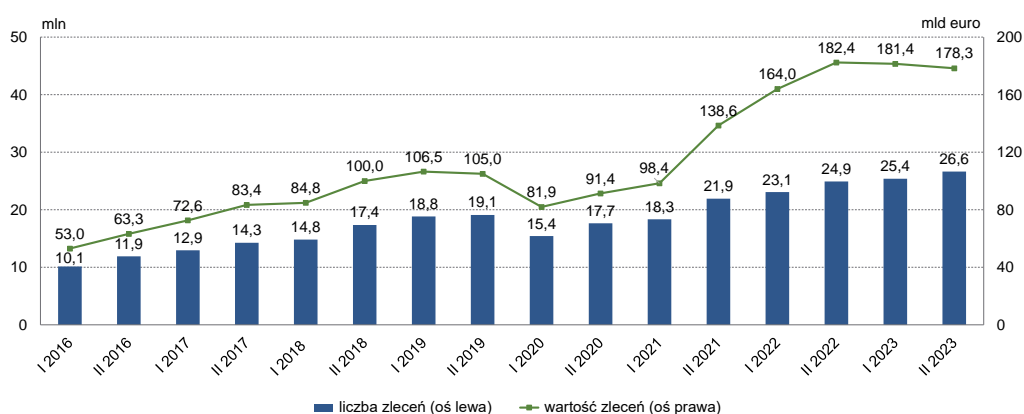
System Euro Elixir, którego operatorem jest KIR, służy do realizacji krajowych i transgranicznych detalicznych zleceń płatniczych w euro. Na koniec grudnia 2023 r. w systemie uczestniczyło 16 banków, w tym NBP. Grono uczestników zmniejszyło się o jeden podmiot

¹⁹ Szczegółowe dane dotyczące skali i struktury transakcji realizowanych w systemie Elixir są publikowane na stronie internetowej NBP: https://static.nbp.pl/systemy/platniczy/kir_miesiace.xlsx.

w porównaniu z końcem czerwca 2023 r. Z uczestnictwa w systemie Euro Elixir w październiku 2023 r. zrezygnował Bank Handlowy w Warszawie S.A.

W II półroczu 2023 r. w systemie Euro Elixir obroty wyniosły 178,3 mld euro, tj. o 1,7% mniej niż w półroczu poprzedzającym (wykres 9). Liczba przeprowadzonych transakcji osiągnęła 26,6 mln (wzrost o 5,0%).

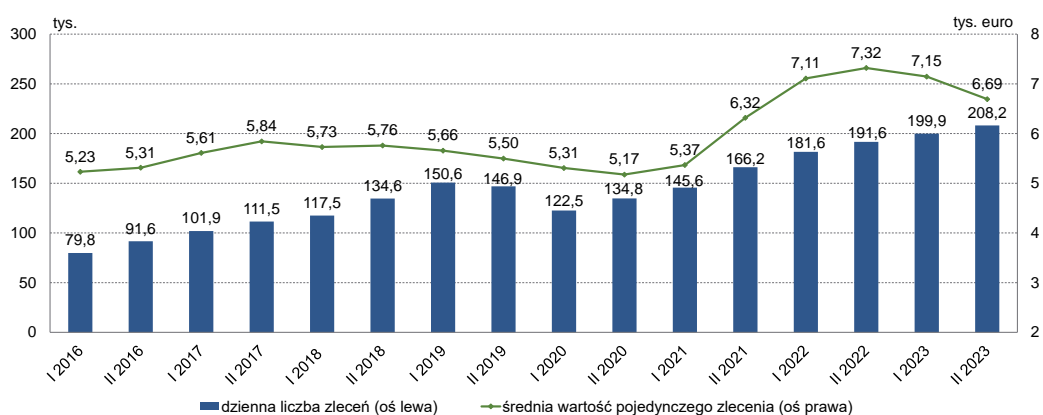
Wykres 9. Wartość i liczba zleceń w systemie Euro Elixir w okresie I półroczu 2016 r. – II półroczu 2023 r.

Źródło: dane KIR

Średnia dzienna liczba zleceń realizowanych w systemie Euro Elixir zwiększyła się w omawianym okresie do 208,2 tys., tj. o 4,1% w porównaniu z I półroczem 2023 r. Natomiast średnia wartość pojedynczej transakcji obsługiwanej w tym systemie zmniejszyła się o 6,3% do 6 693 euro (wykres 10).

Wykres 10. Średnia wartość pojedynczego zlecenia oraz średnia dzienna liczba zleceń w systemie Euro Elixir w okresie I półroczu 2016 r. – II półroczu 2023 r.

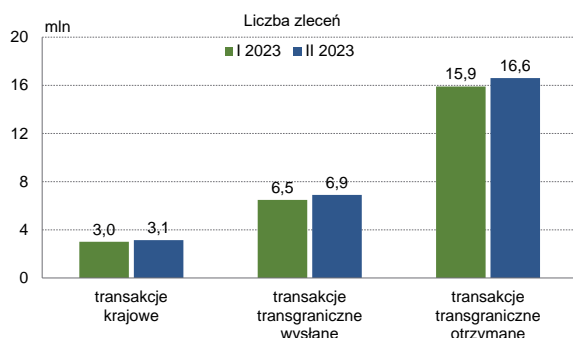

Źródło: dane KIR

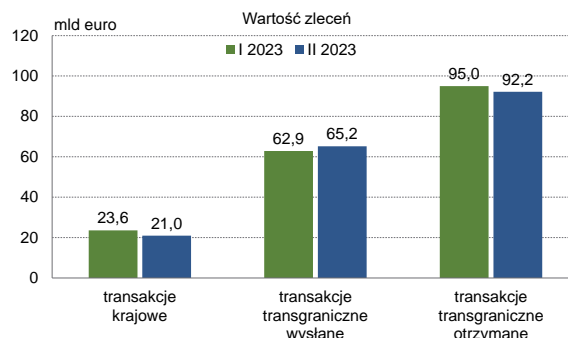
W systemie Euro Elixir przeważają zlecenia transgraniczne otrzymywane. Stanowiły one 62,3% liczby oraz 51,7% wartości obsługiwanych transakcji. W II półroczu 2023 r. rozliczono 16,6 mln

takich zleceń na kwotę 92,2 mld euro (wykres 11). Zlecenia krajowe miały najmniejszy udział pod względem liczby (11,8%) oraz wartości transakcji (11,7%).²⁰

Wykres 11. Liczba i wartość zleceń w poszczególnych kategoriach transakcji w systemie Euro Elixir w I i II półroczu 2023 r.

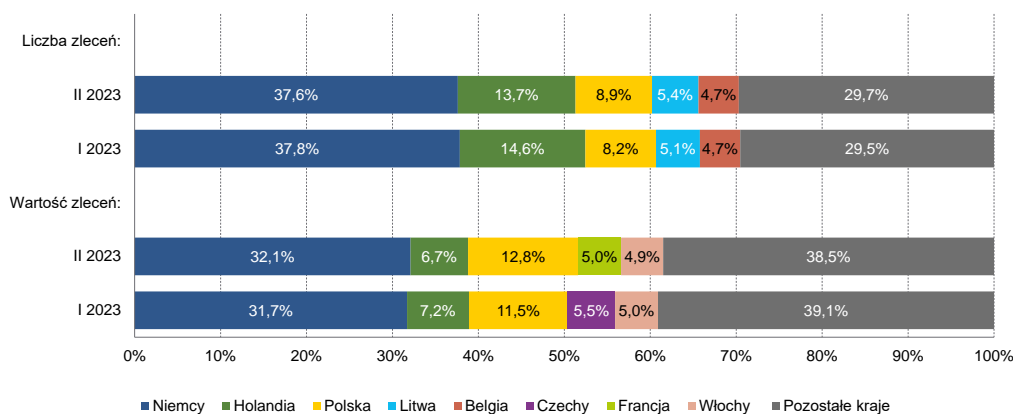
Źródło: dane KIR

Źródło: dane KIR

Uczestnicy polskiego rynku usług płatniczych najwięcej transakcji, zarówno pod względem liczby, jak i wartości, realizowali – podobnie jak w poprzednich okresach – z uczestnikami z rynku niemieckiego (wykres 12).

Wykres 12. Struktura liczby i wartości transakcji realizowanych w systemie Euro Elixir w podziale na kraje w I i II półroczu 2023 r.

Uwaga: wartość transakcji zrealizowanych w systemie Euro Elixir w I półroczu 2023 r. została skorygowana w porównaniu z danymi opublikowanymi w *Ocenie funkcjonowania polskiego systemu płatniczego w I półroczu 2023 r.*
Źródło: dane KIR

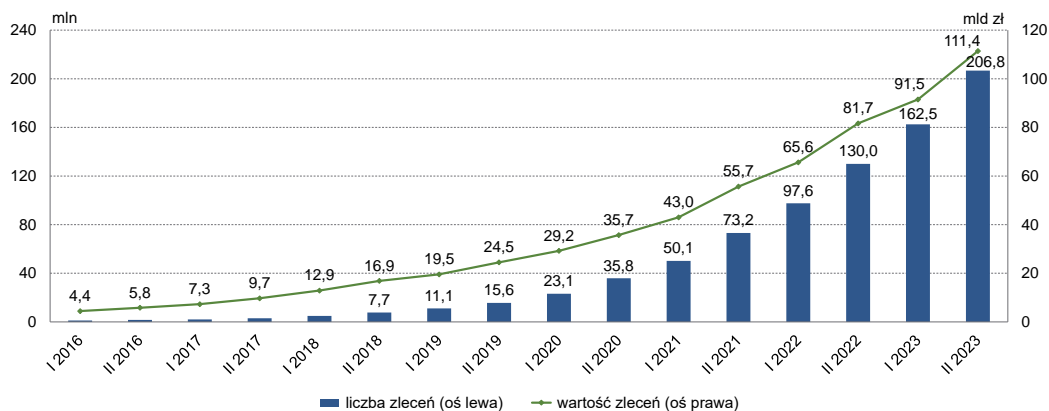
²⁰ Szczegółowe dane dotyczące skali i struktury transakcji realizowanych w systemie Euro Elixir są publikowane na stronie internetowej NBP: <https://static.nbp.pl/systemy/platniczy/EuroELIXIR.xls>.

2.2.3. System Express Elixir

System Express Elixir, którego operatorem jest KIR, realizuje krajowe zlecenia płatnicze w złotych w trybie natychmiastowym przez całą dobę, siedem dni w tygodniu. Z usługi mogą korzystać klienci banków, które zawarły umowę uczestnictwa z KIR. Na koniec grudnia 2023 r. w systemie Express Elixir uczestniczyły 23 banki, w tym NBP. Liczba uczestników nie zmieniła się w porównaniu z czerwcem 2023 r.

W II połowie 2023 r. obroty w systemie Express Elixir zwiększyły się do 111,4 mld zł, tj. o 21,8% w porównaniu z półroczem poprzedzającym (wykres 13). Liczba transakcji wyniosła 206,8 mln (wzrost o 27,2%). Średnia dzienna liczba rozliczanych zleceń w II półroczu 2023 r. również wzrosła (o 25,2%) do 1 123,7 tys. Natomiast średnia wartość pojedynczego zlecenia zmniejszyła się o 4,3% i wyniosła 539 zł (wykres 14)²¹. Systematyczne zwiększanie się liczby i wartości zleceń zrealizowanych w systemie Express Elixir wynika z rosnącej popularności płatności typu P2P, które są inicjowane w systemie BLIK i, w przypadku gdy dotyczą klientów różnych banków, są rozliczane w systemie Express Elixir. Rosnąca popularność transakcji typu P2P, których średnia wartość w II półroczu 2023 r. wyniosła 151 zł, wpływa jednocześnie na stopniowe zmniejszanie się średniej wartości pojedynczej transakcji w systemie Express Elixir.

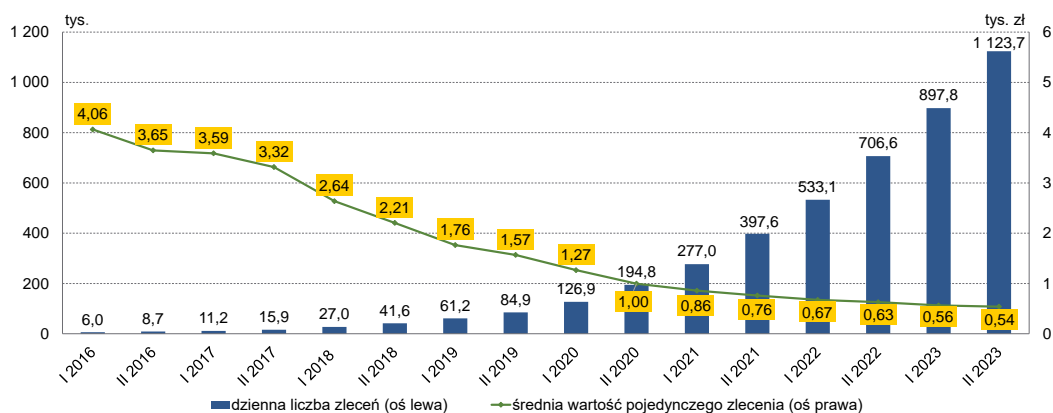
Wykres 13. Wartość i liczba zleceń w systemie Express Elixir w okresie I półrocze 2016 r. – II półrocze 2023 r.

Źródło: dane KIR

²¹ Szczegółowe dane dotyczące skali i struktury transakcji realizowanych w systemie Express Elixir są publikowane na stronie internetowej NBP: <https://static.nbp.pl/systemy/platniczy/ExpressElixir.xlsx>.

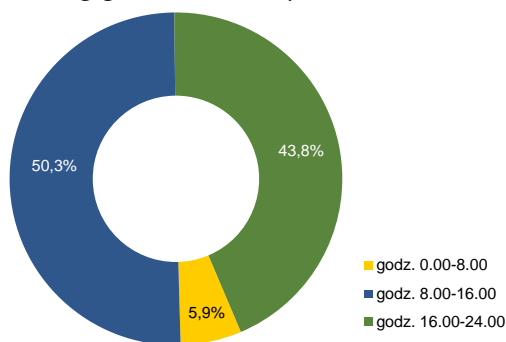
Wykres 14. Średnia wartość pojedynczego zlecenia oraz średnia dzienna liczba zleceń w systemie Express Elixir w okresie I półrocze 2016 r. – II półrocze 2023 r.

Źródło: dane KIR

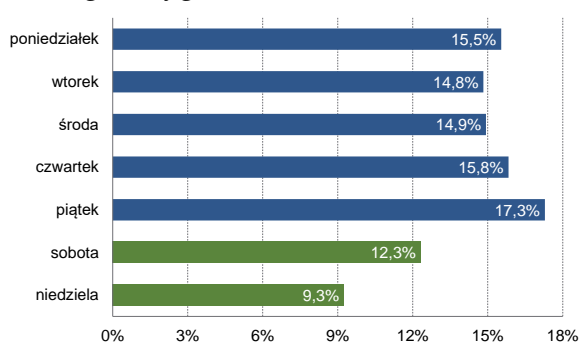
W II półroczu 2023 r. najwięcej transakcji w systemie Express Elixir zrealizowano w godz. 8.00-16.00 (50,3%). W godzinach wieczornych (tj. 16.00-24.00) obsłużono 43,8% zleceń, a pozostałe w godzinach 0.00-8.00 (wykres 15). Struktura liczby przetworzonych zleceń według dni tygodnia wskazuje, że w analizowanym okresie najwięcej płatności rozliczano w piątki (17,3%). W soboty i niedziele przetworzono 21,6% wszystkich transakcji w tym systemie (wykres 16).

Wykres 15. Struktura liczby zleceń rozliczanych w systemie Express Elixir w II półroczu 2023 r. według godzin realizacji

Źródło: dane KIR

Wykres 16. Struktura liczby zleceń rozliczanych w systemie Express Elixir w II półroczu 2023 r. według dni tygodnia

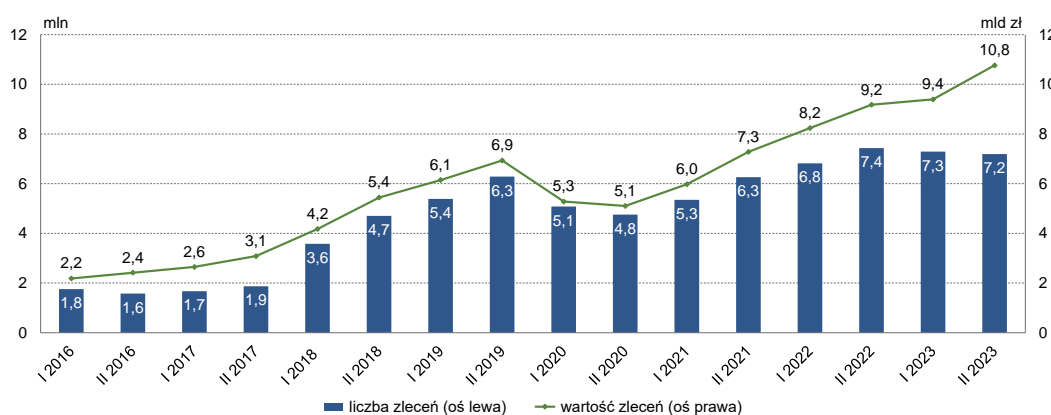
Źródło: dane KIR

2.2.4. System BlueCash

System płatności BlueCash, którego operatorem jest spółka Autopay S.A. (działająca do 28 sierpnia 2023 r. jako Blue Media S.A.), umożliwia natychmiastową realizację krajowych transakcji płatniczych przez całą dobę, siedem dni w tygodniu. Grono uczestników systemu BlueCash zmniejszyło się od czerwca 2023 r. o cztery banki spółdzielcze. Na koniec grudnia 2023 r. uczestniczyło w nim 86 podmiotów: 5 banków komercyjnych, 80 banków spółdzielczych oraz Autopay S.A.

W II półroczu 2023 r. wzrosła wartość płatności zrealizowanych w systemie BlueCash. Obroty zwiększyły się o 14,6% i wyniosły 10,8 mld zł, natomiast liczba zleceń spadła do 7,2 mln, tj. o 1,4% względem poprzedzającego półrocza (wykres 17).

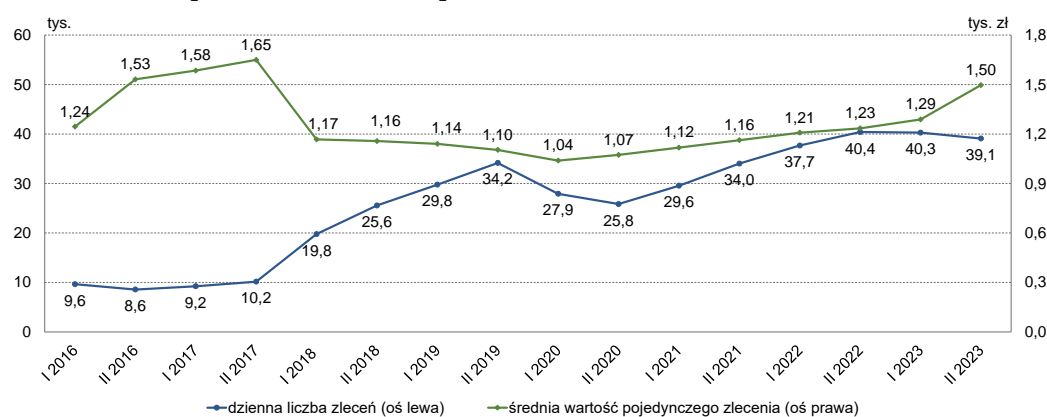
Wykres 17. Wartość i liczba zleceń w systemie BlueCash w okresie I półrocze 2016 r. – II półrocze 2023 r.

Źródło: dane Autopay S.A.

Średnia dzienna liczba zleceń płatniczych rozliczanych w systemie BlueCash wyniosła 39,1 tys., tj. o 3,0% mniej w porównaniu z poprzedzającym półroczem. Średnia wartość pojedynczego zlecenia w II półroczu 2023 r. osiągnęła 1 497 zł (wykres 18).²²

Wykres 18. Średnia wartość pojedynczego zlecenia oraz średnia dzienna liczba zleceń w systemie BlueCash w okresie I półrocze 2016 r. – II półrocze 2023 r.

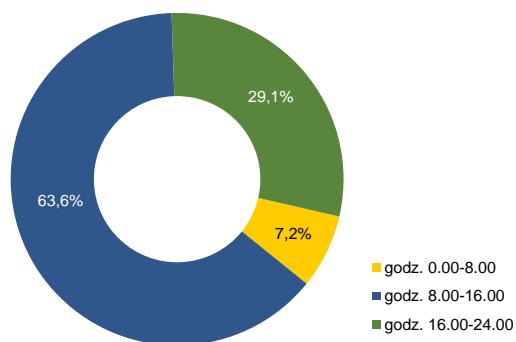
Źródło: dane Autopay S.A.

Najwięcej zleceń (63,6%) zrealizowano w godzinach 8.00-16.00 (wykres 19). Rozkład obsługiwanych transakcji według dni tygodnia wskazuje, że w II półroczu 2023 r. najwięcej

²² Szczegółowe dane dotyczące skali i struktury transakcji realizowanych w systemie BlueCash są publikowane na stronie internetowej NBP: <https://static.nbp.pl/systemy/platniczy/SystemBlueCash.xlsx>.

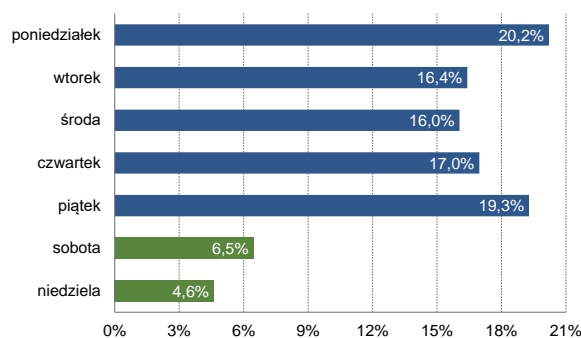
płatności zostało rozliczonych w poniedziałki (20,2%). W weekendy obsłużono 11,1% zleceń kierowanych do systemu BlueCash (wykres 20).

Wykres 19. Struktura liczby zleceń rozliczanych w systemie BlueCash w II półroczu 2023 r. według godzin realizacji

Źródło: dane Autopay S.A.

Wykres 20. Struktura liczby zleceń rozliczanych w systemie BlueCash w II półroczu 2023 r. według dni tygodnia

Źródło: dane Autopay S.A.

2.2.5. System BLIK

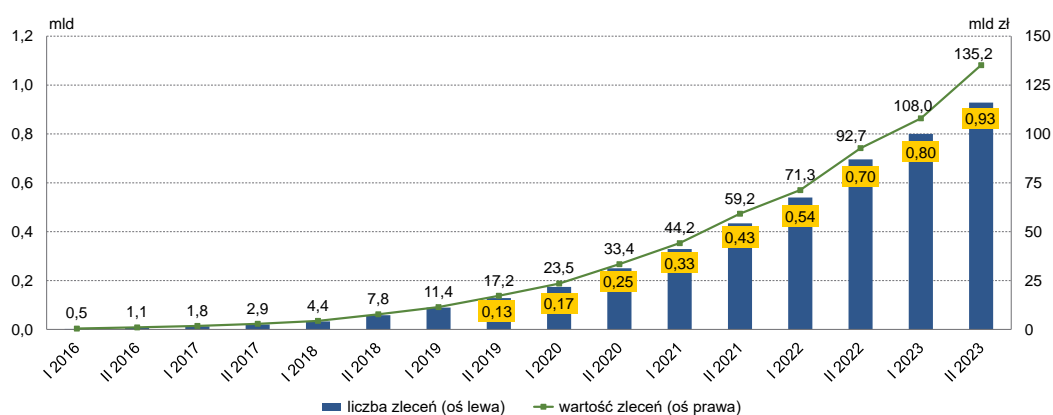
System BLIK, prowadzony przez Polski Standard Płatności Sp. z o.o. (PSP), umożliwia natychmiastową realizację krajowych transakcji płatniczych w złotych przez całą dobę, siedem dni w tygodniu. System rozlicza cztery główne typy płatności: płatności w Internecie, płatności P2P²³, płatności w terminalu płatniczym, a także wypłaty i wpłaty w bankomatach. Funkcjonalność BLIK jest oferowana w aplikacjach banków uczestniczących w tym systemie. Na koniec grudnia 2023 r. grono uczestników systemu BLIK liczyło 20 banków – o jeden więcej niż na koniec czerwca 2023 r. W październiku 2023 r. nowym uczestnikiem systemu został Krakowski Bank Spółdzielczy. Liczba zarejestrowanych użytkowników systemu BLIK w grudniu 2023 r. wyniosła 28,6 mln i była o 1,2 mln większa niż w czerwcu 2023 r. W analizowanym okresie w Polsce funkcjonowało ponad 1,3 mln urządzeń akceptujących płatności mobilne (wzrost o 3,5% w porównaniu z I półroczem 2023 r.).

W II półroczu 2023 r. wzrosły zarówno liczba, jak i wartość transakcji zrealizowanych w systemie BLIK. Liczba obsłużonych zleceń zwiększyła się o 20,2% do 961,8 mln, zaś obroty wyniosły 135,2 mld zł i były o 25,2% większe w porównaniu z poprzedzającym półroczem (wykres 21). Taka silna tendencja wzrostowa wynika z tego, że BLIK jest najczęściej wybieraną formą płatności w handlu internetowym, a także z rosnącej popularności przelewów P2P i płatności zbliżeniowych przeprowadzanych z wykorzystaniem usługi BLIK w terminalach płatniczych.

²³ Płatność mobilna P2P dokonywana między użytkownikami telefonów komórkowych pozwala na przesłanie środków pieniężnych bez konieczności podawania numeru rachunku bankowego, a jedynie przy użyciu numeru telefonu odbiorcy. Aktywowanie usługi wymaga od użytkownika systemu BLIK jedynie powiązania w aplikacji numeru telefonu z numerem rachunku bankowego.

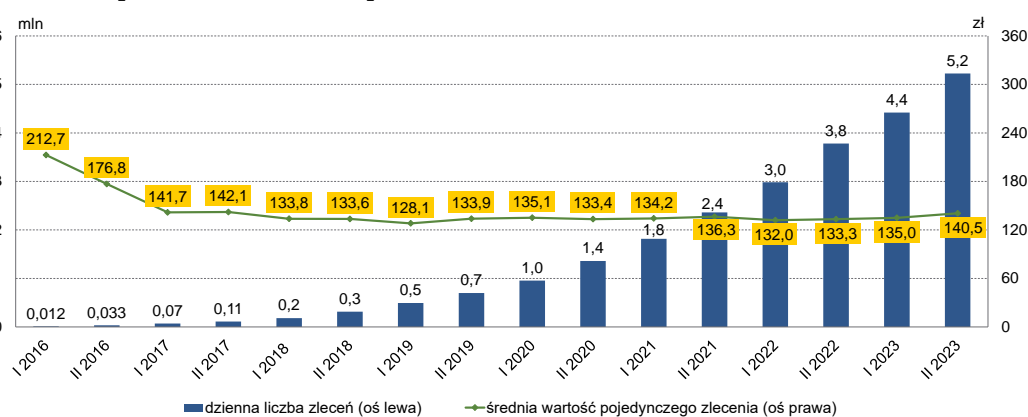
W systemie BLIK w II półroczu 2023 r. rozliczono średnio 5,2 mln zleceń dziennie, co oznacza wyraźny wzrost (o 18,3%) w porównaniu z półroczem poprzedzającym. Średnia wartość pojedynczego zlecenia również wzrosła (o 4,1%) do 141 zł (wykres 22).²⁴

Wykres 21. Liczba i wartość zleceń w systemie BLIK w okresie I półrocze 2016 r. – II półrocze 2023 r.

Źródło: dane PSP

Wykres 22. Średnia wartość pojedynczego zlecenia oraz średnia dzienna liczba zleceń w systemie BLIK w okresie I półrocze 2016 r. – II półrocze 2023 r.

Źródło: dane PSP

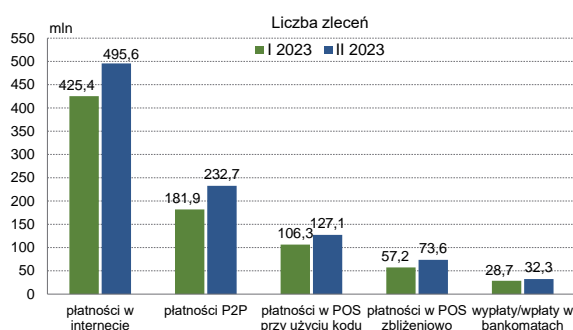
Do głównych typów płatności rozliczanych w systemie BLIK należą: płatności w Internecie (51,6% liczby transakcji zrealizowanych w tym systemie w II półroczu 2023 r.), płatności P2P (24,2%), płatności w terminalu płatniczym (20,9%), a także wypłaty i wpłaty w bankomatach (3,4%) (wykres 24). W analizowanym okresie odnotowano wzrost zarówno liczby, jak i wartości w każdej z wymienionych kategorii płatności oferowanych w systemie BLIK.

W II połowie 2023 r. w omawianym systemie rozliczono 495,6 mln płatności dokonanych w Internecie na kwotę 69,0 mld zł (wykres 23). W porównaniu z półroczem poprzedzającym,

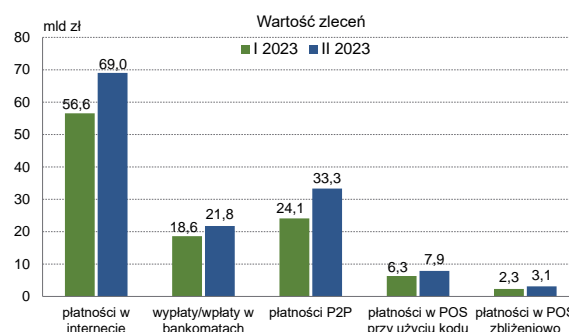
²⁴ Szczegółowe dane dotyczące skali i struktury płatności realizowanych w systemie BLIK są publikowane na stronie internetowej NBP: <https://static.nbp.pl/systemy/platniczy/BLIK.xlsx>.

liczba transakcji tego typu wzrosła o 16,5%, a ich wartość o 22,1%. W przypadku płatności P2P w analizowanym okresie odnotowano wzrost ich liczby i wartości o, odpowiednio, 27,8% i 38,1%. Znaczący wzrost (o 22,7%) w II półroczu 2023 r. liczby transakcji w terminalach płatniczych (realizowanych w dwóch dostępnych w systemie BLIK opcjach – przy użyciu kodu lub zbliżeniowo) jest związany z aktywnym wykorzystaniem płatności zbliżeniowych. Takich transakcji zrealizowano w analizowanym okresie o 37,2 mln więcej niż w półroczu poprzedzającym, a ich wartość zwiększyła się o 27,2% do 11,0 mld zł. Najmniej popularnym rodzajem operacji w systemie BLIK były wpłaty i wypłaty w bankomatach, ale ich liczba i wartość wzrosły w porównaniu z I półroczem 2023 r. o, odpowiednio, 12,6% i 17,0%.

Wykres 23. Liczba i wartość zleceń w poszczególnych kategoriach płatności w systemie BLIK w I i II półroczu 2023 r.

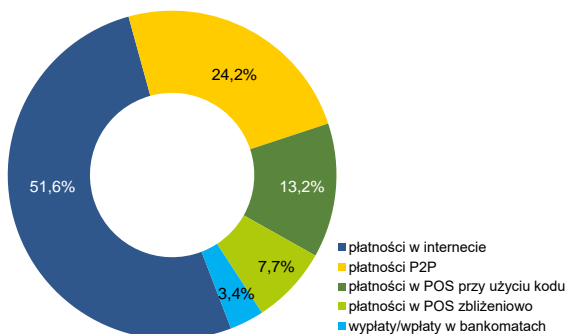
Źródło: dane PSP

Źródło: dane PSP

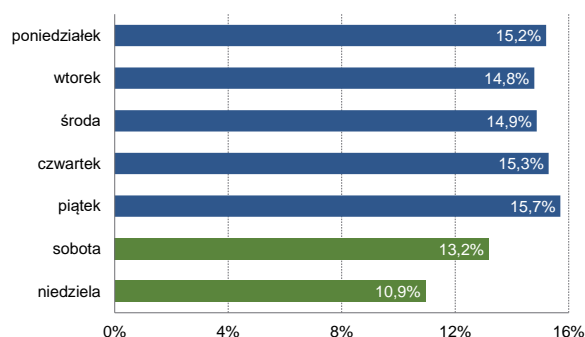
Rozkład transakcji w systemie BLIK według dni tygodnia wskazuje, że najwięcej zleceń płatniczych było obsługiwanych w piątki (15,7%). Udział transakcji realizowanych w weekendy wyniósł 24,1% (wykres 25).

Wykres 24. Struktura liczby zleceń realizowanych w systemie BLIK w II półroczu 2023 r. według typów transakcji

Źródło: dane PSP

Wykres 25. Struktura liczby zleceń rozliczanych w systemie BLIK w II półroczu 2023 r. według dni tygodnia

Źródło: dane PSP

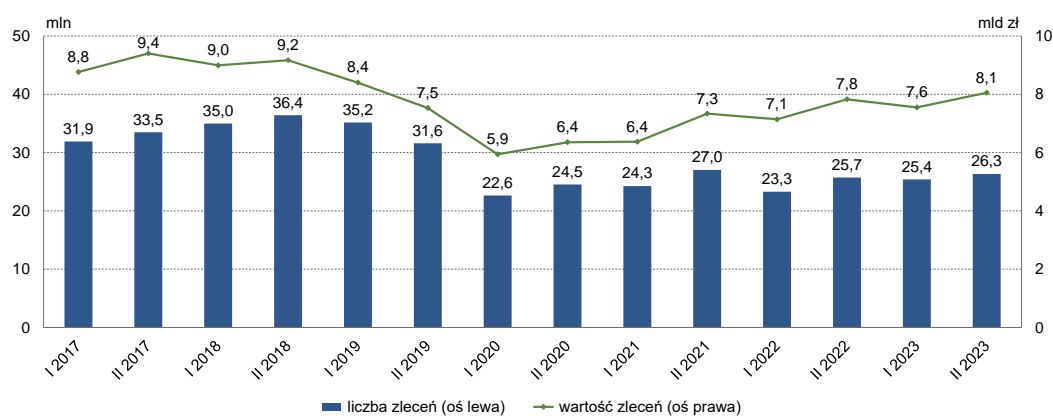
W 2023 r. spółka PSP poinformowała, że prowadzi prace nad rozszerzeniem swojej działalności na rynkach zagranicznych (Słowacja, Rumunia) oraz o rozpoczęciu prac nad koncepcją płatności BLIK w euro (tzw. BLIK Euro).²⁵ Spółka zapowiedziała także modernizację systemu centralnego, polegającą na jego dostosowaniu do obsługi transakcji w rumuńskich lejach oraz euro.²⁶

2.2.6. Krajowy System Rozliczeń

Krajowy System Rozliczeń (KSR), prowadzony przez spółkę Fiserv Polska S.A., umożliwia kompensacyjne rozliczanie transakcji krajowych dokonywanych przy użyciu kart płatniczych oraz wymianę danych pomiędzy podmiotami funkcjonującymi na rynku kart płatniczych w Polsce. Uczestnikami systemu KSR mogą być wszystkie banki wydające karty płatnicze oraz agenci rozliczeniowi. Na koniec 2023 r. w systemie KSR aktywnymi uczestnikami było 8 banków. Liczba ta nie zmieniła się w porównaniu z czerwcem 2023 r.

W II półroczu 2023 r. liczba przeprowadzonych transakcji w KSR wzrosła w porównaniu z poprzedzającym półroczem o 3,7% do 26,3 mln (wykres 26). Obroty wyniosły 8,1 mld zł i były większe o 503,1 mln zł (o 6,7%).

Wykres 26. Wartość i liczba zleceń w systemie KSR w okresie I półrocze 2017 r. – II półrocze 2023 r.

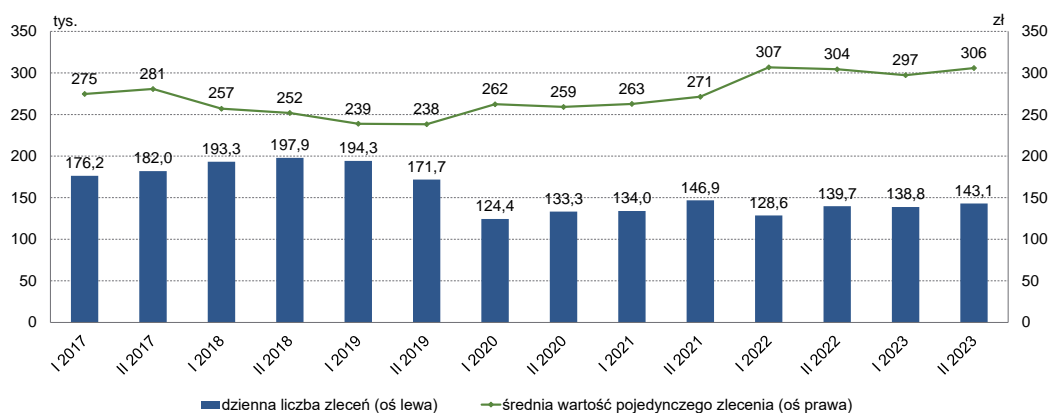
Źródło: dane Fiserv Polska S.A.

W analizowanym okresie zrealizowano średnio dziennie 143,1 tys. zleceń (wzrost o 3,1%). Średnia wartość pojedynczego zlecenia wyniosła 306 zł (wykres 27).

²⁵ Komunikat PSP: <https://blik.com/blik-otrzymal-zgode-narodowego-banku-slowacji-i-sfinalizowal-przejecie-platformy-platniczej-viamo>

²⁶ M. Sikorski, *Blik zmodernizuje swój system centralny. To konieczne do rozwoju usług za granicą*, Cashless.pl, 22.11.2023 r., <https://www.cashless.pl/14547-PSP-Blik-DXC-Rumunia-Slowacja>

Wykres 27. Średnia wartość pojedynczego zlecenia oraz średnia dzienna liczba zleceń w systemie KSR w okresie I półrocze 2017 r. – II półrocze 2023 r.

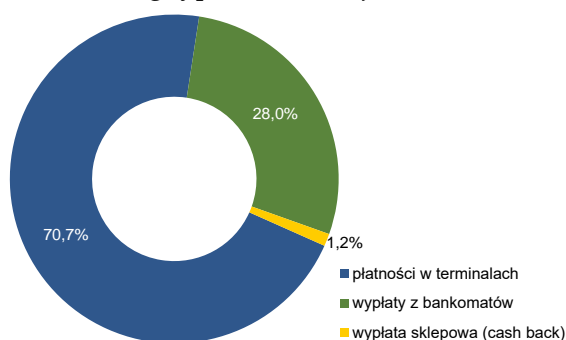

Źródło: dane Fiserv Polska S.A.

System KSR rozlicza trzy typy płatności: płatności w terminalach, wypłaty w bankomacie oraz wypłaty sklepowe (*cash back*). Płatności w terminalach dominowały pod względem liczby zleceń w systemie KSR (70,7%). W II półroczu 2023 r. rozliczono 18,6 mln takich transakcji na kwotę 1,5 mld zł. W porównaniu z poprzedzającym półroczem odnotowano wzrost zarówno liczby, jak i wartości tego rodzaju zleceń o, odpowiednio, 10,3% i 8,0%. Wypłaty w bankomatach stanowiły 28,0% wszystkich transakcji zrealizowanych w KSR. W analizowanym okresie rozliczono ich 7,4 mln na kwotę 6,5 mld zł. Wypłaty sklepowe (*cash back*) stanowiły zaledwie 1,2% liczby oraz 1,0% obrotów w systemie KSR. W II półroczu 2023 r. rozliczono 325,9 tys. takich operacji o wartości 81,9 mln zł (wykres 28).

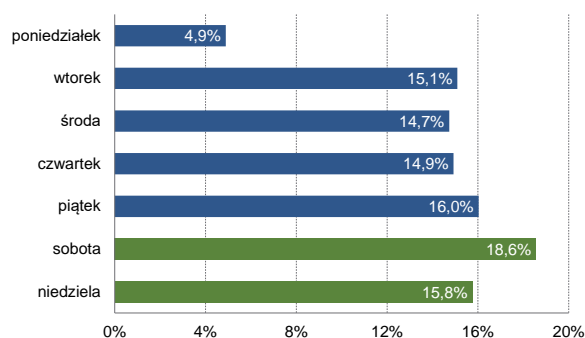
Liczba zleceń zrealizowanych w KSR według dni tygodnia wskazuje, że najwięcej transakcji rozliczono w soboty (18,6%), a najmniej w poniedziałki (4,9%). W weekendy przetworzono 34,3% zleceń kierowanych do KSR (wykres 29).

Wykres 28. Struktura liczby zleceń rozliczanych w systemie KSR w II półroczu 2023 r. według typów transakcji

Źródło: dane Fiserv Polska S.A.

Wykres 29. Struktura liczby zleceń rozliczanych w systemie KSR w II półroczu 2023 r. według dni tygodnia

Źródło: dane Fiserv Polska S.A.

2.3. Porównanie średniej dziennej liczby zleceń i średniej wartości jednego zlecenia w systemach płatności

W analizowanym okresie odnotowano znaczący, podobnie jak w poprzednich półroczach dekady, wzrost średniej dziennej liczby zrealizowanych zleceń w systemie Express Elixir (o 25,2%, w porównaniu z I półroczem 2023 r., do 1,1 mln) i w systemie BLIK (o 18,3% do 5,2 mln). Transakcje bezgotówkowe typu P2P z systemu BLIK rozliczane są w systemie Express Elixir, jeżeli dotyczą klientów różnych banków. Rosnąca popularność tych transakcji przekłada się zatem na wzrost zarówno liczby, jak i wartości zleceń zrealizowanych w systemie Express Elixir. W II półroczu 2023 r. kontynuowana była tendencja stopniowego wzrostu średniej dziennej liczby zleceń klientowskich w systemie SORBNET2, zwłaszcza tych o wartości poniżej 1 mln zł. W systemie Euro Elixir w analizowanym okresie średnia dzienna liczba zrealizowanych zleceń wzrosła o 4,1%.

Natomiast w systemach BlueCash, Elixir i TARGET-NBP nastąpił nieznaczny spadek średniej dziennej liczby zrealizowanych zleceń (tabela 7).

Tabela 7. Porównanie średniej dziennej liczby zrealizowanych zleceń w systemach płatności w I i II półroczu 2023 r.

Systemy płatności	I półrocze 2023 r.	II półrocze 2023 r.	Zmiana %
SORBNET2	21 777	23 191	6,5%
TARGET-NBP	9 605	9 500	-1,1%
Elixir	8 917 471	8 770 902	-1,6%
Euro Elixir	199 911	208 184	4,1%
Express Elixir	897 809	1 123 749	25,2%
BlueCash	40 284	39 081	-3,0%
BLIK	4 419 812	5 227 252	18,3%
KSR	138 772	143 067	3,1%

Uwaga: dane dla systemu TARGET-NBP za I półrocze 2023 r. obejmują transakcje zrealizowane zarówno w systemie TARGET2-NBP, który zakończył funkcjonowanie 19 marca 2023 r., jak i w systemie TARGET-NBP, uruchomionym 20 marca 2023 r.

Źródło: opracowanie NBP na podstawie danych NBP, EBC, KIR, Autopay S.A., PSP Sp. z o.o. oraz Fiserv Polska S.A.

Największy wzrost średniej wartości zlecenia płatniczego w II półroczu 2023 r. wystąpił w systemie płatności BlueCash (w porównaniu z I półroczem 2023 r. o 16,2% do 1,5 tys. zł) i w systemie TARGET-NBP (o 7,3% do 1,3 mln euro). Natomiast w systemach Euro Elixir i Express Elixir średnia wartość realizowanego zlecenia zmniejszyła się o, odpowiednio, 6,3% (do 6,7 tys. euro) i 4,3% (do 539 zł). W przypadku systemu SORBNET2 średnia wartość realizowanego zlecenia zmniejszyła się nieznacznie do 24 mln zł (tabela 8).

Tabela 8. Porównanie średniej wartości zlecenia płatniczego realizowanego w systemach płatności w I i II półroczu 2023 r.

Systemy płatności	I półrocze 2023 r.	II półrocze 2023 r.	Zmiana %
SORBNET2 (zł)	24 315 702	24 014 983	-1,2%
TARGET-NBP (euro)	1 248 302	1 339 234	7,3%
Elixir (zł)	3 699	3 932	6,3%
Euro Elixir (euro)	7 146	6 693	-6,3%
Express Elixir (zł)	563	539	-4,3%
BlueCash (zł)	1 288	1 497	16,2%
BLIK (zł)	135	141	4,1%
KSR (zł)	297	306	3,0%

Uwaga: dane dla systemu TARGET-NBP za I półrocze 2023 r. obejmują transakcje zrealizowane zarówno w systemie TARGET2-NBP, który zakończył funkcjonowanie 19 marca 2023 r., jak i w systemie TARGET-NBP, uruchomionym 20 marca 2023 r.

Źródło: opracowanie NBP na podstawie danych NBP, EBC, KIR, Autopay S.A., PSP Sp. z o.o. oraz Fiserv Polska S.A.

3. Systemy rozliczeń i rozrachunku transakcji papierami wartościowymi

Na koniec II półrocza 2023 r. w Polsce funkcjonowało pięć systemów rozliczeń i rozrachunku transakcji papierami wartościowymi:

- system rozrachunku prowadzony przez KDPW – kdpw_stream,
- system rozrachunku SKARBNET4 prowadzony przez NBP,
- dwa systemy rozliczeń prowadzone przez KDPW_CCP:
 - system rozliczeń organizowany na podstawie *Regulaminu rozliczeń transakcji (obrot zorganizowany)*,
 - system rozliczeń działający na podstawie *Regulaminu rozliczeń transakcji (obrot niezorganizowany)*,
- system IRGiT SRF organizowany przez IRGiT.

3.1. Systemy rozrachunku transakcji papierami wartościowymi

3.1.1. System rozrachunku prowadzony przez KDPW

KDPW prowadzi działalność jako centralny depozyt papierów wartościowych w rozumieniu rozporządzenia CSDR (Central Securities Depositories Regulation)²⁷. Podmiot ten świadczy następujące usługi podstawowe: rejestruje papiery wartościowe, prowadzi konta papierów wartościowych oraz dokonuje rozrachunku transakcji tymi papierami, a także niebankowe usługi pomocnicze (m.in. organizuje system udzielania pożyczek papierów wartościowych, wspiera przetwarzanie zdarzeń korporacyjnych, zapewnia sprawozdawczość wobec organów regulacyjnych) oraz oferuje inne niebankowe usługi, np. nadaje kody LEI.

KDPW dokonuje rozrachunku transakcji z rynku zorganizowanego i, zawieranych poza obrotem zorganizowanym, transakcji dokonywanych na rynku pierwotnym oraz pozostałych operacji papierami wartościowymi. W KDPW rejestrowane są akcje, akcje uprzywilejowane, prawa do akcji, prawa poboru, certyfikaty inwestycyjne, certyfikaty emitowane przez fundusze ETF, listy zastawne, obligacje, w tym: obligacje korporacyjne, municypalne, skarbowe, obligacje EBI, obligacje BGK, i warranty subskrypcyjne. Od sierpnia 2023 r. KDPW zaczął obsługiwać

²⁷ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 909/2014 z dnia 23 lipca 2014 r. w sprawie usprawnienia rozrachunku papierów wartościowych w Unii Europejskiej i w sprawie centralnych depozytów papierów wartościowych, zmieniające dyrektywy 98/26/WE i 2014/65/UE oraz rozporządzenie (UE) nr 236/2012 (Dz. Urz. UE L257 z 2014 r., s. 1 z późn. zm.).

rozrachunek transakcji notowanym na GPW instrumentem typu ETC (*exchange traded commodity*), którego aktywem bazowym jest złoto²⁸.

Na koniec 2023 r. w prowadzonym przez KDPW systemie rozrachunku transakcji papierami wartościowymi uczestniczyło w sposób bezpośredni 60 podmiotów (o jeden mniej w porównaniu I połową 2023 r.), w tym:

- 36 banków,
- 18 instytucji brokerskich,
- 2 zagraniczne centralne depozyty papierów wartościowych,
- jeden kontrahent centralny – CCP,
- 3 inne instytucje.

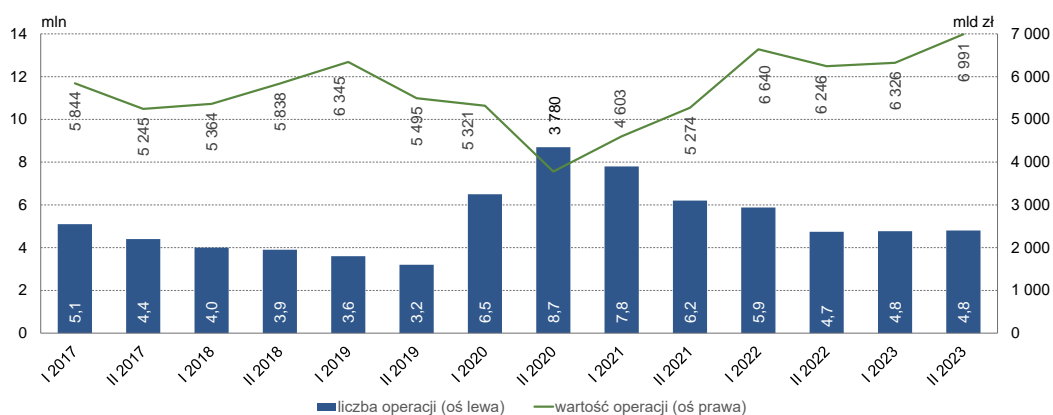
W analizowanym okresie Opera Dom Maklerski Sp. z o.o. oraz Fair Place Finance S.A. przestały być uczestnikami systemu. Natomiast nowym uczestnikiem systemu rozrachunku KDPW został Dom Maklerski INC S.A. Instytucje finansowe mają możliwość rozszerzenia uczestnictwa bezpośredniego w zakresie poszczególnych jego typów, tj. agent emisji i agent płatniczy. Na koniec grudnia status agentów emisji miały 23 podmioty, taka sama była liczba agentów płatniczych.

Na koniec 2023 r. uczestnikami systemu KDPW występującymi w typie emitent było 2 809 podmiotów krajowych (o 154 więcej niż na koniec czerwca 2023 r.) i 112 podmiotów zagranicznych (o 5 więcej). Na stały wzrost liczby emitentów wpływ ma obowiązek rejestracji wszystkich nowych emisji obligacji w centralnym depozycie papierów wartościowych²⁹.

W II połowie 2023 r. w systemie KDPW dokonano rozrachunku 4 801 335 operacji o wartości 6 991,5 mld zł, co oznacza wzrost ich liczby i wartości w porównaniu z I półroczem 2023 r. o, odpowiednio, 0,6% i 10,5% (wykres 30). Wśród zaewidencjonowanych operacji pod względem wartości przeważały transakcje obligacjami skarbowymi, osiągając w II połowie 2023 r. 6 369,1 mld zł. Pod względem liczby dominowały transakcje akcjami notowanymi na rynkach organizowanych przez GPW, ich wolumen wzrósł w porównaniu z poprzednim półroczem o 1,6% (tabela 9).

²⁸ Instrumenty typu ETC odzwierciedlają ceny towarów i notowania indeksów. Notowany na GPW instrument emitowany jest przez europejską platformę ETF – Haneft ECT. Posiadacz instrumentu może w ramach realizacji swoich praw żądać od emitenta dostawy złota w postaci fizycznej. Złoto przechowywane jest w brytyjskiej Mennicy Królewskiej (The Royal Mint).

²⁹ Obowiązek ten został wprowadzony ustawą z dnia 9 listopada 2018 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem nadzoru nad rynkiem finansowym oraz ochrony inwestorów na tym rynku (Dz.U. z 2018 r., poz. 2244) i wszedł w życie 1 lipca 2019 r.

Wykres 30. Liczba i wartość operacji zrealizowanych w systemie rozrachunku prowadzonym przez KDPW w okresie I półrocze 2017 r. – II półrocze 2023 r.

Uwagi: liczba i wartość operacji zrealizowanych w systemach KDPW zostały historycznie skorygowane w porównaniu z danymi przedstawianymi we wcześniejszych *Ocenach funkcjonowania systemu płatniczego*. Od I półrocza 2021 r. prezentowane wielkości są zgodne z danymi przekazywanymi przez KDPW na podstawie *Rozporządzenia Ministra Rozwoju i Finansów z dnia 8 maja 2017 r. w sprawie danych i informacji przekazywanych przez podmioty prowadzące depozyt papierów wartościowych, system rejestracji instrumentów finansowych niebędących papierami wartościowymi oraz system rozrachunku*.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych KDPW

Tabela 9. Liczba i wartość operacji poszczególnymi instrumentami zrealizowanych w systemie rozrachunku prowadzonym przez KDPW w II półroczu 2023 r. w podziale na instrumenty udziałowe i dłużne w porównaniu z I półroczem 2023 r.

Transakcje instrumentami finansowymi	Liczba			Wartość w mln zł		
	I półrocze 2023 r.	II półrocze 2023 r.	Zmiana %	I półrocze 2023 r.	II półrocze 2023 r.	Zmiana %
Ogółem, w tym:	4 770 500	4 801 335	0,65	6 325 790	6 990 651	10,51
udziałowymi, z tego:	4 239 008	4 306 150	1,58	480 318	498 691	3,83
- akcjami	4 198 757	4 264 021	1,55	479 497	497 791	3,82
dłużnymi, z tego:	531 492	495 185	-6,83	5 845 471	6 491 960	11,06
- obligacjami skarbowymi	181 869	189 703	4,35	5 670 650	6 369 112	12,32

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych KDPW

W ramach mechanizmów wspierających procesy rozrachunku transakcji, KDPW w analizowanym okresie podjął następujące działania:

- wprowadził zmiany dotyczące znaczników kierunku przepływu papierów wartościowych oraz środków pieniężnych w komunikatach XML dotyczących rozrachunku transakcji;
- udostępnił mechanizm *hold-release* dla międzysystemowych transferów papierów wartościowych, co umożliwił przekazanie przez uczestnika bezpośredniego do systemu KDPW instrukcji rozrachunkowej o statusie *hold* bez konieczności wysyłania instrukcji do zagranicznego depozytu papierów wartościowych;
- wprowadził możliwość zmiany systemu, w którym ma zostać przeprowadzony rozrachunek transakcji, po zestawieniu dotyczących jej zleceń rozrachunku, z systemu wielosesyjnego na system rozrachunku w czasie rzeczywistym i *vice versa*;

- w związku z tą zmianą wprowadził również modyfikację w określaniu momentu naliczania kar pieniężnych za nieterminowy rozrachunek transakcji zgodnie z regulacjami CSDR.

KDPW kontynuował prace zmierzające do stosowania opracowanych przez AMI-SeCo standardów zarządzania zabezpieczeniami SCoRE (Single Collateral Management Rulebook for Europe). W omawianym okresie dostosowano do tych standardów zasady obsługi zobowiązań emitentów, czyli wypłaty świadczeń oraz wykupu papierów wartościowych, w tym m.in. skrócono do dwóch dni roboczych minimalny okres pomiędzy dniem ustalenia osób uprawnionych z papierów wartościowych, a dniem wypłaty świadczeń.

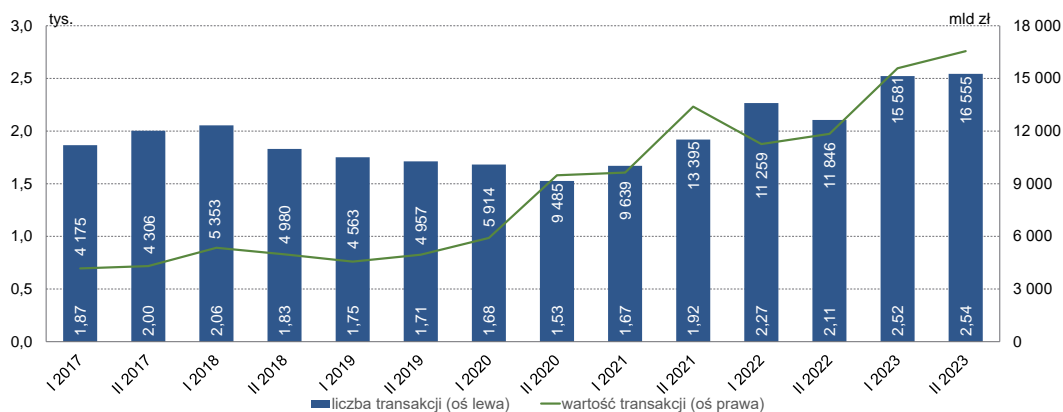
W II półroczu 2023 r. KDPW realizował również projekt mający na celu dostosowanie systemu rozrachunkowego do tworzonego przez NBP nowego systemu płatności RTGS – SORBNET3. Przygotowano założenia biznesowe i funkcjonalne dla nowych rozwiązań w systemie rozrachunku.

3.1.2. System SKARBNET4

System SKARBNET4 prowadzony przez NBP pełni funkcję centralnego depozytu dla bonów pieniężnych NBP i bonów skarbowych, a także obsługuje transakcje tymi papierami wartościowymi, tj. służy do rozliczania i rozrachunku tych transakcji. Na koniec grudnia 2023 r. uczestnikami w systemie SKARBNET4 było 40 podmiotów (37 banków, NBP, KDPW i BFG), o jeden więcej niż w poprzednim półroczu. W omawianym okresie nowym uczestnikiem został Bank Spółdzielczy w Bydgoszczy.

W II półroczu 2023 r. w systemie SKARBNET4 zrealizowano 2 544 transakcje bonami pieniężnymi NBP na kwotę 16 555,5 mld zł (w I półroczu 2023 r. było to 2 522 transakcje o wartości 15 581,1 mld zł). W porównaniu z poprzednim półroczem nastąpił zatem wzrost liczby przeprowadzonych transakcji bonami pieniężnymi NBP o 0,9%, przy jednoczesnym wzroście ich wartości o 6,3% (wykres 31). Transakcji bonami skarbowymi nie obsługiowano, gdyż nie znajdowały się one w obiegu (w II półroczu 2023 r. nie były emitowane przez Ministerstwo Finansów).

Wykres 31. Liczba i wartość transakcji bonami pieniężnymi NBP zrealizowanych w systemie rozrachunku SKARBNET4 w okresie I półrocze 2017 r. – II półrocze 2023 r.

Źródło: opracowanie własne NBP

W II półroczu 2023 r. nie zaszły istotne zmiany w zasadach funkcjonowania systemu rozrachunku papierów wartościowych SKARBNET4.

3.2. Systemy rozliczeń transakcji papierami wartościowymi

3.2.1. Systemy rozliczeń transakcji papierami wartościowymi prowadzone przez KDPW_CCP

KDPW_CCP jest kontrahentem centralnym, który w II półroczu 2023 r. oferował rozliczanie:

- transakcji nominowanymi w złotych instrumentami finansowymi znajdującymi się w obrocie zorganizowanym: akcjami, prawami do akcji (PDA), prawami poboru, certyfikatami inwestycyjnymi, obligacjami skarbowymi, obligacjami nieskarbowymi, listami zastawnymi, tytułami uczestnictwa funduszy ETF, produktami strukturyzowanymi, a także kontraktami terminowymi na indeksy akcji i akcje spółek, opcjami indeksowymi, kontraktami *futures* na kursy walut, wskaźniki WIBOR i obligacje skarbowe,
- transakcji nominowanymi w euro papierami dłużnymi dopuszczonymi do obrotu zorganizowanego,
- zawieranych na rynku OTC transakcji *outright* nominowanymi w złotych obligacjami skarbowymi,
- zawieranych na rynku OTC transakcji nominowanymi w złotych i w euro instrumentami pochodnymi FRA, IRS, OIS i *basis swap*,
- transakcji *repo* zabezpieczonych krajowymi obligacjami skarbowymi.

Ponadto w sierpniu 2023 r. KDPW_CCP zaczął obsługiwać rozliczanie notowanego na GPW wspomnianego wcześniej instrumentu typu ETC.

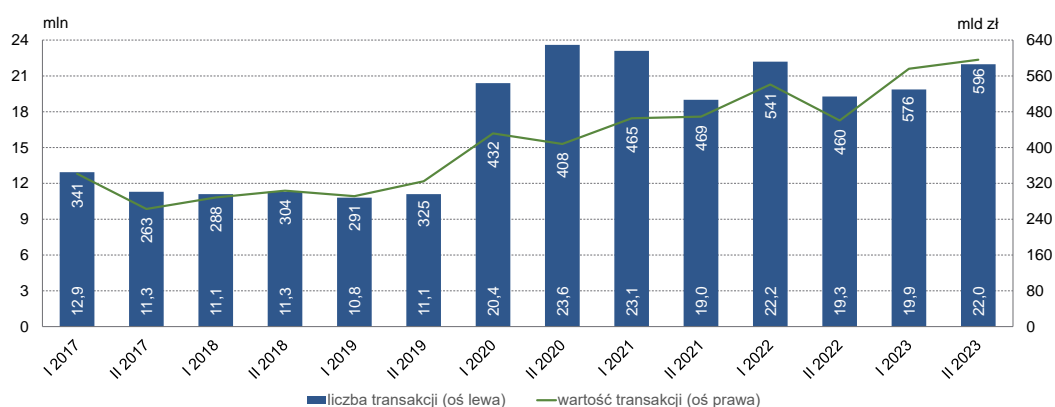
KDPW_CCP prowadzi dwa systemy rozliczeń: dla transakcji zawieranych na rynku zorganizowanym (rynek regulowany i alternatywny system obrotu) oraz dla transakcji na rynku OTC (obróć niezorganizowany). Na koniec 2023 r. w prowadzonych przez KDPW_CCP systemach

rozliczeń uczestniczyło 31 podmiotów, o dwa mniej niż na koniec czerwca 2023 r. W II półroczu 2023 r. Opera Dom Maklerski Sp. z o.o. oraz Fair Place Finance S.A. przestały być uczestnikami wspomnianego systemu rozliczeń dla rynku zorganizowanego.

Uczestnikami systemu rozliczeń dla obrotu zorganizowanego, czyli dla prowadzonego przez GPW i BondSpot rynku regulowanego oraz alternatywnego systemu obrotu (w tym platformy BondSpot Poland, TBSP), było po 25 podmiotów (o dwa mniej). W rozliczeniach transakcji zawieranych na rynku OTC uczestniczyło natomiast 12 podmiotów (o jeden mniej niż na koniec czerwca 2023 r.).

W omawianym okresie w systemach prowadzonych przez KDPW_CCP przyjęto do rozliczeń 21 974 273 transakcji o wartości 596,1 mld zł. W porównaniu z poprzednim półroczem oznacza to wzrost zarówno ich liczby, jak i wartości o, odpowiednio, 10,6% oraz 3,5% (wykres 32). Takie zmiany skali rozliczanych transakcji wynikały przede wszystkim ze zwiększenia aktywności na rynku zorganizowanym, w tym rozwoju rynku transakcji *repo* na obligacje skarbowe, zawieranych w alternatywnym systemie obrotu TBSP³⁰. W przeciwieństwie do rynku zorganizowanego na rynku OTC – podobnie jak w I połowie 2023 r. – nastąpił znaczący spadek liczby i wartości kierowanych przez banki do rozliczenia w systemie KDPW_CCP transakcji nominowanymi w złotych instrumentami pochodnymi na stopy procentowe (tabela 10).

Wykres 32. Liczba i wartość transakcji przyjętych do rozliczenia w systemach prowadzonych przez KDPW_CCP w okresie I półrocze 2017 r. – II półrocze 2023 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych KDPW_CCP

³⁰ Ustawą z dnia 16 listopada 2022 r. o zmianie ustawy o podatku od niektórych instytucji finansowych oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2022 r., poz. 2745) od 1 stycznia 2023 r. obniżono podstawę opodatkowania o wartość aktywów z tytułu transakcji odkupu (*repo*), których przedmiotem są skarbowe papiery wartościowe, jeżeli transakcja została zawarta na rynku regulowanym albo w alternatywnym systemie obrotu i podlega rozliczeniu przez kontrahenta centralnego.

Tabela 10. Liczba i wartość transakcji przyjętych do rozliczenia w prowadzonych przez KDPW_CCP systemach rozliczeń w II półroczu 2023 r. w podziale na instrumenty finansowe w porównaniu z I półroczem 2023 r.

Transakcje instrumentami finansowymi	Liczba			Wartość w mln zł		
	I półrocze 2023 r.	II półrocze 2023 r.	Zmiana %	I półrocze 2023 r.	II półrocze 2023 r.	Zmiana %
Rynek zorganizowany, w tym:	19 868 933	21 973 644	10,59	453 404	483 008	6,53
- udziałowymi	17 131 475	19 260 098	12,43	137 274	142 989	4,16
- dłużnymi	69 181	70 263	1,56	132 689	143 321	8,01
- pochodnymi	2 668 277	2 643 283	-0,94	183 440	196 699	7,23
Rynek OTC - pochodne	747	629	-15,80	122 616	113 136	-7,73

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych KDPW

W II półroczu 2023 r. KDPW_CCP nie wprowadził istotnych zmian w zasadach funkcjonowania systemów rozliczeń. Kontynuowane były prace projektowe i dostosowawcze w związku z:

- zapowiadaniem zastąpieniem wskaźnika referencyjnego WIBOR wskaźnikiem WIRON³¹,
- budową nowego systemu płatności RTGS w złotych – SORBNET3,
- dostosowaniem zgłaszania transakcji pochodnych do zasad zawartych w nowych regulacyjnych standardach technicznych odnoszących się do rozporządzenia EMIR³².

3.2.2. System rozliczeń i rozrachunku IRGiT SRF

Na koniec 2023 r. w systemie IRGiT SRF zarejestrowanych było ośmiu uczestników. W analizowanym okresie w systemie tym rozliczana była wprowadzona do niego w I połowie 2023 r. jedna transakcja instrumentem finansowym – instrumentem pochodnym na prawa majątkowe wynikające ze świadectw pochodzenia odnoszących się do produkcji energii elektrycznej z odnawialnych źródeł energii (OZE)³³.

³¹ W październiku 2023 r. Komitet Sterujący Narodowej Grupy Roboczej ds. reformy wskaźników referencyjnych ogłosił przesunięcie terminu przejścia ze wskaźnika WIBOR na wskaźnik WIRON na koniec 2027 r. ([Wskaźniki referencyjne - Komisja Nadzoru Finansowego \(knf.gov.pl\)](https://www.knf.gov.pl/pl/wskazniki-referencyjne)).

³² Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 648/2012 z dnia 4 lipca 2012 r. w sprawie instrumentów pochodnych będących przedmiotem obrotu poza rynkiem regulowanym, kontrahentów centralnych i repozytoriów transakcji (Dz. Urz. UE L201 z 2012 r., s. 1 z późn. zm.).

³³ Transakcja ta została zawarta na prowadzonym przez Towarową Giełdę Energii S.A. Rynku Terminowym Praw Majątkowych, posiadającym status zorganizowanej platformy obrotu, obejmującej wielostronny system kojarzący zlecenia w sposób uznaniowy (*organised trading facility, OTF*).

4. Pozostałe elementy infrastruktury polskiego systemu płatniczego

4.1. Podmioty świadczące usługi płatnicze

Do instytucji świadczących usługi płatnicze należą przede wszystkim banki, które, zgodnie z przepisami ustawy – *Prawo bankowe*³⁴ prowadzą rachunki bankowe i świadczą te usługi w najszerszym możliwym zakresie.

Pozostałe instytucje świadczące usługi płatnicze to w szczególności³⁵:

- spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe (SKOK-i)³⁶, które są objęte nadzorem KNF. Z prowadzonych przez nie rachunków płatniczych zarówno osoby fizyczne, jak i prawne mogą dokonywać rozliczeń bezgotówkowych,
- krajowe instytucje płatnicze (KIP), oferujące usługi płatnicze, takie jak prowadzenie rachunków płatniczych, realizację przelewów, poleceń zapłaty, przekazu pieniężnego i *acquiring*. Działalność krajowej instytucji płatniczej prowadzona jest po uzyskaniu zezwolenia od KNF.
- małe instytucje płatnicze (MIP), prowadzące działalność w zakresie usług płatniczych, z wyłączeniem usługi inicjowania transakcji płatniczej i usługi dostępu do informacji o rachunku, przy czym miesięczna kwota obsługiwanych transakcji płatniczych nie może przekraczać równowartości 1 500 000 euro. Podjęcie tej działalności wymaga uzyskania wpisu do rejestru prowadzonego przez KNF.
- biura usług płatniczych (BUP) prowadzące działalność w zakresie świadczenia usługi przekazu pieniężnego, przy czym miesięczna wartość wykonanych transakcji nie może przekraczać równowartości 500 000 euro. Działalność biur usług płatniczych prowadzona jest na podstawie wpisu do rejestru prowadzonego przez KNF.
- dostawcy świadczący wyłącznie usługę dostępu do informacji o rachunku (AISP – *account information service provider*). Działalność ta prowadzona jest na podstawie wpisu do rejestru prowadzonego przez KNF.
- zagraniczne instytucje płatnicze, czyli podmioty, które w pozostałych krajach Europejskiego Obszaru Gospodarczego (EOG) uzyskały licencję na świadczenie usług płatniczych i na podstawie tzw. jednolitego paszportu mogą świadczyć takie usługi również w innych krajach EOG,

³⁴ Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. - Prawo bankowe (Dz. U. z 2023 r. poz. 2488, z późn. zm.).

³⁵ Ustawa z dnia 19 sierpnia 2011 r. o usługach płatniczych (Dz. U. z 2024 r. poz. 30).

³⁶ Ustawa z dnia 5 listopada 2009 r. o spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych (Dz. U. z 2023 r. poz. 1278, z późn. zm.).

- Poczta Polska S.A. wykonująca niektóre czynności bankowe³⁷, spośród których najważniejszą i najpowszechniejszą jest przyjmowanie wpłat na rachunki bankowe; oferowaną usługą jest również przekaz pocztowy, czyli przekazywanie gotówki od wpłacającego do odbiorcy,
- instytucje realizujące przekazy pieniężne, wykonujące usługi przekazu w różnych walutach, najczęściej w obrocie międzynarodowym, ale niektóre świadczą również usługi w zakresie przekazów krajowych,
- Zakład Ubezpieczeń Społecznych, który, będąc dostawcą usług płatniczych jako organ administracji publicznej, umożliwia każdemu płatnikowi opłacenie kilku składek łącznie w formie jednego przelewu na prowadzone przez tę instytucję indywidualne rachunki płatnicze do opłacania składek.

Wykaz numerów i identyfikatorów instytucji świadczących w Polsce usługi płatnicze, takich jak banki i niebankowi dostawcy usług płatniczych prowadzący rachunki płatnicze, jest dostępny na stronie internetowej ewib.nbp.pl. Zawiera on również informacje o numerach rozliczeniowych oraz dane identyfikujące te instytucje.

Łączna liczba instytucji świadczących usługi płatnicze (bez NBP) spadła o 2,3% w porównaniu z końcem czerwca 2023 r. do 1 898 na koniec grudnia 2023 r., zmniejszyła się również liczba ich placówek o 0,7% do 14 706 (tabela 11). W analizowanym okresie odnotowano dalsze ograniczenie sieci bankowej, przy znacznym wzroście liczby innych podmiotów świadczących usługi płatnicze, takich jak KIP i MIP.

Według danych KNF, na koniec grudnia 2023 r. funkcjonowało 29 banków komercyjnych (tj. o jeden mniej niż w czerwcu 2023 r.) i BGK. Liczba banków spółdzielczych oraz oddziałów instytucji kredytowych nie zmieniła się. W II półroczu 2023 r. sieć bankowa (liczba oddziałów, filii, ekspozytur i innych placówek) zmniejszyła się o 1,2%, z 7 317 na koniec czerwca 2023 r. do 7 234 na koniec grudnia 2023 r. Ponadto w II półroczu 2023 r. nastąpił spadek liczby placówek spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych o 5,8% do 667 na koniec grudnia 2023 r. oraz biur usług płatniczych o 8,4% (do 1 084). Wzrosła natomiast, w porównaniu z I półroczem 2023 r., liczba placówek Poczty Polskiej o 0,2% do 6 805 oraz instytucji KIP o 4,9% (do 43 na koniec grudnia 2023 r.) oraz MIP o 11,7% (do 181).

³⁷ Ustawa z dnia 5 września 2008 r. o komercjalizacji państwowego przedsiębiorstwa użyteczności publicznej „Poczta Polska” (Dz. U. z 2020 r. poz. 2064) oraz zgodnie ze statutem Spółki.

Tabela 11. Liczba podmiotów świadczących usługi płatnicze według stanu na koniec czerwca i grudnia 2023 r.

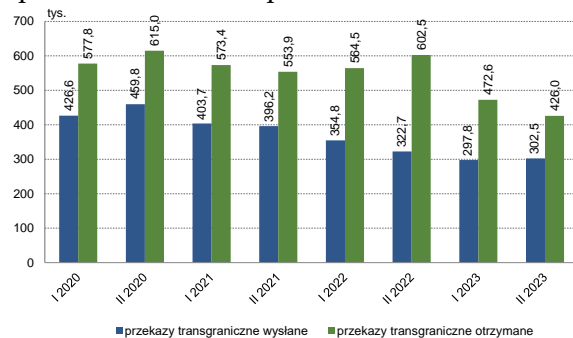
Banki, SKOK-i, placówki Poczty Polskiej oraz pośrednicy finansowi	VI 2023	XII 2023
Liczba banków i oddziałów instytucji kredytowych		
Liczba banków	31	30
Liczba banków spółdzielczych	492	492
Liczba oddziałów instytucji kredytowych	34	34
Sieć bankowa		
Liczba oddziałów w kraju	5 011	4 941
Liczba filii, ekspozytur i innych placówek obsługi klienta w kraju	2 306	2 293
SKOK-i		
Liczba kas	18	18
Liczba placówek	708	667
Poczta Polska		
Liczba instytucji	1	1
Liczba placówek	6 789	6 805
Krajowe Instytucje Płatnicze		
Liczba instytucji	41	43
Małe Instytucje Płatnicze		
Liczba instytucji	162	181
Biura Usług Płatniczych		
Liczba instytucji	1 184	1 084
Dostawcy świadczący wyłącznie usługę dostępu do informacji o rachunku		
Liczba instytucji	15	15
Ogółem		
Liczba instytucji	1 942	1 898
Liczba placówek	14 814	14 706

Uwaga: w liczbie banków i liczbie oddziałów jest uwzględniony BGK. Nie ujęto NBP, który świadczy usługi płatnicze dla określonej grupy klientów, w tym państwowych jednostek budżetowych.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych KNF, Poczty Polskiej, KSKOK.

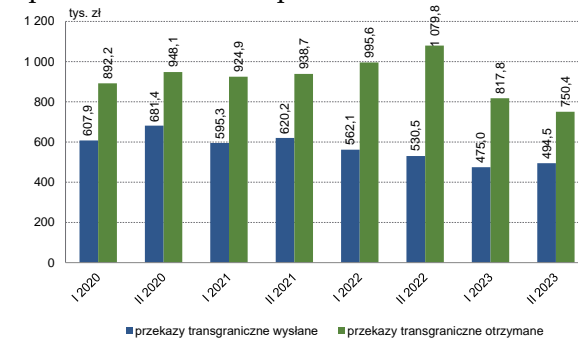
Na krajowym rynku usług płatniczych funkcjonują także podmioty pośredniczące w pieniężnych przekazach transgranicznych. Uzyskane od podmiotów świadczących ten typ usługi dane wskazują, że w II półroczu 2023 r. zrealizowano 302,5 tys. przekazów transgranicznych wysłanych (wzrost o 1,6% w porównaniu z poprzedzającym półroczem). Wartość tych przekazów zwiększyła się z 475,0 mln zł do 494,5 mln zł (wykresy 33 i 34). Transgranicznych przekazów pieniężnych otrzymanych zrealizowano 426,0 tys. na łączną kwotę 750,4 mln zł. W II półroczu 2023 r. nastąpił spadek zarówno ich liczby (o 9,9%), jak i wartości (o 8,2%).

Wykres 33. Liczba przekazów pieniężnych wykonanych za pośrednictwem podmiotów realizujących przekazy pieniężne w okresie I półrocze 2020 r. – II półrocze 2023 r.

Źródło: dane NBP

Wykres 34. Wartość przekazów pieniężnych wykonanych za pośrednictwem podmiotów realizujących przekazy pieniężne w okresie I półrocze 2020 r. – II półrocze 2023 r.

Źródło: dane NBP

4.2. Schematy płatnicze

Na koniec 2023 r. w Polsce funkcjonowało 10 schematów płatniczych (o jeden podmiot mniej w porównaniu z końcem I półrocza 2023 r.³⁸) objętych nadzorem systemowym Prezesa NBP:

- trzy schematy płatnicze będące systemami kart płatniczych:
 - Visa Europe - prowadzony przez Visa Europe Limited;
 - Mastercard - prowadzony przez Mastercard Europe SA;
 - American Express - prowadzony przez American Express Europe S.A.;
- siedem schematów płatniczych niebędących systemami kart płatniczych:
 - Schemat Płatniczy BLIK - prowadzony przez Polski Standard Płatności Sp. z o.o.;
 - YetiPay - prowadzony przez YetiPay Sp. z o.o.;
 - mPay - prowadzony przez mPay S.A.;
 - SkyCash - prowadzony przez SkyCash Poland S.A.;
 - Billon - prowadzony przez Billon Solutions Sp. z o.o.;
 - Payeye - prowadzony przez PayEye Sp. z o.o.;
 - PaySpe - prowadzony przez UPEPO Sp. z o.o.

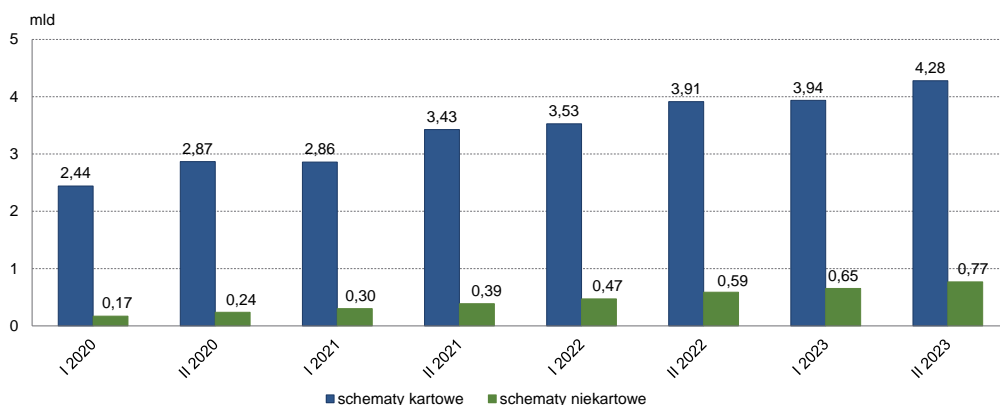
W omawianym okresie łącznie we wszystkich wspomnianych schematach zrealizowano 5,0 mld transakcji płatniczych o wartości 446,1 mld zł. W porównaniu z poprzednim półroczem nastąpił wzrost zarówno liczby, jak i wartości tych transakcji, odpowiednio o 9,9% i 12,7% (wykres 35 i 36).

Od 2017 r. obserwowany jest stabilny rozwój schematów niekartowych. W II półroczu 2023 r. odnotowano w nich wzrost zarówno liczby transakcji o 114,9 mln, (17,6%), jak i ich wartości

³⁸ Z dniem 20 września 2023 r. zakończył swoją działalność schemat płatniczy Sloopay prowadzony przez Planet Pay Sp. z o.o. i na wniosek organizacji płatniczej został 10 października 2023 r. wykreślony z listy schematów płatniczych nadzorowanych przez Prezesa NBP.

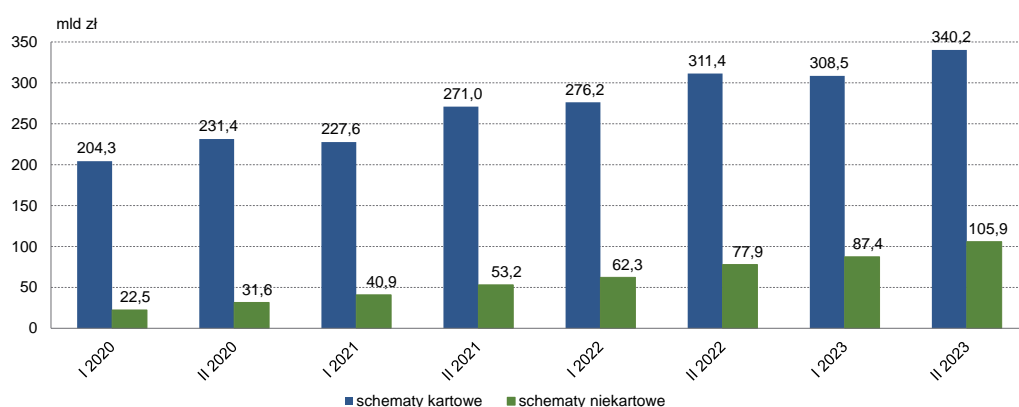
o 18,5 mld zł (21,2%). W analizowanym okresie w schematach kartowych liczba transakcji zwiększyła się o 341,3 mln, tj. 8,7%, a ich wartość wzrosła o 31,7 mld zł (10,3%).

Wykres 35. Liczba transakcji płatniczych w schematach płatniczych w okresie I półrocze 2020 r. – II półrocze 2023 r.

Źródło: dane NBP

Wykres 36. Wartość transakcji płatniczych w schematach płatniczych w okresie I półrocze 2020 r. – II półrocze 2023 r.

Źródło: dane NBP

Wśród transakcji płatniczych dokonanych w analizowanym okresie przeważały operacje w terminalach zainstalowanych w punktach handlowo-usługowych. Udział takich operacji w liczbie i wartości wszystkich transakcji w schematach płatniczych wyniósł, odpowiednio, 84,5% i 60,9% (tabela 12). W porównaniu z I półroczem 2023 r. liczba transakcji w terminalach płatniczych wzrosła o 367,4 mln (o 9,4%), a ich wartość o 26,9 mld zł (11,0%).

Największą dynamikę wzrostu wykazały płatności kartą bez jej fizycznego udziału przy dokonywaniu transakcji (*card not present*; CNP). Liczba i wartość takich płatności zwiększyła się o, odpowiednio, 14,7% i 20,7%. Natomiast najmniejszą dynamikę wzrostu odnotowano w przypadku operacji płatniczych w bankomatach.

Tabela 12. Liczba i wartość transakcji płatniczych w schematach płatniczych w I i II półroczu 2023 r.

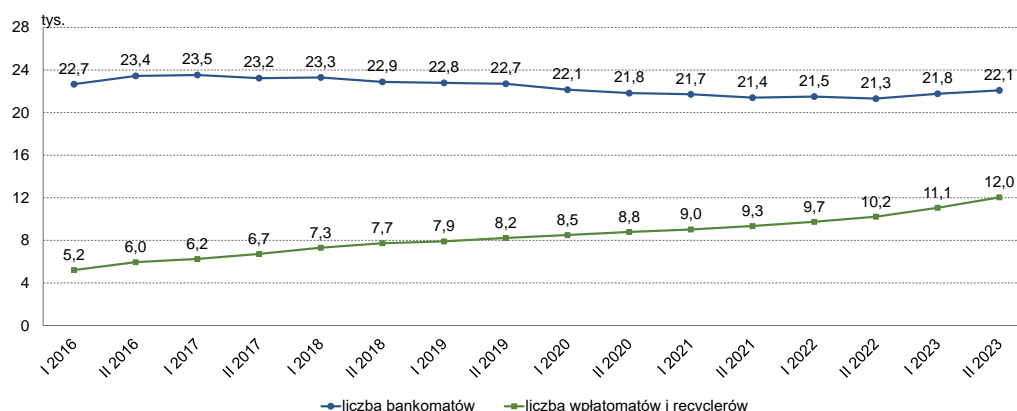
Transakcje płatnicze	I półrocze 2023 r.	II półrocze 2023 r.	Zmiana	Zmiana %
Liczba transakcji				
Ogółem	4,590 mld	5,047 mld	456,3 mln	9,9%
Terminale POS	3,897 mld	4,264 mld	367,4 mln	9,4%
CNP	0,573 mld	0,657 mld	84,2 mln	14,7%
Bankomaty	0,121 mld	0,126 mld	4,6 mln	3,8%
Wartość transakcji (zł)				
Ogółem	395,8 mld	446,1 mld	50,2 mld	12,7%
Terminale POS	244,8 mld	271,8 mld	26,9 mld	11,0%
CNP	74,8 mld	90,3 mld	15,5 mld	20,7%
Bankomaty	76,3 mld	84,1 mld	7,8 mld	10,2%

Uwaga: dane obejmują dokonane na terenie Polski transakcje instrumentami płatniczymi wydanymi w Polsce, przetworzone i rozliczone w schematach płatniczych. Dane nie obejmują transakcji dokonanych kartami płatniczymi rozliczanych w ramach jednego dostawcy usług płatniczych (transakcje typu „on-us”).

Źródło: dane NBP

4.3. Bankomaty

Według danych otrzymanych od banków i niebankowych operatorów bankomatów, na koniec 2023 r. w Polsce funkcjonowało 22 085 bankomatów³⁹ (więcej o 1,5% w porównaniu z czerwcem 2023 r.). Liczba wpłatomatów oraz recyclerów zwiększyła się do 12,0 tys. (wykres 37).

Wykres 37. Liczba bankomatów oraz wpłatomatów i recyclerów w Polsce w okresie I półrocze 2016 r. – II półrocze 2023 r.

Uwaga: recyclery są również uwzględnione w kategorii bankomaty. W kategorii wpłatomaty i recyclery na koniec 2023 r. 99,9% stanowiły recyclery.

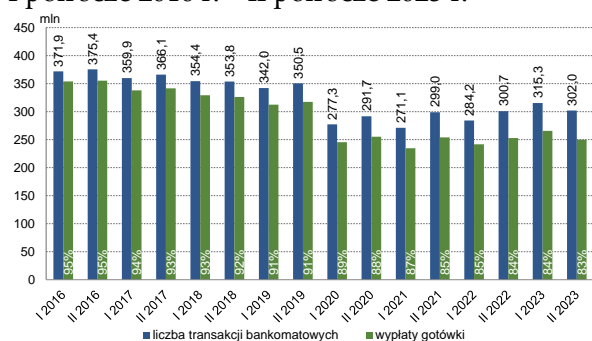
Źródło: dane NBP

³⁹ Bankomaty to urządzenia umożliwiające wypłatę gotówki oraz urządzenia umożliwiające zarówno wypłatę, jak i wpłatę gotówki – recyclery.

W II półroczu 2023 r. zrealizowano w bankomatach 302,0 mln transakcji (mniej o 4,2% w porównaniu z poprzedzającym półroczem), z czego 249,8 mln dotyczyło wypłaty gotówki (spadek o 6,0%). Udział wypłat gotówki we wszystkich transakcjach bankomatowych zmniejsza się systematycznie od 2012 r. i w II półroczu 2023 r. wyniósł 82,7% (wykres 38). Spadek ten spowodowany jest przede wszystkim rosnącą skalą innych operacji realizowanych w tych urządzeniach, w szczególności samoobsługowych depozytów gotówkowych w recyclerach oraz wpłatomatach.

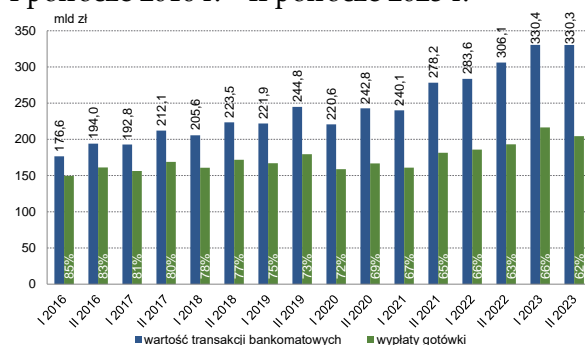
Wartość transakcji przeprowadzonych w bankomatach osiągnęła w II półroczu 2023 r. 330,3 mld zł (spadek o 0,02% w porównaniu z I półroczem 2023 r.), z czego na operacje wypłaty gotówki przypadło 204,4 mld zł (spadek o 5,6%). Udział wypłat gotówki w wartości wszystkich transakcji bankomatowych zmniejszył się w II półroczu 2023 r. i wyniósł 61,9%. Spadek ten spowodowany jest wspomnianą rosnącą popularnością wpłat depozytów gotówkowych we wpłatomatach oraz recyclerach (wykres 39).

Wykres 38. Liczba transakcji bankomatowych oraz wypłat gotówki w Polsce w okresie I półrocze 2016 r. – II półrocze 2023 r.

Źródło: dane NBP

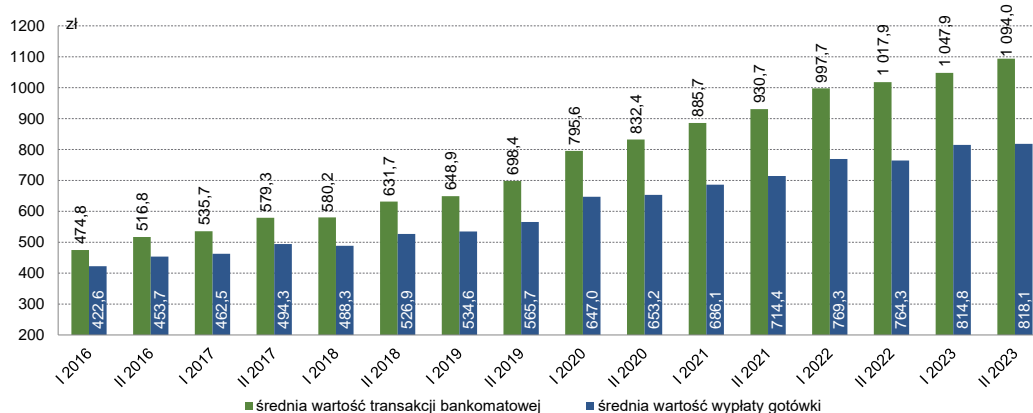
Wykres 39. Wartość transakcji bankomatowych oraz wypłat gotówki w Polsce w okresie I półrocze 2016 r. – II półrocze 2023 r.

Źródło: dane NBP

W II półroczu 2023 r. średnia wartość transakcji bankomatowej zwiększyła się o 4,4% do 1 094,0 zł (wykres 40). Przez transakcję bankomatową rozumie się wypłatę gotówki, depozyt gotówkowy, przelew oraz zakup towarów lub usług. Średnia wartość transakcji wypłaty gotówki (najbardziej popularny rodzaj transakcji bankomatowej) wyniosła 818,1 zł (wzrost o 0,4%). Różnica między średnią wartością transakcji bankomatowej a średnią wartością wypłaty gotówki wynika z dużej skali wpłat gotówki do bankomatów (depozytów gotówkowych). Średnia wartość takich operacji w II półroczu 2023 r. osiągnęła 2 420,6 zł.

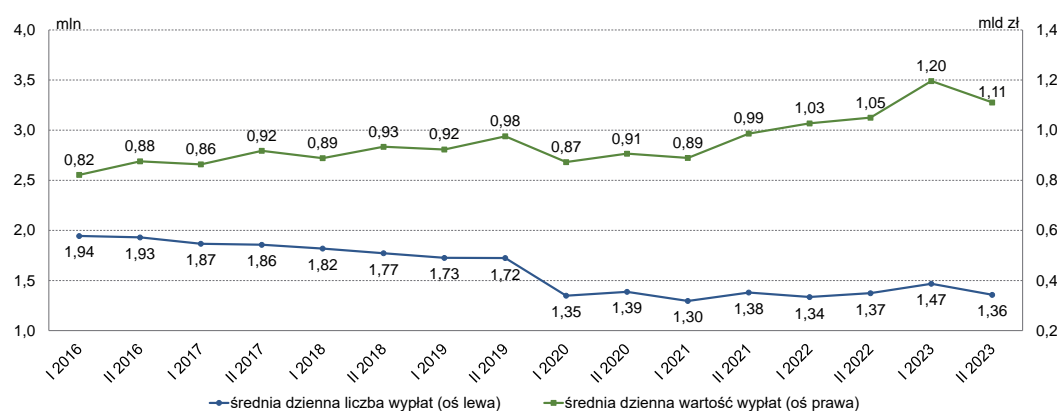
Wykres 40. Średnia wartość transakcji bankomatowej oraz wypłaty gotówki w Polsce w okresie I półrocze 2016 r. – II półrocze 2023 r.

Źródło: dane NBP

Średnia dzienna liczba wypłat gotówki w bankomatach w II półroczu 2023 r. wynosiła 1,36 mln (spadek o 7,5% w porównaniu z poprzedzającym półroczem), a ich średnia dzienna wartość zmniejszyła się o 7,1% do 1,11 mld zł (wykres 41).

Wykres 41. Średnia dzienna liczba oraz wartość wypłat gotówki z bankomatów w Polsce w okresie I półrocze 2016 r. – II półrocze 2023 r.

Źródło: dane NBP

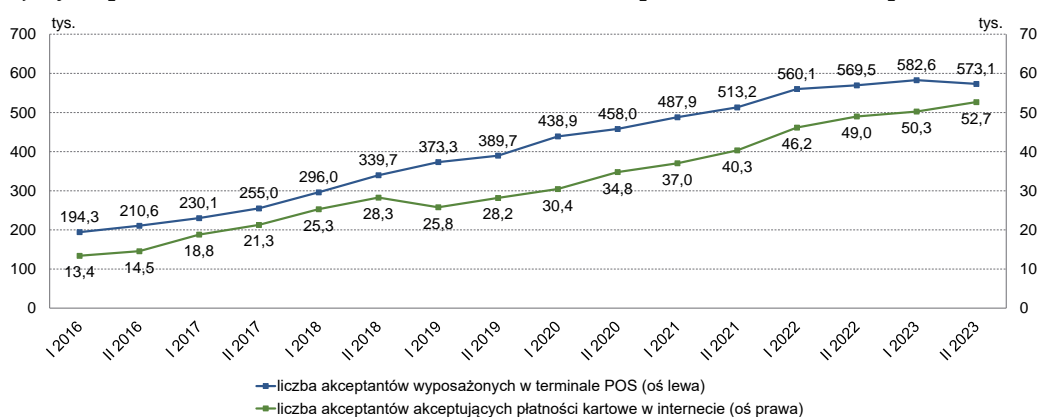
4.4. Punkty handlowo-usługowe akceptujące karty płatnicze

Z danych przekazanych przez agentów rozliczeniowych wynika, że na koniec 2023 r. liczba akceptantów kart płatniczych funkcjonujących na polskim rynku – zarówno stacjonarnie, jak i w Internecie – zmniejszyła się w porównaniu z końcem czerwca 2023 r.⁴⁰ o 7,1 tys. (1,1%) i wyniosła 625 802. Spadek dotyczył tylko liczby akceptantów oferujących płatności z użyciem

⁴⁰ W wyniku złożenia korekt do sprawozdań za II kw. 2023 r. przez dwa podmioty świadczące usługi agenta rozliczeniowego, dane za I półrocze 2023 r. zmieniły się w porównaniu z informacjami opublikowanymi w *Ocenie półrocznej funkcjonowania systemu płatniczego w I półroczu 2023 r.*

terminala płatniczego POS i miał charakter statystyczny. Jego przyczyną była bowiem przeprowadzona w III kw. 2023 r. przez jednego z agentów rozliczeniowych weryfikacja umów z akceptantami, w wyniku której wyeliminowano z raportowania wygasłe umowy. Natomiast liczba akceptantów oferujących płatności przy użyciu elektronicznych instrumentów płatniczych w Internecie wzrosła w omawianym okresie o 2,4 tys. (tj. o 4,8%) do 52,7 tys., co może być związane z rozwojem rynku e-commerce w Polsce (wykres 42).

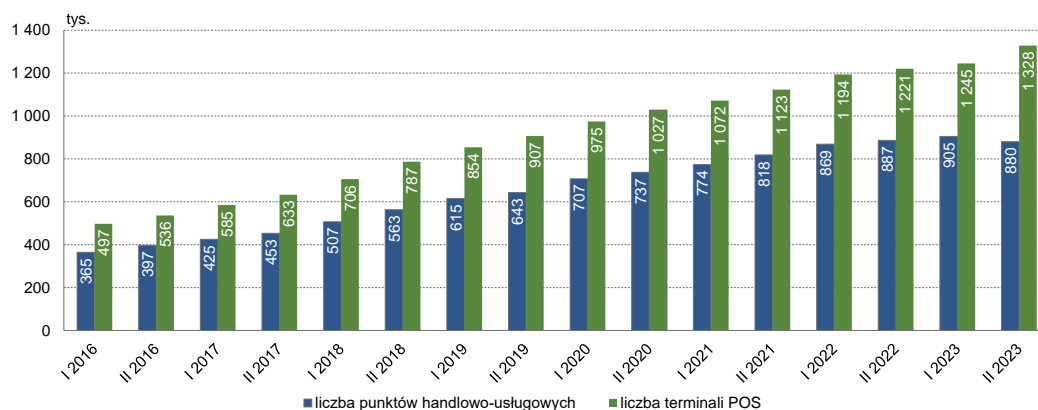
Wykres 42. Liczba akceptantów wyposażonych w terminale POS oraz liczba akceptantów akceptujących płatności kartowe w Internecie w okresie I półrocze 2016 r. – II półrocze 2023 r.

Źródło: dane NBP

Na koniec grudnia 2023 r. w Polsce funkcjonowało 880 247 stacjonarnych punktów handlowo-usługowych (o 24,8 tys., tj. 2,7% mniej niż na koniec I półrocza 2023 r.). Spadek ten wynikał ze wspomnianego wyeliminowania z raportowania wygasłych umów przez jednego z agentów rozliczeniowych. Jednocześnie liczba terminali POS działających na polskim rynku na koniec grudnia 2023 r. istotnie się zwiększyła – o 83,6 tys., tj. o 6,7% w porównaniu z końcem czerwca 2023 r. (wykres 43).

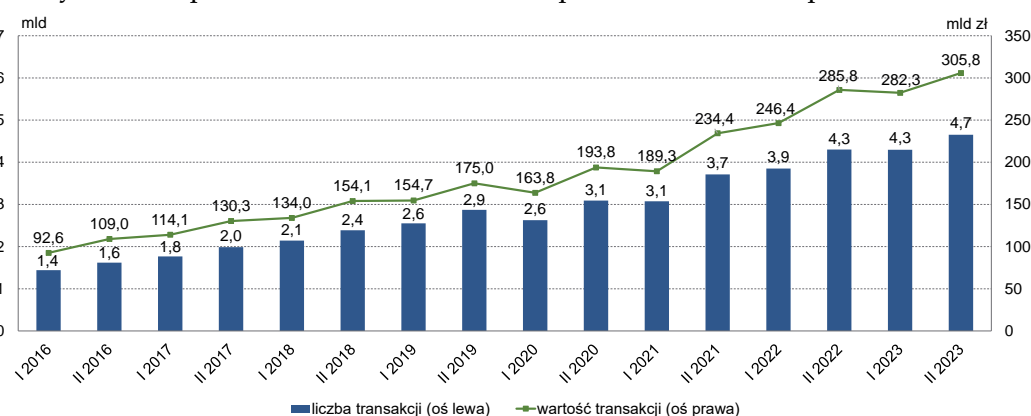
Wykres 43. Liczba punktów handlowo-usługowych wyposażonych w terminale płatnicze oraz liczba terminali POS w okresie I półrocze 2016 r. – II półrocze 2023 r.

Źródło: dane NBP

Według danych uzyskanych od agentów rozliczeniowych, w II połowie 2023 r. zrealizowano 4,8 mld bezgotówkowych transakcji kartowych o łącznej wartości 327,5 mld zł. W stacjonarnych punktach handlowo-usługowych zlokalizowanych w Polsce dokonano 4,6 mld bezgotówkowych płatności kartami płatniczymi na kwotę 305,8 mld zł. Zarówno liczba, jak i wartość tych transakcji wzrosły w porównaniu z I półroczem 2023 r. o 8,3% (wykres 44). Średnia wartość bezgotówkowej transakcji kartowej dokonanej w terminalu płatniczym nie zmieniła się w porównaniu z I połową 2023 r. i wyniosła 65,7 zł.

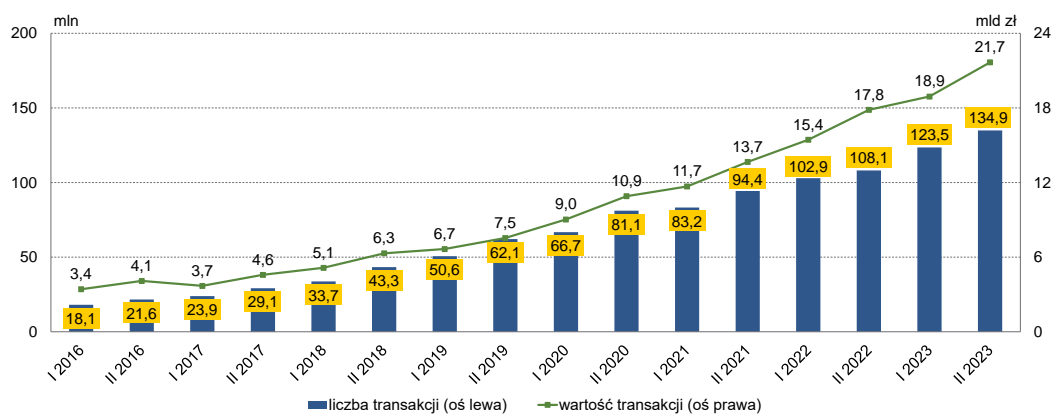
Wykres 44. Liczba i wartość bezgotówkowych transakcji kartowych w terminalach POS zrealizowanych u akceptantów w Polsce w okresie I półrocze 2016 r. – II półrocze 2023 r.

Źródło: dane NBP

Jednocześnie w analizowanym okresie nastąpił znaczny wzrost liczby transakcji kartowych realizowanych w sklepach internetowych (wykres 45). W II półroczu 2023 r. rozliczono 134,9 mln takich transakcji (o 9,2% więcej w porównaniu z poprzedzającym półroczem) o wartości 21,7 mld zł (wzrost o 14,5%). Średnia wartość transakcji kartą w takich sklepach zwiększyła się w porównaniu z I półroczem 2023 r. o 4,8% i wyniosła 160,6 zł. Dane te potwierdzają rosnące zainteresowanie w Polsce zakupami w sektorze e-commerce.

Wykres 45. Liczba i wartość transakcji kartowych w sklepach internetowych w okresie I półrocze 2016 r. – II półrocze 2023 r.

Źródło: dane NBP

Udziały liczby i wartości transakcji dokonanych kartami płatniczymi wydanymi za granicą w – odpowiednio – liczbie i wartości bezgotówkowych transakcji kartowych zrealizowanych u akceptantów prowadzących działalność w Polsce nie zmieniły się istotnie w porównaniu z I półroczem 2023 r. i wyniosły 4,4% i 8,4%. Natomiast zarówno liczba, jak i wartość takich transakcji istotnie wzrosły. W drugim półroczu 2023 r. zrealizowano 209,7 mln płatności z użyciem kart wydanych poza terytorium Polski (więcej o 22%) o wartości 27,8 mld zł (wzrost o 17,3%). Zwiększenie wydatków cudzoziemców w Polsce mogło wynikać ze wzmożonego ruchu przygranicznego i turystycznego⁴¹ odnotowanego w drugiej połowie 2023 r. oraz sezonowego wzrostu zakupów w okresie przedświątecznym. Dane te są zbieżne z obserwowaną dotychczas tendencją, zgodnie z którą skala transakcji realizowanych z użyciem kart zagranicznych w Polsce w II półroczu jest zazwyczaj wyższa niż w pierwszej połowie roku.

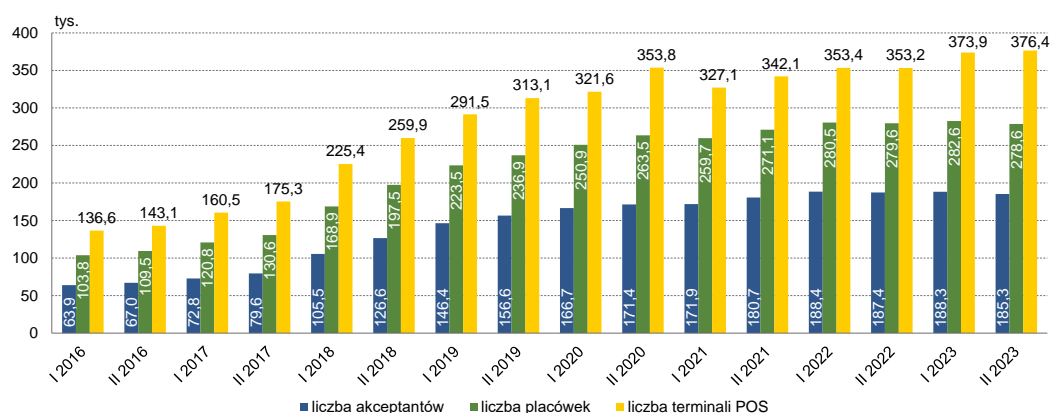
4.5. Usługa *cash back*

Usługa *cash back*, nazywana także wypłatą sklepową, jest usługą bankową, dzięki której posiadacz karty płatniczej może wypłacić gotówkę przy okazji dokonywania płatności kartą za zakupy w placówce handlowej. Transakcja *cash back* może być zrealizowana wyłącznie razem z płatnością kartą płatniczą. Z tej usługi mogą korzystać wszyscy posiadacze kart płatniczych Visa i Mastercard wydanych przez banki, które uruchomiły funkcjonalność *cash back*. Od 1 września 2022 r. w ramach tej usługi możliwa jest wypłata gotówki do 1 000 zł.

Dane przekazane przez agentów rozliczeniowych wskazują, że sieć dostępu do usługi *cash back* w Polsce jest dobrze rozwinięta (wykres 46). Na koniec II półrocza 2023 r. usługę tę oferowało 185,3 tys. akceptantów (spadek o 2,9 tys. w porównaniu z końcem czerwca 2023 r.), posiadających 278,6 tys. placówek (mniej o 4,0 tys.). Dla porównania, liczba bankomatów na koniec grudnia 2023 r. wyniosła 22 085. Liczba terminali płatniczych umożliwiających realizację wypłaty sklepowej nieznacznie zwiększyła się w omawianym okresie (o 2,5 tys., tj. 0,7%) do 376,4 tys. Jednak niski poziom wiedzy konsumentów o tej usłudze powoduje, że jej znaczenie dla obrotu gotówkowego jest nadal niewielkie. Wypłaty *cash back* odpowiadały tylko 4,8% liczby oraz 1,0% wartości wypłat gotówkowych z bankomatów dokonanych w Polsce w II półroczu 2023 r.

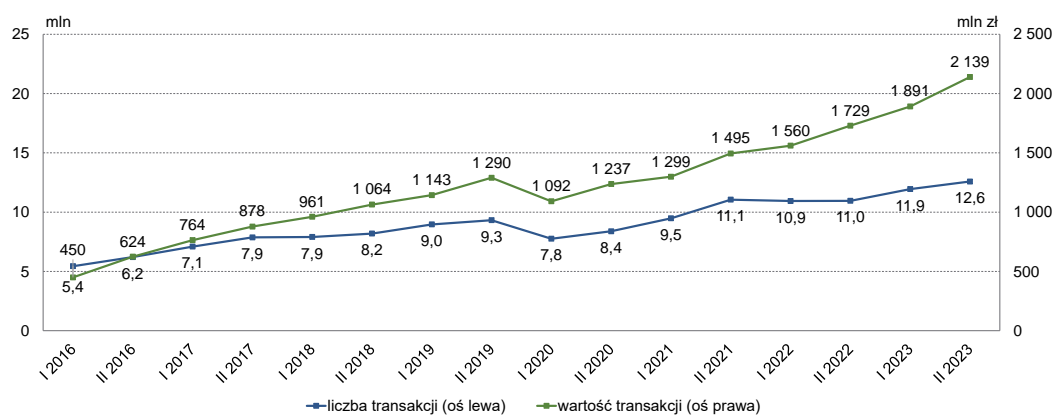
⁴¹ *Ruch graniczny oraz wydatki cudzoziemców w Polsce i Polaków za granicą w III i IV kw. 2023 r.*, Główny Urząd Statystyczny, [www.stat.gov.pl](https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ceny-handel/handel/ruch-graniczny-oraz-wydatki-cudzoziemcow-w-polsce-i-polakow-za-granica-w-4-kwartale-2023-roku,13,42.html), 25 marca 2024 r., <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ceny-handel/handel/ruch-graniczny-oraz-wydatki-cudzoziemcow-w-polsce-i-polakow-za-granica-w-4-kwartale-2023-roku,13,42.html>

Turyści w bazie noclegowej – grudzień 2023 r., Główny Urząd Statystyczny, [www.stat.gov.pl](https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/kultura-turystyka-sport/turystyka/turysci-w-bazie-noclegowej-grudzien-2023-roku,5,137.html), 26 lutego 2024 r., <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/kultura-turystyka-sport/turystyka/turysci-w-bazie-noclegowej-grudzien-2023-roku,5,137.html>

Wykres 46. Liczba akceptantów, placówek i terminali POS z usługą *cash back* w okresie I półrocze 2016 r. – II półrocze 2023 r.

Źródło: dane NBP

Zainteresowanie usługą *cash back*, choć nadal znikome, zwiększyło się nieco w II połowie 2023 r. (wykres 47), o czym świadczy wzrost do 12,6 mln (tj. o 5,4% w porównaniu z poprzedzającym półroczem) liczby zrealizowanych transakcji. Jednocześnie konsumenci decydują się na wypłacanie tą metodą coraz wyższych kwot, na co wskazuje zwiększenie się łącznej wartości transakcji *cash back* o 13,1% do 2,1 mld zł, a także wzrost średniej wartości wypłaty sklepowej – z 158,3 zł w I półroczu 2023 r. do 170,1 zł w II półroczu 2023 r.

Wykres 47. Liczba i wartość transakcji *cash back* w okresie I półrocze 2016 r. – II półrocze 2023 r.

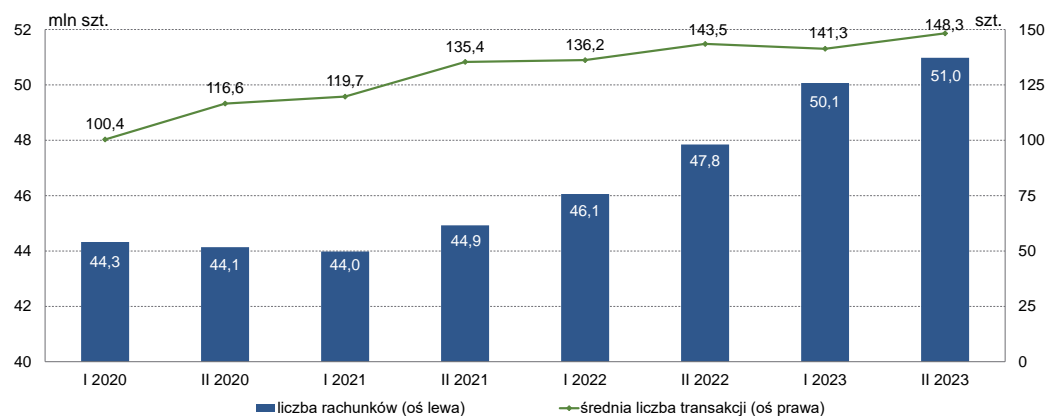
Źródło: dane NBP

5. Rachunki bankowe i bezgotówkowe instrumenty płatnicze

5.1. Rachunki bankowe

Na koniec roku 2023 r. liczba rachunków osób fizycznych (prowadzonych przez banki i spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe) wyniosła 51,0 mln, co oznacza wzrost o 0,9 mln (1,8%) w porównaniu z końcem czerwca 2023 r. Natomiast średnia liczba transakcji przypadających na jeden rachunek zwiększyła się z 141,3 w I półroczu 2023 r. do 148,3 w II półroczu 2023 r., tj. o 4,9% (wykres 48).

Wykres 48. Liczba bieżących rozliczeniowych rachunków osób fizycznych oraz średnia liczba transakcji przypadających na jeden rachunek w okresie I półrocze 2020 r. – II półrocze 2023 r.

Źródło: dane NBP

5.2. Bezgotówkowe instrumenty płatnicze

W Polsce najczęściej wykorzystywanym instrumentem płatniczym umożliwiającym realizację płatności bezgotówkowych jest karta płatnicza. Na drugim miejscu znajduje się polecenie przelewu (tabela 13). W II połowie 2023 r. transakcje zrealizowane tymi oboma rodzajami instrumentów płatniczych stanowiły prawie 100% wszystkich transakcji bezgotówkowych (taki udział utrzymuje się od 2020 r.).

Tabela 13. Liczba transakcji bezgotówkowych w Polsce w okresie I półrocze 2020 r. – II półrocze 2023 r.

Okres	Karty płatnicze		Przelewy		Polecenia zapłaty		Czeki		Razem
	liczba transakcji (tys.)	%	liczba transakcji (tys.)	%	liczba transakcji (tys.)	%	liczba transakcji (tys.)	%	liczba transakcji (tys.)
2020	6 090 662	63,49	3 473 978	36,21	28 164	0,29	51	0,001	9 592 855
I 2020	2 797 142	62,89	1 636 661	36,80	14 161	0,32	24	0,001	4 447 987
II 2020	3 293 520	64,01	1 837 318	35,71	14 003	0,27	27	0,001	5 144 868
2021	7 279 770	64,15	4 038 665	35,59	29 669	0,26	40	0,000	11 348 145
I 2021	3 316 499	62,98	1 934 556	36,74	14 697	0,28	19	0,000	5 265 771
II 2021	3 963 271	65,16	2 104 109	34,59	14 972	0,25	21	0,000	6 082 374
2022	8 565 776	65,19	4 544 099	34,58	29 326	0,22	37	0,000	13 140 237
I 2022	4 064 328	64,79	2 194 443	34,98	14 450	0,23	19	0,000	6 273 239
II 2022	4 502 448	65,57	2 349 656	34,22	14 876	0,20	19	0,000	6 866 998
2023	9 445 218	64,53	5 160 391	35,26	31 115	0,21	33	0,000	14 636 756
I 2023	4 522 478	63,91	2 538 930	35,88	15 059	0,21	18	0,000	7 076 484
II 2023	4 922 740	65,11	2 621 461	34,67	16 056	0,21	15	0,000	7 560 272

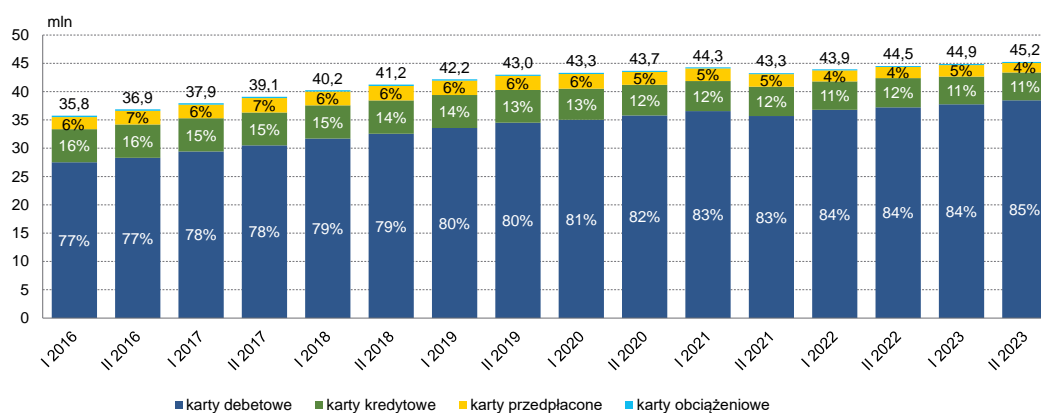
Uwaga: polecenia przelewu realizowane w ramach systemów: SORBNET2, TARGET2-NBP, Elixir, Euro Elixir, Express Elixir, BlueCash, BLIK oraz przelewy międzyoddziałowe i wewnątrzoddziałowe.

Źródło: dane NBP

5.2.1. Karty płatnicze

Według danych od wydawców kart, na koniec grudnia 2023 r. na polskim rynku znajdowało się w obiegu 45,2 mln kart płatniczych (wykres 49). W II półroczu 2023 r. liczba kart zwiększyła się o 370,6 tys., co oznacza wzrost o 0,8% w porównaniu z poprzedzającym półroczem. Karty debetowe były najliczniejszą kategorią (38,5 mln) i stanowiły 85,0% ogólnej liczby kart płatniczych. Na koniec 2023 r. kart kredytowych było 4,9 mln, a ich udział w ogólnej liczbie kart płatniczych wyniósł 10,9% (w II połowie 2023 r. ich liczba zwiększyła się o 9,8 tys., tj. o 0,2%). Karty przedpłacone miały 3,7% udziału w rynku.

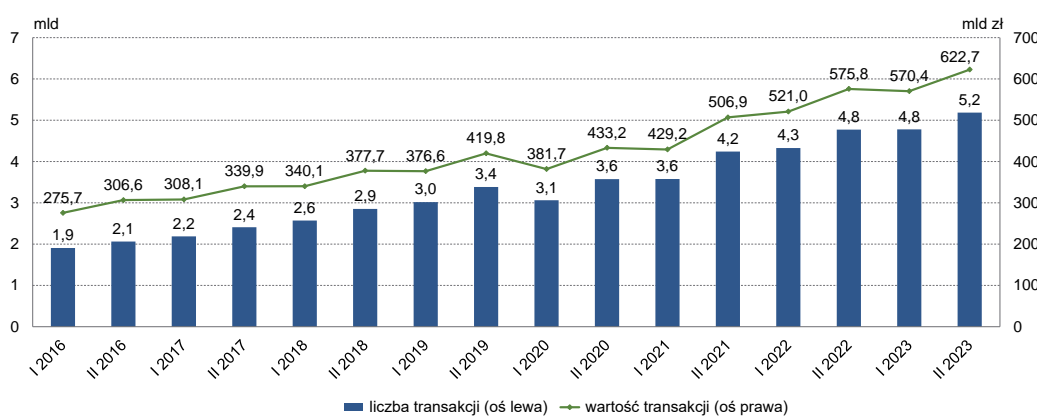
Wykres 49. Liczba kart płatniczych oraz udziały kart debetowych, kredytowych i przedpłaconych w całkowitej liczbie kart w okresie I półrocze 2016 r. – II półrocze 2023 r.

Źródło: dane NBP

W II połowie 2023 r. kartami płatniczymi zrealizowano 5,2 mld transakcji, czyli o 404,6 mln więcej niż w poprzedzającym półroczu (wzrost o 8,5%). Wartość przeprowadzonych transakcji wzrosła o 52,3 mld zł (9,2%) do 622,7 mld zł (wykres 50).

Wykres 50. Liczba i wartość transakcji kartami w okresie I półrocze 2016 r. – II półrocze 2023 r.

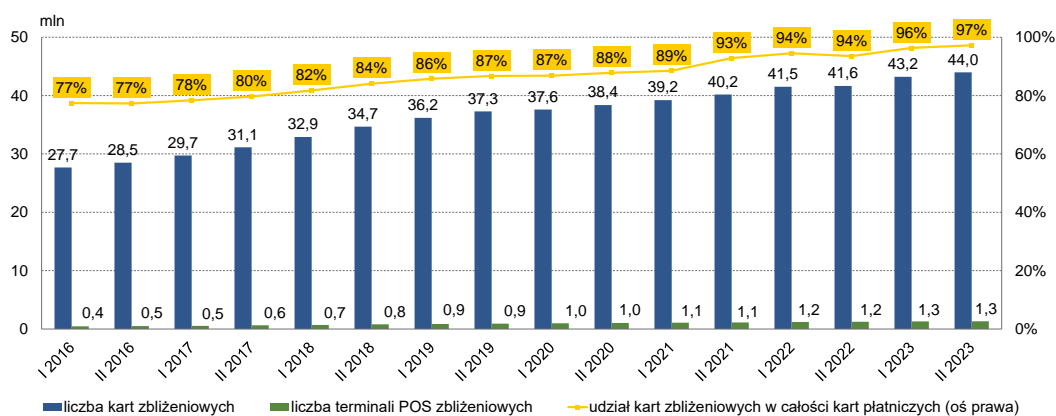

Źródło: dane NBP

Transakcje zbliżeniowe

W ostatnich latach w Polsce nastąpiło upowszechnienie kart zbliżeniowych i infrastruktury do ich obsługi. Na koniec grudnia 2023 r. kart z funkcją zbliżeniową było 44,0 mln, co stanowiło 97,2% wszystkich kart płatniczych (wykres 51). W II połowie 2023 r. liczba kart zbliżeniowych zwiększyła się o 766,6 tys., tj. o 1,8%. Wzrosła także liczba terminali przystosowanych do obsługi płatności zbliżeniowych. Na koniec 2023 r. na rynku funkcjonowało 1,3 mln takich terminali, a zatem w omawianym półroczu przybyło ich 75,7 tys. (wzrost o 6,1%). Cechą charakterystyczną polskiego rynku płatności jest całościowe przystosowanie sieci dostępnych terminali do obsługi transakcji zbliżeniowych.

Wykres 51. Liczba terminali zbliżeniowych oraz liczba kart zbliżeniowych i ich udział w liczbie kart płatniczych ogółem w Polsce w okresie I półrocze 2016 r. – II półrocze 2023 r.

Źródło: dane NBP

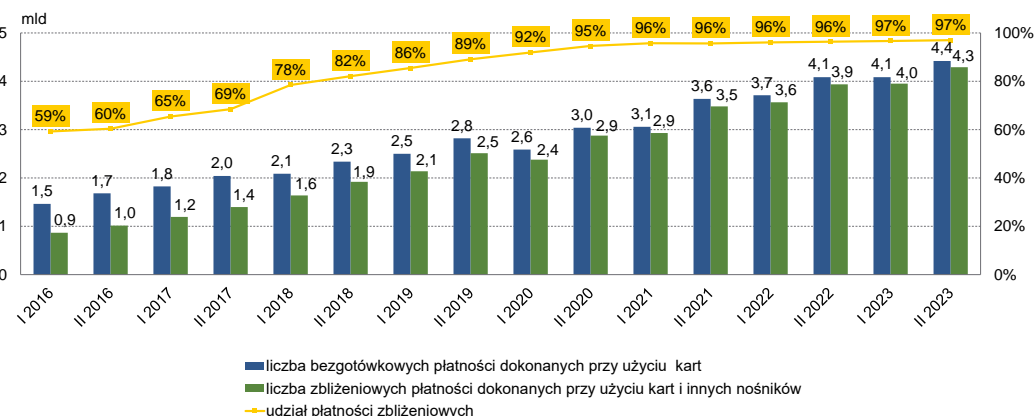
Transakcje kartowe obejmują transakcje dokonane przy użyciu trzech różnych nośników, tj. tradycyjnych (plastikowych) kart płatniczych, aplikacji zainstalowanych w telefonie oraz innych nośników, np. gadżetów i stickerów⁴². Omawiane poniżej transakcje bezgotówkowe (realizowane w terminalach POS w Polsce, bez uwzględniania transakcji w Internecie) oraz transakcje zbliżeniowe należy rozumieć jako transakcje dokonane przy użyciu wspomnianych trzech różnych nośników. W omawianym okresie limit kwoty pojedynczej transakcji zbliżeniowej, dla której podawanie kodu PIN nie było wymagane, wynosił 100 zł.

W II połowie 2023 r. dokonano 4,3 mld transakcji zbliżeniowych, o 338,3 mln (8,6%) więcej w porównaniu z poprzedzającym półroczem. W analizowanym okresie udział transakcji zbliżeniowych w ogólnej liczbie bezgotówkowych transakcji realizowanych przy użyciu kart płatniczych, aplikacji zainstalowanych w telefonie i innych nośników osiągnął 97,1% (wykres 52).

W II półroczu 2023 r. średnia dzienna liczba transakcji zbliżeniowych przekroczyła 23,3 mln transakcji. Wskaźnik ten był większy o 6,8% w porównaniu z poprzedzającym półroczem (21,8 mln transakcji). Średnia wartość pojedynczej transakcji zbliżeniowej wyniosła w analizowanym okresie 64,4 zł (w poprzedzającym półroczu - 63,4 zł).

⁴² Transakcje zbliżeniowe wykonane kartami płatniczymi podpiętymi do aplikacji zainstalowanych w telefonie i innych nośników.

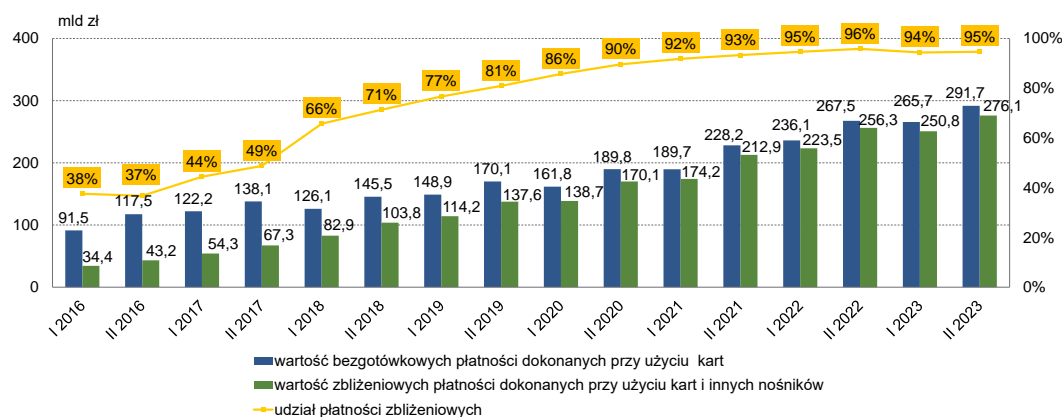
Wykres 52. Liczba płatności bezgotówkowych i liczba płatności zbliżeniowych oraz ich udziały w liczbie płatności bezgotówkowych dokonanych kartami w półroczach w okresie I półrocze 2016 r. – II półrocze 2023 r.

Źródło: dane NBP

Wartość płatności zbliżeniowych dokonanych w II półroczu 2023 r. wyniosła 276,1 mld zł i była większa o 25,4 mld zł (10,1%) niż w poprzednim półroczu. Udział wartości transakcji zbliżeniowych w całości płatności bezgotówkowych w terminalach POS wyniósł 94,7% (wykres 53).

Wykres 53. Wartość płatności bezgotówkowych i wartość płatności zbliżeniowych oraz ich udziały w wartości płatności bezgotówkowych dokonanych kartami w półroczach w okresie I półrocze 2016 r. – II półrocze 2023 r.

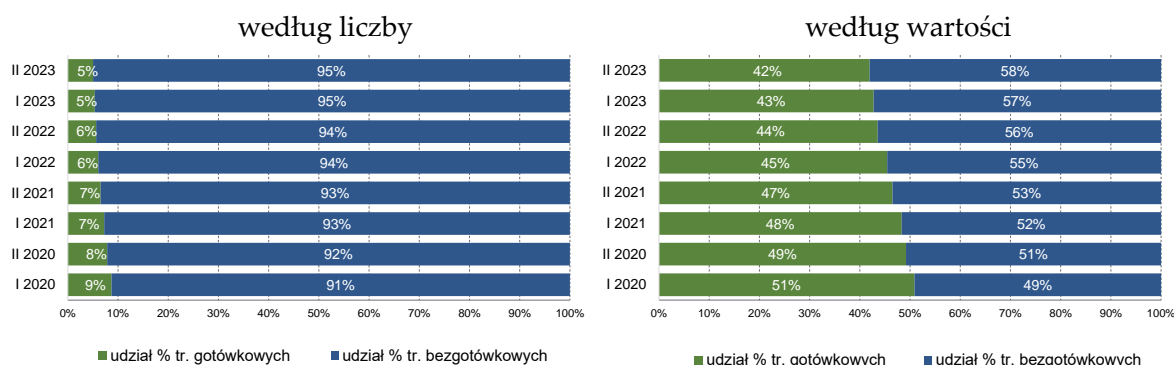
Źródło: dane NBP

Transakcje bezgotówkowe

Karty płatnicze w Polsce są powszechnie wykorzystywane do realizacji transakcji bezgotówkowych. W II połowie 2023 r. takie transakcje stanowiły 95,0% ogólnej liczby transakcji dokonanych kartami płatniczymi. Udział ten liczony dla wartości transakcji wyniósł 58,1% (wykres 54). Do rosnącego znaczenia transakcji bezgotówkowych na polskim rynku przyczynia się

przede wszystkim popularność kart zbliżeniowych, które umożliwiają dokonywanie płatności relatywnie najwygodniej i najszybciej dla posiadacza karty.

Wykres 54. Udział transakcji bezgotówkowych i gotówkowych w transakcjach kartowych według liczby oraz wartości w okresie I półrocze 2020 r. – II półrocze 2023 r.

Źródło: dane NBP

W II połowie 2023 r. liczba transakcji bezgotówkowych wyniosła 4,9 mld, czyli była o 0,4 mld (8,9%) większa niż w półroczu poprzedzającym. Wartość transakcji bezgotówkowych przeprowadzonych przy użyciu kart wyniosła 361,6 mld zł (wzrost o 34,9 mld zł). W analizowanym okresie średnia wartość pojedynczej bezgotówkowej transakcji kartowej wyniosła 73,4 zł (w I połowie 2023 r. - 72,2 zł).

5.2.2. Polecenie przelewu

Liczba transakcji poleceniem przelewu systematycznie rośnie od kilku lat. W II półroczu 2023 r. wyniosła 2,6 mld i w porównaniu z poprzednim półroczem zwiększyła się o 3,3% (wykres 55). Natomiast wartość transakcji tym instrumentem płatniczym osiągnęła w omawianym okresie 20,2 bln zł (wzrost o 0,7%).

Wykres 55. Liczba poleceń przelewu w Polsce w okresie I półrocze 2016 r. – II półrocze 2023 r.

Źródło: dane NBP

5.2.3. Polecenie zapłaty

Polecenie zapłaty polega na udzieleniu upoważnienia wierzycielowi do obciążania rachunku bankowego dłużnika kwotą zobowiązania wynikającą z rachunku wystawionego przez wierzyciela. Jest to forma rozliczeń pieniężnych używana do regulowania tzw. płatności masowych, czyli opłat za energię elektryczną, gaz, czynsz, czy opłat abonamentowych za usługi telekomunikacyjne (telefon, Internet, telewizja).

W II półroczu 2023 r. poleceniem zapłaty zrealizowano prawie 16,1 mln transakcji (wzrost o 6,6% w porównaniu z I półroczem 2023 r.) o wartości 20,1 mld zł (wzrost o 7,4%). Płatności dokonane poleceniem zapłaty stanowią zaledwie 0,2% liczby wszystkich transakcji bezgotówkowych. Na małą popularności i ograniczone wykorzystanie tego instrumentu płatniczego mogą wpływać niechęć Polaków do upoważnienia wierzyciela do bezwarunkowego i terminowego obciążania ich rachunków bankowych przez podmioty trzecie oraz bardziej skomplikowana, niż w przypadku przelewu, procedura ustanawiania polecenia zapłaty.

5.2.4. Instrumenty pieniądza elektronicznego – Billon

W II półroczu 2023 r. funkcjonował jeden podmiot z licencją krajowej instytucji pieniądza elektronicznego – Billon Solutions Sp. z o.o. Rozwiązania stworzone przez ten podmiot, wykorzystujące sieć blockchain z ograniczonym dostępem⁴³, obejmują m.in. płatności masowe z wykorzystaniem pieniądza elektronicznego, jak również usługi elektronicznego przechowywania dokumentów w sposób spełniający wymogi tzw. trwałego nośnika.

5.2.5. Innowacyjne instrumenty i usługi płatnicze

Aplikacje płatnicze firm technologicznych oparte o technologię NFC

Usługa Google Pay działająca w ramach aplikacji Portfel Google umożliwia wykorzystanie smartfona do płatności zbliżeniowych w sklepach stacjonarnych. Pozwala też na dokonywanie płatności w aplikacjach zakupowych i w wybranych sklepach internetowych. W celu dokonywania płatności niezbędne jest zarejestrowanie w aplikacji Portfel Google karty debetowej lub kredytowej⁴⁴. Do aplikacji Portfel Google można również dodawać karty podarunkowe, lojalnościowe, pokładowe, elektroniczne bilety na imprezy oraz cyfrowe klucze do samochodu lub pomieszczenia. Funkcjonalność Portfela Google ma być poszerzona o możliwość dodawania

⁴³ Technologia łańcucha bloków (*blockchain*) – jako łańcuch bloków określa się zapisane, zatwierdzone i pogrupowane w blokach informacje o transakcjach, które są połączone po kolei między sobą za pomocą mechanizmu kryptograficznego. Technologia łańcucha bloków może być wykorzystana w systemach zaliczanych do rejestrów rozproszonych (DLT), które oznaczają zbiór informacji o transakcjach, który jest przechowywany przez węzły sieci DLT, a zawartość tego rejestru jest uzgadniana między węzłami sieci przy użyciu algorytmu konsensusu, ustalonego z góry w regułach funkcjonowania danej sieci. Sieć *blockchain* z ograniczonym dostępem oznacza taki rejestr rozproszony, w którym węzły sieci DLT mogą być prowadzone jedynie przez podmioty zatwierdzone przez podmiot administrujący daną siecią.

⁴⁴ *Portfel Google*, google pl, https://wallet.google/intl/pl_pl/

dokumentów tożsamości i przepustek służbowych. Na koniec grudnia 2023 r. z Portfela Google mogli korzystać klienci 62 instytucji płatniczych mających siedzibę lub działających transgranicznie w Polsce⁴⁵. Usługę Google Pay obsługują również urządzenia Fitbit (w 2021 r. firma ta została przejęta przez Google). Rozwiązanie Fitbit Pay do płatności w sklepach stacjonarnych i w Internecie oferowało 12 instytucji płatniczych działających w Polsce⁴⁶.

Aplikacja Portfel Apple i powiązana z nią usługa Apple Pay oferują użytkownikom telefonów z systemem operacyjnym iOS podobne funkcjonalności jak usługa Portfel Google. Na koniec grudnia 2023 r. usługa Apple Pay była dostępna dla klientów 53 instytucji płatniczych mających siedzibę lub działających transgranicznie w Polsce⁴⁷.

Usługa Garmin Pay umożliwia dokonywanie płatności zbliżeniowych za pomocą wybranych modeli smartwatchy firmy Garmin. Na koniec grudnia 2023 r. z usługi Garmin Pay mogli korzystać klienci 25 instytucji finansowych działających w Polsce⁴⁸. Możliwość dokonywania płatności zbliżeniowych mają także użytkownicy smartwatchów i opasek sportowych marki Xiaomi. Obecnie usługa Xiaomi Pay jest dostępna w Polsce w 11 instytucjach płatniczych⁴⁹. Podobne usługi są dostępne również w wybranych modelach zegarków Swatch (oferta dla klientów 9 instytucji płatniczych działających w Polsce)⁵⁰.

Płatności odroczone

Odroczona płatność (BNPL) to usługa finansowa, będąca *de facto* formą kredytu konsumenckiego, pozwalająca klientowi na płatność za zakupy, zarówno on-line, jak i w sklepach stacjonarnych, w późniejszym terminie niż data otrzymania towaru (lub wykonania usługi). Klient usługi BNPL może skorzystać z bezpłatnego finansowania przez pewien okres (z reguły 30 dni), a następnie – o ile nie spłaci zobowiązania w okresie bezodsetkowym – kredyt jest oprocentowany i spłacany w ratach.

Do końca 2023 r. niebankowe podmioty oferujące płatności odroczone nie były objęte nadzorem KNF i nie były zobowiązane do sprawozdawania danych dotyczących działalności pożyczkowej. Banki udzielające finansowania w modelu BNPL raportują je natomiast w ramach szerszego portfela kredytów konsumenckich. Analiza rynku BNPL jest zatem możliwa tylko na podstawie źródeł publicznych, w tym informacji prezentowanych przez portale branżowe.

Na krajowym rynku usługi odroczonej płatności znajdują się w ofercie kilku banków, w tym: PKO BP, Alior Banku, ING Banku Śląskiego oraz litewskiego banku Revolut świadczącego usługi

⁴⁵ Znajdowanie obsługiwanych form płatności, google.com,

https://support.google.com/wallet/answer/12059326?visit_id=638251991337829758-3290933336&rd=2

⁴⁶ Banks & Transit Supporting Fitbit Pay, fitbit.com, <https://www.fitbit.com/global/us/technology/fitbit-pay/banks>.

⁴⁷ Banki na terenie Afryki, Europy i Bliskiego Wschodu uczestniczące w programie Apple Pay, apple.com, <https://support.apple.com/pl-pl/HT206637>

⁴⁸ Banki partnerskie Garmin Pay, garmin.com, <https://www.garmin.com/pl-PL/garminpay/banks/>

⁴⁹ Aktualna lista banków Xiaomi Pay, mi-home.pl, <https://mi-home.pl/blogs/news/aktualna-lista-bankow-xiaomi-pay>

⁵⁰ Karty obsługiwane przez Swatchpay!, swatch.com, <https://www.swatch.com/pl-pl/swatch-pay/how-it-works/supported-cards.html#poland>

transgranicznie. Największą skalę działalności w segmencie BNPL wykazuje w Polsce podmiot niebankowy – spółka Allegro Pay należąca do największej platformy e-commerce na polskim rynku. Według sprawozdań finansowych grupy Allegro wartość udzielonych w 2023 r. pożyczek przez Allegro Pay wyniosła 6,7 mld zł⁵¹. Drugim co do wielkości dostawcą usług BNPL w Polsce jest firma PayPo (znajdująca się w rejestrze małych instytucji płatniczych KNF). W 2023 r. udzieliła ona pożyczek w formule BNPL o wartości około 3,6 mld zł⁵².

Rozwój firm pożyczkowych i usług BNPL w Polsce w ostatnich latach jest źródłem presji konkurencyjnej na sektor bankowy, szczególnie w niektórych obszarach produktowych, takich jak: kredyty ratalne, krótkoterminowe kredyty i pożyczki gotówkowe oraz karty kredytowe.

Rozwiązania SoftPOS

Wśród akceptantów popularność zyskują rozwiązania typu SoftPOS, czyli aplikacje rozszerzające funkcjonalność smartfonów i tabletów z modułem NFC o możliwość przyjmowania płatności bezgotówkowych. Pozwalają one akceptantowi na przyjmowanie płatności zbliżeniowymi kartami płatniczymi lub urządzeniami mobilnymi z funkcją NFC bez konieczności stosowania dodatkowego sprzętu (np. osobnego czytnika kart czy urządzenia do autoryzacji płatności), a także na wykorzystanie jednego urządzenia jako terminala płatniczego i kasy fiskalnej (w branżach, które mogą korzystać z wirtualnych kas fiskalnych).

Opracowane zazwyczaj przez wyspecjalizowane firmy aplikacje SoftPOS są w Polsce wykorzystywane zarówno przez banki, jak i agentów rozliczeniowych (tabela 14).

Tabela 14. Aplikacje SoftPOS stosowane w Polsce

Nazwa aplikacji	Twórca aplikacji	Instytucje świadczące usługę <i>acquiringu</i> przez aplikacje SoftPOS
eTerminal	ING Group	ING Bank Śląski S.A.
PlanetPay POSapp	ITCard i PlanetPay	mBank S.A. Volkswagen Bank GmbH Sp. z o.o. Oddział w Polsce
Elavon SoftPos	Elavon	Credit Agricole Bank Polska S.A. BNP Paribas Bank Polska S.A. Santander Bank Polska S.A.
PolCard Go	Fiserv Polska	mBank S.A.
LightPOS, SmartPos	Paytel	Millennium Bank S.A. Nest Bank S.A.
PepPay	Polskie ePłatności i Softpay.io	Alior Bank S.A. Polskie ePłatności

Źródło: strony internetowe wymienionych banków i instytucji płatniczych.

⁵¹ Skonsolidowany raport roczny grupy Allegro.eu za rok zakończony 31 grudnia 2023 r., allegro.eu, 14 marca 2024 r., <https://about.allegro.eu/static-files/c0931d32-63d9-487f-8f24-84741ceb35bb>

⁵² Płatności odroczone zakupowym standardem. PayPo podsumowuje 2023 rok., lendtech.pl, 5 lutego 2024 r.: <https://www.lendtech.pl/wiadomosci/bnpl/platnosci-odroczone-zakupowym-standardem-paypo-podsumowuje-2023-rok/>.

Płatności z wykorzystaniem biometrii

Technologie biometryczne (np. rozpoznawanie twarzy, odcisków palców czy tęczówki oka) stają istotnym elementem nowoczesnych rozwiązań płatniczych. Na polskim rynku dostępne jest rozwiązanie typu płatność spojrzeniem, czyli wykorzystujące biometrię tęczówki oka użytkownika do autoryzacji transakcji płatniczej. Takie rozwiązanie oferuje polski fintech PayEye. W usłudze PayEye 2.0 połączono biometrię tęczówki oka oraz twarzy, co wzmacnia zabezpieczenie płatności. Według badania przeprowadzonego w 2023 r., które dotyczyło szybkości różnych metod płatności w lokalach gastronomicznych zarówno w zakresie bezpieczeństwa, jak i czasu realizacji transakcji, rozwiązanie PayEye osiągnęło lepsze rezultaty niż płatności gotówką, kartami płatniczymi czy urządzeniami wykorzystującymi technologię NFC⁵³. W 2023 r. fintech PayEye wprowadził na rynek terminal eyePOS 3, który jako pierwszy na świecie obsługiwać może wszystkie rodzaje płatności: biometryczne, zbliżeniowe oraz tradycyjne kartowe. Na koniec grudnia 2023 r. firma ta obsługiwała terminale w 174 sklepach i punktach usługowych zlokalizowanych w następujących miastach: Wrocław, Warszawa, Poznań, Gdańsk, Ostrołęka i Olsztyn.

Inne innowacyjne rozwiązania płatnicze

Usługa Visa Mobile, bazująca na standardzie płatności EMV Secure Remote Commerce (SRC), została wprowadzona w Polsce jako w pierwszym kraju na świecie. W usłudze Visa Mobile użytkownik przypisuje do numeru posiadanej karty płatniczej numer telefonu, który jest później wykorzystywany jako identyfikator klienta przy płatności w Internecie. Użytkownik może zarejestrować swoją kartę w usłudze Visa Mobile i autoryzować transakcje korzystając z aplikacji mobilnej banku lub dedykowanej aplikacji Visa Mobile. Usługa Visa Mobile jest dostępna w aplikacji mobilnej ING Banku Śląskiego, Nest Banku i SGB Mobile (Banki Spółdzielcze SGB). Z kolei możliwość rejestracji karty w tej usłudze przez aplikację Visa Mobile oferują: mBank, Nest Bank, SKOKi, banki spółdzielcze Grupy BPS i SGB, Krakowski Bank Spółdzielczy, Bank Spółdzielczy w Brodnicy i Bank Spółdzielczy Rzemiosła w Krakowie.

Usługa Visa Direct umożliwia, za pośrednictwem rozwiązania VisaNet, transfery pieniężne bezpośrednio z karty na kartę lub wpłacanie gotówki na kartę odbiorcy. Oferta Visa Direct obejmuje: transfer środków w czasie rzeczywistym dla osób fizycznych pomiędzy rachunkami bankowymi powiązanych z odpowiednimi kartami płatniczymi, przesyłanie pieniędzy w czasie rzeczywistym dzięki aplikacjom P2P i realizowanie transgranicznych przekazów pieniężnych. Z płatności Visa Direct korzystają do transgranicznych przekazów następujący pośrednicy: MoneyGram, WesternUnion, Remitly, Xoom (PayPal Services) i Paysend. Wymienione firmy obsługują klientów z Polski. Visa Direct jest wykorzystywana w płatności PayU Card Push przez serwis Zrzutka.pl, służący zbieraniu środków na cele określone przez inicjatorów zbiórek. Rozwiązania oparte na Visa Direct oferuje także platforma płatnicza PaySafe i fintech Fenige. Innym zastosowaniem jest usługa Visa Direct Cash Deposit, która umożliwia wpłatę pieniędzy na

⁵³ Płatności spojrzeniem są najszybsze!, PayEye.pl, 13 kwietnia 2023 r., <https://payeye.com/aktualnosci/platnosci-spojrzeniem-sa-najszybsze/>

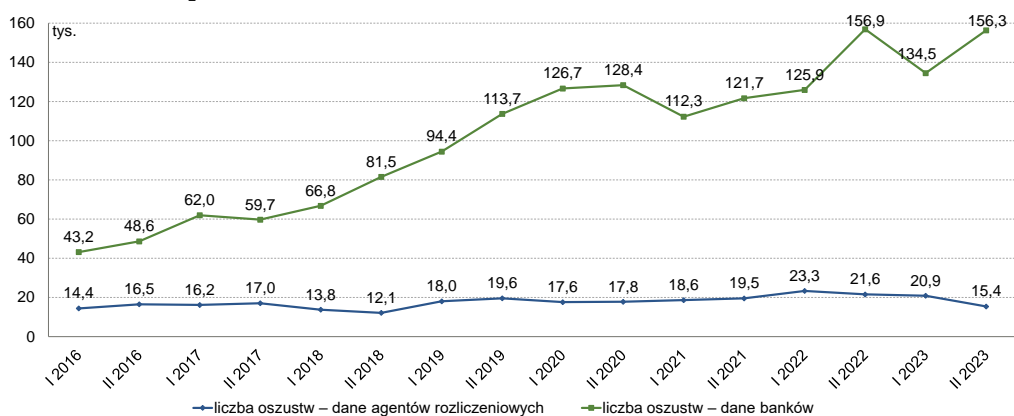
konto bankowe przypisane do karty Visa. Usługę tę uruchomiono na terminalach płatniczych należących do Fiserv (Polcard) i udostępniono w niektórych sieciach sklepów stacjonarnych.

Mastercard Money Send jest odpowiednikiem usługi Visa Direct. W Polsce usługę Money Send oferują banki spółdzielcze, takie jak np.: Bank Spółdzielczy w Sokołowie Podlaskim, Bank Spółdzielczy we Wschowie, Bank Spółdzielczy w Ruści i instytucja płatnicza Fenige.

5.3. Oszustwa dotyczące instrumentów płatniczych

Z uwagi na różny zakres informacji dotyczących oszustw dokonywanych kartami płatniczymi (ujmowanych w sprawozdaniach), od lat występuje rozbieżność w danych przekazywanych przez agentów rozliczeniowych oraz banki. Liczba oszustw raportowana przez agentów rozliczeniowych jest znacznie mniejsza od liczby przekazywanej przez banki (wykres 56). Dane od agentów rozliczeniowych nie obejmują bowiem transakcji dokonywanych przez oszustów w bankomatach kartami skradzionymi lub kartami skopiowanymi wraz z kodem PIN oraz transakcji oszukańczych dokonanych poza granicami kraju kartami wydanymi w Polsce. Natomiast dane z banków nie obejmują bezgotówkowych transakcji oszukańczych dokonanych w Polsce kartami wydanymi w innych krajach. Transakcje te są z kolei objęte sprawozdawczością od agentów rozliczeniowych.

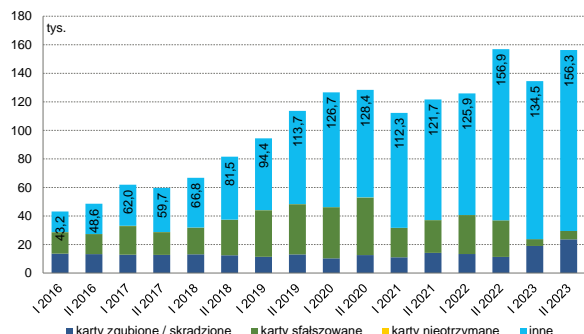
Wykres 56. Liczba oszustw według danych od agentów rozliczeniowych oraz banków w okresie I półrocze 2016 r. – II półrocze 2023 r.

Źródło: dane NBP

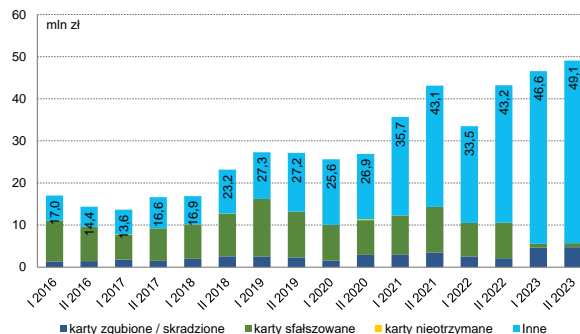
Według danych przekazywanych przez banki, w II półroczu 2023 r. liczba operacji oszukańczych dokonanych kartami płatniczymi wyniosła 156,3 tys. i była większa o 16,2% w porównaniu z I półroczem 2023 r. (wykres 57). Natomiast wartość tych transakcji wzrosła o 5,4% osiągając 49,1 mln zł (wykres 58).

Wykres 57. Liczba oszustw kartami płatniczymi w podziale na rodzaje operacji w okresie I półrocze 2016 r. – II półrocze 2023 r. – dane od banków

Źródło: dane NBP

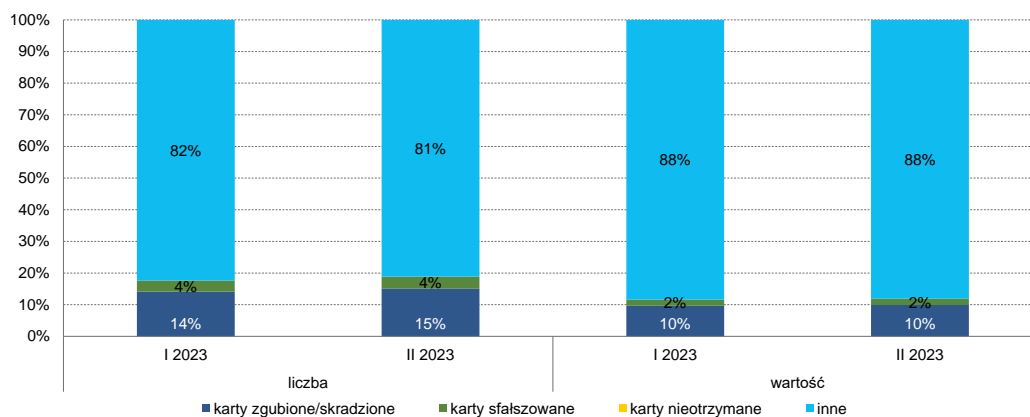
Wykres 58. Wartość oszustw kartami płatniczymi w podziale na rodzaje operacji w okresie I półrocze 2016 r. – II półrocze 2023 r. – dane od banków

Źródło: dane NBP

Transakcje raportowane w kategorii inne mają liczbowo i wartościowo największe znaczenie w transakcjach oszukańczych (w II półroczu 2023 r. odpowiednio, 81,1% oraz 88,1%). W kategorii tej banki przekazują informacje o transakcjach dokonanych głównie w sieci Internet. Transakcje dokonane kartami zgubionymi lub skradzionymi stanowiły, odpowiednio, 15,1% i 9,9% liczby i wartości operacji oszukańczych, a w przypadku kart sfalszowanych udziały te wyniosły 3,7% i 2,0%. W analizowanym okresie nie zanotowano transakcji kartami nieotrzymanymi (wykres 59).

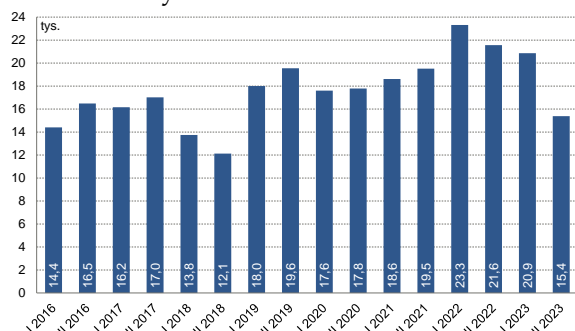
Wykres 59. Struktura operacji oszukańczych kartami płatniczymi według liczby i wartości w I i II półroczu 2023 r. – dane od banków

Źródło: dane NBP

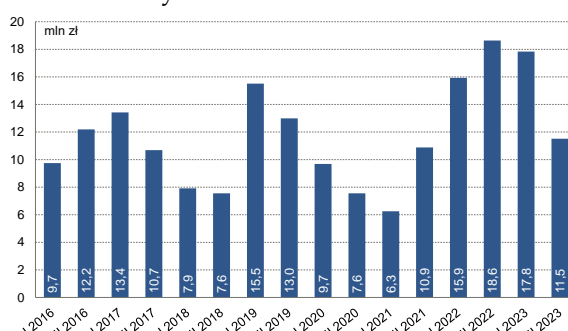
Z danych zgromadzonych od agentów rozliczeniowych wynika, że w II półroczu 2023 r. dokonano 15,4 tys. transakcji oszukańczych o wartości 11,5 mln zł; wskaźniki te w porównaniu z I połową 2023 r. były mniejsze o, odpowiednio, 26,2% oraz 35,5% (wykres 60 i 61). Większość transakcji dokonywanych było bez fizycznego udziału karty (*card not present*; CNP); takie operacje płatnicze stanowiły 55,7% liczby i 72,6% wartości wszystkich transakcji oszukańczych w analizowanym okresie. Pozostałe transakcje były przeprowadzane w urządzeniach akceptujących karty płatnicze (POS).

Wykres 60. Liczba oszustw kartami płatniczymi w okresie I półrocze 2016 r. – II półrocze 2023 r. – dane od agentów rozliczeniowych

Źródło: dane NBP

Wykres 61. Wartość oszustw kartami płatniczymi w okresie I półrocze 2016 r. – II półrocze 2023 r. – dane od agentów rozliczeniowych

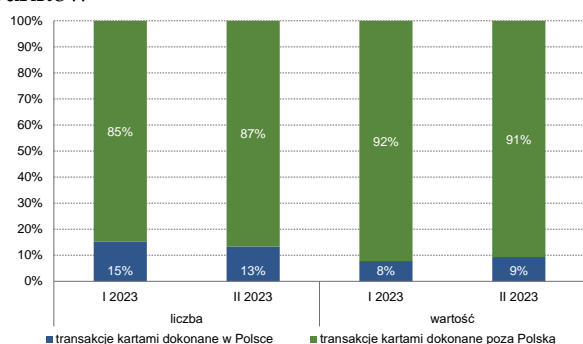

Źródło: dane NBP

Według danych od banków w II półroczu 2023 r. operacje oszukańcze dokonane za granicą kartami wydаныmi w Polsce stanowiły 86,7% liczby oraz 90,7% wartości transakcji oszukańczych ogółem (wykres 62). W przypadku transakcji oszukańczych dokonywanych za granicą zdecydowanie przeważały transakcje typu CNP. Można przypuszczać, że transgraniczny schemat dokonywania oszustw wynika z niższego niż w Polsce poziomu zabezpieczeń w innych krajach, w których dokonywane są transakcje oszukańcze kartami wydawanymi w Polsce.

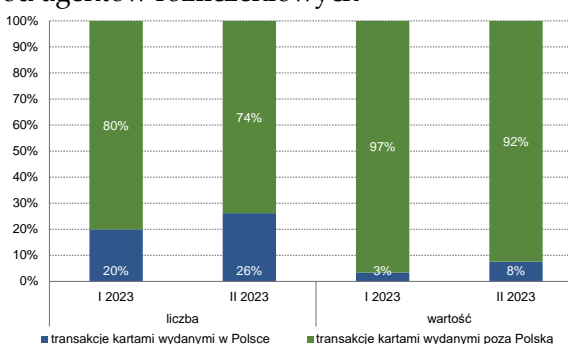
Dane od agentów pokazują zdecydowaną przewagę oszustw dokonywanych kartami wydawanymi poza Polską. W II półroczu 2023 r. transakcje dokonane kartami zagranicznymi stanowiły 73,8% liczby wszystkich transakcji oszukańczych oraz 92,4% ich wartości (wykres 63). W transakcjach dokonywanych kartami wydawanymi poza Polską również przeważały transakcje CNP.

Wykres 62. Struktura geograficzna operacji oszukańczych w I i II półroczu 2023 r. – dane od banków

Źródło: dane NBP

Wykres 63. Struktura geograficzna operacji oszukańczych w I i II półroczu 2023 r. – dane od agentów rozliczeniowych

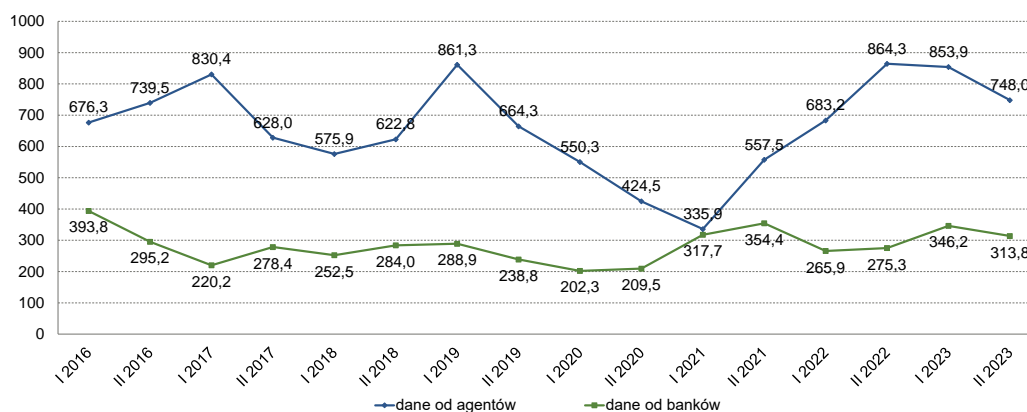

Źródło: dane NBP

Średnia wartość transakcji oszukańczej dokonanej kartą płatniczą zaraportowana przez banki wyniosła w II połowie 2023 r. 313,8 zł i była mniejsza o 9,4% w porównaniu z poprzedzającym

półroczem. Natomiast średnia liczona na podstawie danych uzyskanych od agentów rozliczeniowych osiągnęła 748,0 zł, co oznacza jej spadek o 12,4% (wykres 64).

Wykres 64. Średnia wartość transakcji oszukańczej dokonanej kartą płatniczą w okresie I półrocze 2016 r. – II półrocze 2023 r.

Źródło: dane NBP

W II połowie 2023 r. oszukańcze operacje kartowe stanowiły 0,003% liczby i 0,008% wartości wszystkich transakcji dokonanych kartami płatniczymi wydanyymi przez raportujące do NBP banki. Natomiast według danych przekazywanych przez agentów rozliczeniowych transakcje oszukańcze stanowiły 0,0003% ogólnej liczby i 0,003% wartości obsługiwanych przez nich transakcji kartami płatniczymi. Wskaźniki te świadczą, że Polska ma jedną z najniższych w UE relację transakcji oszukańczych do ogólnej liczby i wartości transakcji kartowych.

W analizowanym okresie odnotowano 18 139 oszustw z wykorzystaniem polecenia przelewu (więcej o 3,6% w porównaniu z I półroczem 2023 r.), o wartości 138,4 mln zł (istotny wzrost o 49,6%). Najwięcej oszustw przy użyciu polecenia przelewu pod względem zarówno liczby, jak i wartości, dokonano w ramach bankowości internetowej. Transakcje oszukańcze realizowane za pośrednictwem polecenia przelewu są często wynikiem infekowania komputera przez złośliwe oprogramowanie pozwalające przejąć kontrolę nad komputerem klienta i wypłacić środki z jego rachunku. Przykładem takich operacji oszukańczych jest np. zmiana numeru rachunku bankowego, na który powinien być wykonany przelew, lub wykonanie przelewu przez przestępcę dzięki poznananiu loginu i hasła do bankowości internetowej czy przejęcie rachunku klienta, wyrobienie nowej karty SIM i przechwycenie kodów SMS. Średnia wartość jednego oszukańczego przelewu w II półroczu 2023 r. wyniosła 7 630,9 zł (wzrost o 44,5% względem poprzedniego półrocza), co sugeruje, że ofiarami takich oszustw byli klienci posiadający przeciętnie więcej środków na rachunkach bankowych niż w przypadku transakcji oszukańczych w poprzednich okresach.

W II półroczu 2023 r. nie odnotowano żadnej operacji oszukańczej przy użyciu czeku oraz polecenia zapłaty.

6. Obrót gotówkowy

W II półroczu 2023 r. odnotowano wzrost pieniądza gotówkowego w obiegu (z kasami banków) o 9,4 mld zł. Na koniec 2023 r. wartość pieniądza gotówkowego w obiegu (z kasami banków) wyniosła 377,2 mld zł (zmiana o 2,5% w porównaniu do 30 czerwca 2023 r.). Dla porównania w II połowie 2022 r. odnotowano spadek pieniądza gotówkowego w obiegu, o 2,8% (10,7 mld zł), co było efektem obserwowanego od maja 2022 r. sukcesywnego powrotu gotówki do NBP, po gwałtownym wzroście zapotrzebowania na gotówkę w okresie pierwszych dni po agresji Rosji na Ukrainę.

Na koniec 2023 r. w strukturze wartościowej obiegu banknotów zwiększył się udział banknotów 500 zł i 200 zł (o, odpowiednio, 0,4 i 1,2 pkt. procentowego w porównaniu z końcem czerwca 2023 r.). Jednocześnie spadł udział nominału 100 zł o 1,6 pkt. procentowego i w mniejszym stopniu nominału 20 zł – zmiana z 0,9% na 0,8% na koniec 2023 r. (wykres 65).

Wykres 65. Struktura wartościowa banknotów w obiegu według nominałów stan na koniec I i II półrocza 2023 r.

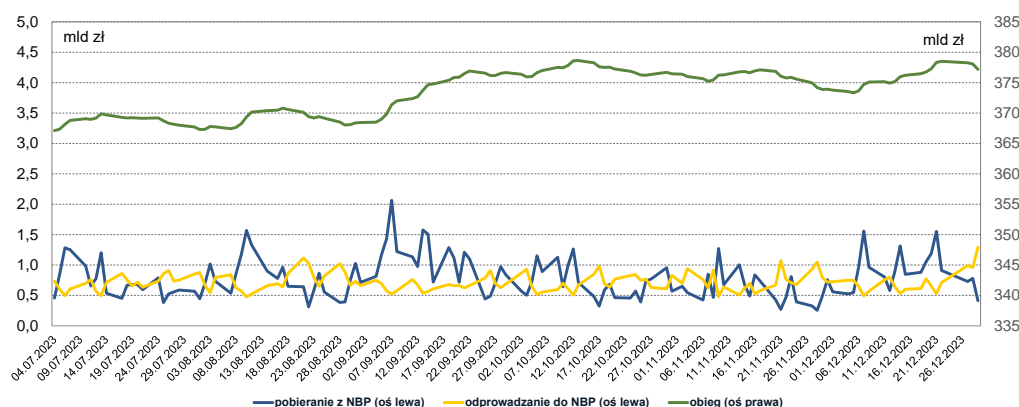
Źródło: dane NBP

W II półroczu 2023 r. wartość pobrań waluty polskiej z NBP wyniosła 99,8 mld zł i była większa niż w I półroczu 2023 r. o 9,8% (90,9 mld zł). Jednocześnie wartość odprowadzeń waluty polskiej do NBP spadła z 91,3 mld zł do 90,4 mld zł., tj. o 1,0%. Wynikało to ze zmniejszonej skali powrotu waluty polskiej do NBP.

W II półroczu 2023 r. w strukturze nominałowej pobrań i odprowadzeń nie nastąpiły istotne zmiany. Największe udziały w wartości pobrań miały banknoty o nominale 200 zł (44,3%), oraz 100 zł (41,6%). W przypadku wartości odprowadzeń największe udziały posiadały banknoty: 100 zł – 48,2% oraz 200 zł – 39,4%.

Podobnie jak w poprzednich okresach, w wyniku współpracy NBP z bankami, Poczta Polską S.A., podmiotami procesującymi gotówkę w imieniu banków (tzw. firmami CIT) oraz innymi uczestnikami rynku, zaopatrywanie w walutę polską przebiegało płynnie.

Wykres 66. Dienne wartości pobrań z NBP i odprowadzeń do NBP oraz wartość waluty polskiej w obiegu (z kasami banków) w II półroczu 2023 r.

Źródło: dane NBP

Zaopatrzenie banków w walutę polską przez NBP jest realizowane zgodnie z art. 68 pkt 2 *ustawy Prawo bankowe*⁵⁴ oraz art. 37 *ustawy o Narodowym Banku Polskim*⁵⁵. Znaki pieniężne, pobrane z oddziałów okręgowych NBP przez banki lub firmy CIT działające w imieniu banków, trafiają do centrów gotówkowych banków lub firm CIT zajmujących się procesowaniem gotówki w imieniu banków, a następnie do konsumentów za pośrednictwem oddziałów banków, sieci bankomatów oraz sieci detalicznych. Odwrotną drogę banknoty i monety pokonują, powracając do banku centralnego. Za pośrednictwem dużych sieci detalicznych i urzędzeń samoobsługowych strumień gotówki trafia od konsumentów do centrów gotówkowych banków lub firm CIT zajmujących się procesowaniem gotówki w imieniu banków. Zostaje tam rozdzielony na znaki pieniężne nadające się do obiegu i nienadające się do obiegu. Część znaków pieniężnych nadających się do obiegu jest ponownie wprowadzana do obrotu zgodnie z potrzebami banków i ich klientów. Nadmiar znaków pieniężnych jest odprowadzany do NBP.

Zaopatrzenie w walutę polską jest szczegółowo uregulowane w *zarządzeniu w sprawie sposobu i trybu przeliczania, sortowania, pakowania i oznaczania opakowań banknotów i monet oraz wykonywania czynności związanych z zaopatrywaniem banków w te znaki*⁵⁶ (zwanym dalej zarządzeniem nr 19/2016), wydanym na podstawie art. 68 pkt 2 *ustawy Prawo bankowe*. Banki i Poczta Polska S.A.⁵⁷ zawierają z NBP umowy o warunkach pobierania i odprowadzania waluty polskiej. Na koniec grudnia 2023 r. zawartych było 18 umów regulujących współpracę oddziałów okręgowych NBP z bankami

⁵⁴ Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. - Prawo bankowe (Dz. U. z 2023 r. poz. 2488, z późn. zm.).

⁵⁵ Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o Narodowym Banku Polskim (Dz. U. z 2022 r. poz. 2025).

⁵⁶ Zarządzenie nr 19/2016 Prezesa Narodowego Banku Polskiego z dnia 17 sierpnia 2016 r. w sprawie sposobu i trybu przeliczania, sortowania, pakowania i oznaczania opakowań banknotów i monet oraz wykonywania czynności związanych z zaopatrywaniem banków w te znaki (Dz. Urz. NBP z 2020 r. poz. 28).

⁵⁷ Zgodnie z art. 15 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 5 września 2008 r. o komercjalizacji państwowego przedsiębiorstwa użyteczności publicznej „Poczta Polska” (Dz. U. z 2020 r. poz. 2064). W dalszej części rozdziału termin banki obejmuje również Poczta Polska S.A.

w ramach systemu podstawowego i depozytowego⁵⁸. Liczba tych umów nie zmieniła się w porównaniu z końcem czerwca 2023 r.

Banki, będące stroną takich umów zobowiązane są, zgodnie z zarządzeniem nr 19/2016, przekazywać do NBP sprawozdania dotyczące obrotu gotówkowego oraz urządzeń wykorzystywanych do procesowania gotówki. Gromadzenie i interpretowanie informacji, wynikających ze wspomnianych sprawozdań, wspomaga NBP w działaniach na rzecz wzmacniania bezpieczeństwa uczestników rynku obrotu gotówkowego.

W II półroczu 2023 r. banki i firmy CIT przeprosowały (przeliczyły, posortowały i sprawdziły pod kątem autentyczności) 4,3 mld banknotów (więcej o 1,6% w porównaniu z poprzednim półroczem) oraz 1,2 mld monet (mniej o 12,1%). Spośród tych znaków pieniężnych w analizowanym okresie banki ponownie wprowadziły do obrotu 3,0 mld banknotów (więcej o 2,1% niż w I półroczu 2023 r.) oraz 0,6 mld monet (spadek o 7,8%).

W analizowanym okresie, podobnie jak w poprzednim półroczu, banknoty znacznie częściej rotowały w bankach i firmach CIT (127 dni) niż powracały do NBP (605 dni). Analiza wskaźników rotacji poszczególnych nominałów banknotów wskazuje, że w przypadku każdego nominału banknoty częściej powracały do sortowni banków i firm CIT niż do sortowni oddziałów okręgowych NBP.

Tabela 15. Wskaźniki rotacji poszczególnych nominałów banknotów w cyklach i dniach w I i II półroczu 2023 r.

Nominał	NBP				Rynek			
	Wskaźnik rotacji (cykle)		Wskaźnik rotacji (dni)		Wskaźnik rotacji (cykle)		Wskaźnik rotacji (dni)	
	I półrocze 2023 r.	II półrocze 2023 r.	I półrocze 2023 r.	II półrocze 2023 r.	I półrocze 2023 r.	II półrocze 2023 r.	I półrocze 2023 r.	II półrocze 2023 r.
500 zł	0,19	0,16	1 936	2 223	1,05	0,99	348	369
200 zł	0,46	0,43	790	841	2,22	2,23	165	164
100 zł	0,61	0,59	602	623	3,27	3,14	112	116
50 zł	1,34	1,25	273	293	5,42	5,24	67	70
20 zł	1,03	1,03	353	354	2,50	2,40	146	152
10 zł	0,59	0,61	615	600	2,08	2,01	176	181
Ogółem	0,63	0,60	581	605	2,95	2,86	124	127

Źródło: dane NBP

⁵⁸ Waluta polska złożona jako depozyt NBP stanowi własność NBP i jest przechowywana w pomieszczeniach skarbcowych jednostki organizacyjnej banku, przy spełnieniu warunku, że depozyt NBP jest odpowiednio zabezpieczony oraz oddzielony od banknotów i monet będących własnością tego banku. Z systemu depozytowego korzysta część banków. Limity kwotowe dotyczące przechowywania depozytów NBP są indywidualnie ustalane z bankami w umowach. Depozyt NBP może być zasilany wyłącznie znakami pieniężnymi otrzymanymi z NBP.

7. Działania w zakresie polityki i rozwoju systemu płatniczego

7.1. Funkcjonowanie Rady ds. Systemu Płatniczego

W II połowie 2023 r. odbyły się dwa posiedzenia Rady ds. Systemu Płatniczego – 27 października oraz 19 grudnia 2023 r.⁵⁹ Podczas tych posiedzeń omówiono następujące tematy:

- funkcjonowanie polskiego systemu płatniczego w I półroczu 2023 r.,
- wyzwania związane z rozwojem usług rozliczeniowych KDPW_CCP dla sektora bankowego,
- plany rozwoju systemu płatności i schematu płatniczego BLIK oraz BLIK Euro,
- zastosowanie analiz behawioralnych w ograniczaniu transakcji oszukańczych w płatnościach bezgotówkowych w Polsce, ze szczególnym uwzględnieniem uwarunkowań prawnych,
- działania FinCERT.pl z obszaru cyberbezpieczeństwa banków oraz ich klientów.

Funkcjonująca w ramach Rady stała Grupa Robocza ds. Bezpieczeństwa Płatności prowadziła prace w czterech zespołach roboczych: prawa, procesów, technologii i edukacji. W II połowie 2023 r. Grupa zajmowała się w szczególności uwarunkowaniami prawnymi, technicznymi i społecznymi zastosowania w Polsce analiz behawioralnych w ograniczaniu transakcji oszukańczych w płatnościach bezgotówkowych oraz przygotowywała raport na ten temat.

Ponadto, w analizowanym okresie Członkowie Rady otrzymali przygotowane przez NBP materiały: informację na temat stanu realizacji projektu SORBNET3, syntezę raportu rocznego o nadzorze systemowym nad polskim systemem płatniczym w 2022 r. oraz wyniki analizy dotyczącej opłat i prowizji związanych z korzystaniem z rachunku płatniczego w Polsce. Rada zapoznała się także z oceną implementacji niektórych wymogów PSD2 w Polsce, informacją dotyczącą rozwoju w Polsce płatności natychmiastowych w walucie euro oraz informacją o wprowadzeniu przez NBP nowego systemu sprawozdawczości na potrzeby statystyki płatniczej.

7.2. Działania na rzecz zwiększenia bezpieczeństwa obrotu gotówkowego

W II połowie 2023 r. Rada ds. obrotu gotówkowego, organ opiniodawczo–doradczy przy Zarządzie NBP, kontynuowała, we współpracy z uczestnikami rynku, działania mające na celu usprawnianie oraz zapewnienie płynności i bezpieczeństwa obrotu gotówkowego. Podejmowane prace wynikały w szczególności z zaakceptowanej przez Radę w październiku 2021 r. i przyjętej przez Zarząd NBP w listopadzie 2021 r. Narodowej Strategii Bezpieczeństwa Obrotu

⁵⁹ Komunikaty z posiedzeń Rady ds. Systemu Płatniczego dostępne są pod adresem: <https://nbp.pl/system-płatniczy/rada-ds-systemu-płatniczego/komunikaty-rady-ds-systemu-płatniczego/>

Gotówkowego. Realizowane, zgodnie z przyjętym w tej Strategii harmonogramem, działania miały charakter analityczny, legislacyjny i samoregulacyjny, a także służyły formułowaniu rekomendacji. Dotyczyły one poszczególnych filarów Narodowej Strategii, tj.: powszechnej akceptacji i dostępności gotówki, płynnego zaopatrywania rynku w walutę polską, bezpieczeństwa fizycznego banknotów i monet oraz cyberbezpieczeństwa systemów IT wykorzystywanych w obrocie gotówkowym.

W II półroczu 2023 r. Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji dwukrotnie znowelizował rozporządzenie zmieniające rozporządzenie w sprawie wymagań, jakim powinna odpowiadać ochrona wartości pieniężnych przechowywanych i transportowanych przez przedsiębiorców i inne jednostki organizacyjne⁶⁰:

- we wrześniu 2023 r.⁶¹ wydłużył do 1 stycznia 2024 r. *vacatio legis* dla przepisów wprowadzających dodatkowe wymogi związane z systemem neutralizacji papierowych wartości pieniężnych; wymogi te miały wejść w życie 24 września 2023 r.;
- w grudniu 2023 r.⁶² dopuścił dalsze wykorzystywanie pojemników specjalistycznych, spełniających na podstawie dotychczasowych przepisów warunki techniczne do transportu wartości pieniężnych, z zastosowaniem dotychczasowych limitów jednostek obliczeniowych i wymaganej dokumentacji.

W związku z możliwością pojawienia się w obiegu banknotów posiadających cechy wskazujące na ich uszkodzenie przez system neutralizacji papierowych wartości pieniężnych, w grudniu 2023 r. NBP uzupełnił zamieszczone na stronie internetowej informacje dotyczące wymiany zużytych lub uszkodzonych znaków pieniężnych o materiał „Przykłady banknotów uszkodzonych przez system neutralizacji papierowych wartości pieniężnych”.

Filarem bezpieczeństwa obrotu gotówkowego są działania mające na celu przeciwdziałanie fałszowaniu znaków pieniężnych. Działania NBP w zakresie zapobiegania fałszowaniu znaków pieniężnych koncentrują się głównie na wykonywaniu ekspertyz oraz sporządzaniu opinii w przedmiocie autentyczności znaków pieniężnych. Obejmują one również inicjatywy o charakterze edukacyjnym i informacyjnym, skupione na podnoszeniu świadomości społecznej w zakresie rozpoznawania autentyczności banknotów i monet waluty polskiej i wybranych walut obcych oraz postępowania ze znakami pieniężnymi podejrzanymi co do autentyczności. Warunki

⁶⁰ Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 15 września 2021 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie wymagań, jakim powinna odpowiadać ochrona wartości pieniężnych przechowywanych i transportowanych przez przedsiębiorców i inne jednostki organizacyjne (Dz. U. poz. 1739).

⁶¹ Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 14 września 2023 r. w sprawie zmiany rozporządzenia zmieniającego rozporządzenie w sprawie wymagań, jakim powinna odpowiadać ochrona wartości pieniężnych przechowywanych i transportowanych przez przedsiębiorców i inne jednostki organizacyjne (Dz. U. poz. 1947).

⁶² Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 12 grudnia 2023 r. w sprawie zmiany rozporządzenia zmieniającego rozporządzenie w sprawie wymagań, jakim powinna odpowiadać ochrona wartości pieniężnych przechowywanych i transportowanych przez przedsiębiorców i inne jednostki organizacyjne (Dz. U. poz. 2762).

i tryb postępowania przy zatrzymywaniu znaków pieniężnych podejrzanych co do autentyczności oraz postępowania z fałszywymi znakami pieniężnymi reguluje *rozporządzenie w sprawie znaków pieniężnych podejrzanych co do autentyczności oraz fałszywych znaków pieniężnych*⁶³.

W II półroczu 2023 r. oddziały okręgowe NBP przeprowadziły 125 szkoleń z rozpoznawania autentyczności znaków pieniężnych (z czego 85 w zakresie waluty polskiej) dla podmiotów zewnętrznych. Uczestnikami szkoleń byli m.in. przedstawiciele podmiotów zajmujących się profesjonalną obsługą gotówki (banki, CIT-y), organów ścigania, straży granicznej, Poczty Polskiej S.A., Urzędów Skarbowych, Izby Celno-Skarbowej, sieci handlowych. Oddziały okręgowe realizowały również działania informacyjno-edukacyjne dotyczące zabezpieczeń i rozpoznawania autentyczności znaków pieniężnych waluty polskiej, prowadzone m.in. w ramach zajęć i programów edukacyjnych dla szkół i przedszkoli, spotkań z seniorami i studentami oraz imprez lokalnych.

W ramach działań wzmacniających efektywne funkcjonowanie rynku obrotu gotówkowego, kontynuowano rozpoczęte w 2019 r. prace polegające na udostępnieniu klientom indywidualnym usługi zamiany monet na wyższe nominały za pośrednictwem urzędów samoobsługowych. Od maja 2023 r. NBP dysponuje 32 urządzeniami, które są zainstalowane we wszystkich 16 oddziałach okręgowych banku centralnego. W II półroczu 2023 r. podjęto decyzję o zakupie kolejnych dwóch urządzeń samoobsługowych do zamiany monet, które mają być dostarczone w 2024 r. Z wykorzystaniem tych urządzeń w II półroczu 2023 r. dokonano zamiany 137,5 mln monet, tj. o 20,9% więcej niż w tym samym okresie 2022 r. Spośród przyjętych monet 51% stanowiły monety o najniższych nominałach, tj. 1 gr, 2 gr i 5 gr.

7.3. Działania monitorujące i analityczne w zakresie pieniądza cyfrowego banku centralnego

W II połowie 2023 r. NBP monitorował prace w innych jurysdykcjach dotyczące pieniądza cyfrowego banku centralnego (Central Bank Digital Currency, CBDC)⁶⁴. Analiza obejmowała najważniejsze publikacje oraz działania podejmowane przez wybrane banki centralne w celu przygotowania ewentualnej emisji CBDC, a także stanowiska banków centralnych oraz

⁶³ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 7 kwietnia 2022 r. w sprawie znaków pieniężnych podejrzanych co do autentyczności oraz fałszywych znaków pieniężnych (Dz. U. poz. 776).

⁶⁴ CBDC jest definiowany przez BIS (*Central bank digital currencies*) jako cyfrowy pieniądz emitowany przez bank centralny, nominowany w krajowej jednostce rozrachunkowej i stanowiący zobowiązanie banku centralnego. Jeśli CBDC jest powszechnie dostępny, tj. przeznaczony do użytku przez ogół społeczeństwa, jest określany jako CBDC ogólnego przeznaczenia (*general purpose*) lub detaliczny, do płatności detalicznych (*retail*). Taki pieniądz cyfrowy oferuje użytkownikom nową opcję dokonywania płatności i przechowywania wartości. Z kolei hurtowy CBDC, do płatności wysokokwotowych (*wholesale*) skierowany jest do innej grupy użytkowników końcowych, tj. do instytucji finansowych. Tego rodzaju CBDC jest podobny do dzisiejszych środków dostępnych na rachunkach rezerwy obowiązkowej i rachunkach bieżących w banku centralnym. Celem emisji hurtowego CBDC jest najczęściej rozrachunek płatności międzybankowych lub transakcji instrumentami finansowymi na platformach zbudowanych z wykorzystaniem technologii rozproszonego rejestru (DLT).

międzynarodowych instytucji finansowych na temat tej formy pieniądza. Poniżej przedstawiono główne wnioski z tego monitoringu.

Wyniki ankiety przeprowadzonej przez BIS pod koniec 2022 r. wśród 86 banków centralnych na całym świecie wskazują, że 93% z nich jest zaangażowanych w prace nad CBDC⁶⁵. Prace nad detalicznym CBDC są bardziej zaawansowane niż w przypadku hurtowego CBDC. Detaliczne CBDC wprowadziły do obiegu pieniężnego banki centralne Bahamów, Unii Wschodnich Karaibów, Jamajki i Nigerii. Testy pilotażowe takiej formy pieniądza prowadziła w 2022 r. niemal 1/4 ankietowanych banków centralnych, dwukrotnie więcej niż w przypadku hurtowego CBDC. Ponad połowa banków centralnych biorących udział w ankiecie realizowała eksperymenty techniczne związane z walutą cyfrową. Opierając się na deklaracjach ankietowanych banków centralnych, w 2030 r. można się spodziewać funkcjonowania 15 detalicznych i 9 hurtowych CBDC.

Detaliczny CBDC

W państwach wprowadzających powszechnie dostępny CBDC (tj. na Bahamach, Jamajce i w Nigerii) nadal obserwowany jest niski stopień wykorzystania waluty cyfrowej w transakcjach detalicznych. Główny wpływ na to ma niewielka akceptowalność detalicznego CBDC w punktach handlowo-usługowych i ograniczone zaufanie społeczeństwa do nowej formy pieniądza. Podejmowane są intensywne działania promocyjne oraz edukacyjno-informacyjne na rzecz pozyskania większej liczby aktywnych użytkowników portfeli cyfrowych. Wprowadzane są także usprawnienia w funkcjonowaniu aplikacji mobilnych podnoszące wygodę korzystania z waluty cyfrowej (np. umożliwiające szybką rejestrację użytkowników czy dokonywanie płatności zbliżeniowych).

Banki centralne będące na etapie testów pilotażowych w środowisku realnym wyraźnie intensyfikują działania przygotowawcze do wprowadzenia detalicznego CBDC na pełną skalę. Przykładowo w Chinach obserwowane jest stale rosnące wykorzystanie cyfrowego juana (e-CNY) w płatnościach *online* i *offline*. Podejmuje się dalsze działania na rzecz upowszechnienia cyfrowej waluty (np. dotyczące standaryzacji kodów QR). Wprowadza się rozwiązania dedykowane płatnościom transgranicznym. Trwa integracja e-CNY z różnymi platformami sprzedażowymi. Z kolei w Kazachstanie uruchomiono platformę cyfrowego tenge w wersji pilotażowej, z udziałem ograniczonej liczby banków i ich klientów. Uruchomienie systemu cyfrowego tenge w wersji produkcyjnej na pełną skalę ma nastąpić do końca 2025 r.

Większy postęp prac widoczny jest także wśród państw prowadzących projekty analityczno-badawcze dotyczące detalicznego CBDC. W październiku 2023 r. Rada Prezesów EBC przyjęła najważniejsze założenia funkcjonalne cyfrowego euro oraz podjęła decyzję o zakończeniu fazy badawczej i uruchomieniu 1 listopada 2023 r. fazy przygotowawczej projektu cyfrowego euro.

⁶⁵ Anneke Kosse, Ilaria Mattei, *Making headway - Results of the 2022 BIS survey on central bank digital currencies and crypto*, <https://www.bis.org/publ/bppdf/bispap136.pdf>

W najbliższych dwóch latach planowane jest: zakończenie prac nad zbiorem zasad funkcjonowania schematu płatniczego, dokonanie wyboru dostawców do budowy platformy technologicznej i infrastruktury płatniczej cyfrowego euro oraz przeprowadzenie eksperymentów i testów opracowanych rozwiązań technicznych. Ewentualna decyzja Rady Prezesów EBC o emisji cyfrowego euro może nastąpić dopiero po przyjęciu stosownych aktów prawnych. W II połowie 2023 r. w Radzie UE i PE trwały prace nad przedstawionymi przez KE projektami rozporządzeń dotyczących cyfrowego euro⁶⁶.

Międzynarodowe instytucje finansowe, w szczególności MFW i BIS, wspierają krajowe banki centralne w realizacji projektów wprowadzenia detalicznego CBDC. Pod koniec listopada 2023 r. została uruchomiona witryna internetowa MFW poświęcona problematyce CBDC. Udostępniono na niej pierwszych pięć rozdziałów podręcznika na temat CBDC⁶⁷. Odnoszą się one m.in. do: wyboru celów emisji oraz oceny ekonomicznych, prawnych i technologicznych skutków wprowadzenia CBDC oraz zarządzania projektem cyfrowego pieniądza. Z kolei BIS Innovation Hub opublikował wyniki prac dwóch projektów dotyczących systemów detalicznego CBDC. Dowodzą one technicznej wykonalności takich systemów – są one szeroko dostępne, zapewniają bezpieczeństwo cybernetyczne i odwzorowują najważniejsze cechy gotówki, takie jak natychmiastowy rozrachunek i prywatność (projekt Sela), a nawet umożliwiają zachowanie anonimowości płatników w transakcjach z użyciem detalicznego CBDC (projekt Tourbillon).

Hurtowy CBDC

Prace analityczno-badawcze banków centralnych oraz BIS Innovation Hub w zakresie hurtowego CBDC uwzględniają coraz więcej przypadków jego użycia jako aktywa rozrachunkowego. W II połowie 2023 r. centrum innowacji nowojorskiego Fed przedstawiło wyniki eksperymentów technicznych dotyczących wykorzystania hurtowego CBDC do rozrachunku krajowych płatności międzybankowych oraz transgranicznych płatności w USD, które służyłyby do rozliczania wymiany handlowej przez partnerów zagranicznych. Eurosystem rozpoczął przygotowania do realizacji prac badawczych dotyczących rozrachunku transakcji instrumentami finansowymi na platformach DLT w pieniądzu banku centralnego, w tym z udziałem hurtowego CBDC. Przewiduje się, że eksperymenty testowe oraz próbne transakcje w środowisku realnym zostaną przeprowadzone od maja do października 2024 r. W projekcie Mariana, realizowanym we współpracy z BIS Innovation Hub, zbadano techniczną możliwość zastosowania w systemie hurtowego CBDC rozwiązań ze zdecentralizowanych finansów (DeFi) do zwiększenia

⁶⁶ Wnioski legislacyjne KE z dnia 28 czerwca 2023 r. dotyczące rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie ustanowienia cyfrowego euro oraz rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie świadczenia usług związanych z cyfrowym euro przez dostawców usług płatniczych zarejestrowanych w państwach członkowskich, których walutą nie jest euro, zmieniającego rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/1230.

⁶⁷ *Central Bank Digital Currency (CBDC) Virtual Handbook*, <https://www.imf.org/en/Topics/fintech/central-bank-digital-currency/virtual-handbook>

efektywności, bezpieczeństwa i przejrzystości handlu walutami, oraz do ograniczenia ryzyka kontrahenta występującego w transakcjach na rynku wymiany walut.

W analizowanym okresie podjęto pierwszą decyzję o przejściu z etapu analiz i badań hurtowego CBDC w symulowanych warunkach do testów pilotażowych w środowisku realnym. W grudniu 2023 r. szwajcarski bank centralny rozpoczął pilotażową emisję hurtowego CBDC na regulowanej platformie obrotu tokenizowanymi instrumentami finansowymi SIX Digital Exchange (SDX). CBDC służy jako aktywo do rozrachunku części pieniężnej transakcji obligacjami korporacyjnymi, które zostały wyemitowane w postaci tokenów. Testy pilotażowe mają trwać do czerwca 2024 r.

7.4. Zagadnienia prawne

7.4.1. Krajowe i unijne akty prawne dotyczące funkcjonowania polskiego systemu płatniczego przyjęte w II półroczu 2023 r.

Ustawa o zmianie niektórych ustaw w celu ograniczania niektórych skutków kradzieży tożsamości⁶⁸

Celem ustawy jest m.in. wprowadzenie rozwiązań zapobiegających zaciągnięciu na skradzione dane identyfikujące konsumenta różnego rodzaju zobowiązań (np. w postaci kredytów lub pożyczek) oraz otwieraniu rachunków oszczędnościowo-rozliczeniowych dla działalności przestępczej, a także zabezpieczenie dostępu do bankowości elektronicznej.

Ustawa wprowadza zmiany w ustawie *Prawo bankowe*⁶⁹, nakładając na banki krajowe, instytucje kredytowe, oddziały instytucji kredytowych oraz oddziały banków zagranicznych obowiązek weryfikacji zastrzeżenia numeru PESEL konsumenta przed zawarciem umowy rachunku oszczędnościowego i oszczędnościowo-rozliczeniowego oraz umowy o świadczenie usługi płatniczej polegającej na wydawaniu instrumentów płatniczych i umożliwiającej zaciągnięcie zobowiązania finansowego, kredytu, pożyczki i leasingu. Dzięki takiej regulacji nie powinno dojść do dokonania wspomnianych czynności, co do której posiadacz numeru PESEL nie wyraził zgody na jej realizację, zastrzegając swój numer identyfikacyjny. Wymienione instytucje nie będą mogły domagać się od konsumenta i jego następców zaspokojenia roszczenia z tytułu zawarcia wspomnianej umowy ani zbyć wierzytelności powstałej z tej umowy, jeżeli w momencie jej zawarcia numer identyfikacyjny konsumenta będzie zastrzeżony w rejestrze zastrzeżeń numerów PESEL.

Weryfikacja zastrzeżenia numeru PESEL będzie obowiązkowa także w przypadku wypłat gotówkowych, których suma kwot dokonanych w danym dniu w placówce bankowej przekroczy trzykrotność minimalnego wynagrodzenia za pracę. W sytuacji zastrzeżenia numeru PESEL

⁶⁸ Ustawa z dnia 7 lipca 2023 r. o zmianie niektórych ustaw w celu ograniczania niektórych skutków kradzieży tożsamości (Dz. U. poz. 1394).

⁶⁹ Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe (Dz. U. z 2023 r. poz. 2488, z późn. zm.).

wypłata gotówki będzie mogła nastąpić dopiero po upływie 12 godzin od momentu złożenia dyspozycji wypłaty gotówkowej, co w sytuacji potencjalnego wyłudzenia ma ograniczyć podejmowanie pod wpływem emocji pochopnych działań przez potencjalną ofiarę wyłudzenia, a także umożliwić podjęcie odpowiednich działań zaradczych przez pracownika banku, który dostrzeże niepokojące zachowanie posiadacza rachunku bankowego.

W *ustawie o spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych*⁷⁰ zostało wprowadzone odwołanie do odpowiednich regulacji *Prawa bankowego*, co ma na celu objęcie SKOK obowiązkiem weryfikacji zastrzeżenia numerów PESEL przy zawieraniu umów pożyczki lub kredytu oraz przy wypłatach gotówkowych.

Omawianą ustawą znowelizowano także *ustawę o usługach płatniczych*⁷¹, nakładając obowiązek weryfikacji zastrzeżenia numeru PESEL przy zawieraniu umów rachunku płatniczego, kredytu w rachunku płatniczym oraz zmiany umowy kredytu w rachunku płatniczym zwiększającej zadłużenie.

W wyniku zmian w *ustawie o kredycie konsumenckim*⁷² kredytodawcy będą zobowiązani do weryfikacji przed zawarciem umowy o kredyt konsumencki lub przed jej zmianą skutkującą zwiększeniem zadłużenia, czy numer PESEL konsumenta jest zastrzeżony. Jeżeli w momencie zawarcia wspomnianej umowy numer identyfikacyjny konsumenta będzie zastrzeżony, kredytodawca nie będzie mógł zbyć wierzytelności powstałej z tej umowy ani domagać się od konsumenta lub jego następców zaspokojenia roszczenia z tytułu zawarcia takiej umowy.

Omawiana ustawa weszła w życie 22 lipca 2023 r. Rozwiązania dotyczące ochrony posiadaczy rachunków będą obowiązywały od 1 czerwca 2024 r.

*Ustawa o zmianie niektórych ustaw w związku z zapewnieniem rozwoju rynku finansowego oraz ochrony inwestorów na tym rynku*⁷³

Omawianą ustawą zmieniono ponad czterdzieści ustaw regulujących poszczególne segmenty rynku finansowego w Polsce. Nowelizacja przepisów miała na celu eliminację barier dostępu do tego rynku, usprawnienie nadzoru, ochronę klientów i mniejszościowych akcjonariuszy instytucji finansowych oraz wzmocnienie cyfryzacji w realizacji obowiązków nadzorczych przez KNF.

Odnoszące się do rynku usług płatniczych zmiany wprowadzone tą regulacją dotyczą m.in. zwiększenia odpowiedzialności osób zarządzających albo będących członkami organów statutowych niebankowych dostawców usług płatniczych, zaostrożenia wymogów formalnych

⁷⁰ Ustawa z dnia 5 listopada 2009 r. o spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych (Dz. U. z 2023 r. poz. 1278, z późn. zm.).

⁷¹ Ustawa z dnia 19 sierpnia 2011 r. o usługach płatniczych (Dz. U. z 2024 r. poz. 30).

⁷² Ustawa z dnia 12 maja 2011 r. o kredycie konsumenckim (Dz. U. z 2023 r. poz. 1028, z późn. zm.).

⁷³ Ustawa z dnia 16 sierpnia 2023 r. o zmianie niektórych ustaw w związku z zapewnieniem rozwoju rynku finansowego oraz ochrony inwestorów na tym rynku (Dz. U. poz. 1723).

w odniesieniu do rejestracji małych instytucji płatniczych, a także procedury wydawania zezwolenia na prowadzenie działalności w charakterze krajowej instytucji płatniczej.

Omawianą ustawą zmodyfikowano zasady przekazywania danych do NBP (jest to konsekwencja wejścia w życie rozporządzenia EBC (EU) 2020/2011⁷⁴). Obowiązkiem sprawozdawczym objęto dodatkowe podmioty, w tym operatorów bankomatów i wpłatomatów. Do NBP mają być przekazywane informacje o liczbie tych urządzeń, liczbie oraz wartości dokonywanych w nich transakcji, a także o transakcjach oszukańczych. Dostawcy prowadzący rachunki płatnicze będą zobowiązani do dostarczania danych o liczbie prowadzonych rachunków, a także informacji o tym, do ilu rachunków wgląd mają dostawcy świadczący usługę dostępu do informacji o rachunku. Obowiązek przekazywania danych do NBP został również wprowadzony wobec dostawców świadczących usługi inicjowania transakcji płatniczych oraz dostawców świadczących usługi dostępu do informacji o rachunku⁷⁵. Dotyczy to także dostawców świadczących usługi w Polsce w ramach działalności transgranicznej lub za pośrednictwem agenta.

Kolejną zmianą jest rezygnacja, od 29 września 2023 r., z wymogu uzyskania przez KNF opinii Prezesa NBP przed wydaniem zezwolenia na świadczenie usługi *acquiringu* przez krajową instytucję płatniczą. Z tym samym dniem uchylono również obowiązek przekazywania do KNF przez biura usług płatniczych informacji dotyczących procedur zarządzania ryzykiem operacyjnym, ryzykiem bezpieczeństwa oraz informacji o mechanizmach kontroli tych rodzajów ryzyk.

Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) zmieniające rozporządzenie CSDR⁷⁶

W grudniu 2023 r. PE i Rada przyjęły rozporządzenie zmieniające rozporządzenie CSDR w odniesieniu do dyscypliny rozrachunku, transgranicznego świadczenia usług, współpracy w zakresie nadzoru, świadczenia bankowych usług pomocniczych oraz wymogów dotyczących centralnych depozytów papierów wartościowych (CDPW) z państw trzecich. Najważniejsze zmiany wprowadzone tą regulacją dotyczą:

- doprecyzowania regulacji związanych z dyscypliną rozrachunku, w tym w szczególności środków podejmowanych przez CDPW w przypadku nieprzeprowadzenia rozrachunku transakcji oraz określenia przypadków niepodlegających mechanizmowi kar;

⁷⁴ Rozporządzenie Europejskiego Banku Centralnego (EU) 2020/2011 z dnia 1 grudnia 2020 r. zmieniające rozporządzenie Europejskiego Banku Centralnego (EU) nr 1409/2013 w sprawie statystyki płatności (EBC/2013/43) (Dz. Urz. UE L 418 z 11.12.2020, s. 1-78).

⁷⁵ Operatorzy bankomatów będą mieli obowiązek przekazywania informacji kwartalnie – po raz pierwszy w terminie do 30 kwietnia 2024 r. Natomiast dostawcy prowadzący rachunki płatnicze, dostawcy świadczący usługi inicjowania transakcji płatniczych oraz dostawcy świadczący usługi dostępu do informacji o rachunku będą przekazywali do NBP półroczne sprawozdania – po raz pierwszy w terminie do 31 lipca 2024 r.

⁷⁶ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2023/2845 z dnia 13 grudnia 2023 r. zmieniające rozporządzenie (UE) nr 909/2014 w odniesieniu do dyscypliny rozrachunku, transgranicznego świadczenia usług, współpracy w zakresie nadzoru, świadczenia bankowych usług pomocniczych oraz wymogów dotyczących centralnych depozytów papierów wartościowych z państw trzecich i zmieniające rozporządzenie (UE) nr 236/2012 (Dz.U. UE. L.2023.2845 z dnia 27 grudnia 2023 r.).

- wprowadzenia procesu obowiązkowych zakupów na otwartym rynku (*buy-in*⁷⁷), określenia warunków jego wprowadzenia i zawieszenia oraz przypadków wykluczających możliwość jego zastosowania;
- ułatwienia dostępu do bankowych usług pomocniczych przez umożliwienie CDPW posiadającym licencję bankową oferowania takich usług innym CDPW. Na podstawie przedstawionych przez EBA do 17 stycznia 2025 r. projektów legislacyjnych, KE ma przyjąć standardy techniczne określające próg wartości rozrachunku pieniężnego dokonywanego dla CDPW w okresie jednego roku, poniżej którego instytucje kredytowe lub CDPW posiadające licencje bankowe będą mogły świadczyć innym CDPW bankowe usługi pomocnicze.

Omawiany akt prawny zmienia częstotliwość dokonywania przez CDPW przeglądu wprowadzonych uzgodnień, strategii, procesów i mechanizmów oraz oceny ryzyka, na jakie jest lub może być narażony CDPW. Taki przegląd i ocena mają być przeprowadzane co najmniej raz na trzy lata. Rozporządzenie wprowadza również wymóg opracowania przez CDPW i przedłożenia właściwemu krajowemu organowi odpowiednich planów naprawy lub uporządkowanej likwidacji. Przegląd i aktualizacja tych planów powinny być dokonywane co najmniej raz na dwa lata.

W zakresie przepisów związanych z nadzorem nad CDPW wprowadzono zmiany mające na celu zacieśnienie współpracy między krajowymi organami nadzoru przez tworzenie kolegiów nadzorczych dla CDPW, których działalność ma istotne znaczenie dla funkcjonowania rynków papierów wartościowych i dla ochrony inwestorów w co najmniej dwóch przyjmujących państwach członkowskich. Zmiany te mają na celu ułatwienie CDPW działalności transgranicznej, przy zapewnieniu spójnego podejścia nadzorczego, pozwalającego na efektywne monitorowanie ryzyka związanego z działalnością transgraniczną CDPW. Ponadto nowelizacja rozporządzenia CSDR:

- modyfikuje przepisy dotyczące procesu rozpoczęcia działalności CDPW w innym kraju UE, m.in. zrezygnowano z uprawnienia organu nadzoru państwa goszczącego do odmowy prawa świadczenia usług w państwie goszczącym;
- zakończy tzw. dziedziczenie zezwoleń dla CDPW z UE i państw trzecich. Datą końcową obowiązywania zasady praw nabytych w odniesieniu do CDPW z UE jest 17 stycznia 2025 r., a dla CDPW z państw trzecich – 17 stycznia 2027 r.

Rozporządzenie weszło w życie 16 stycznia 2024 r.

⁷⁷ *Buy-in* to zainicjowany przez nabywcę proces zakupu instrumentów finansowych na otwartym rynku w przypadku ich niedostarczenia przez sprzedawcę do końca wyznaczonego okresu, w wyniku którego sprzedający będzie zobowiązany do pokrycia różnicy cen między pierwotną a nową transakcją oraz wszystkich kosztów z tym związanych.

*Rozporządzenie delegowane uzupełniające rozporządzenie 2021/23 określające minimalne elementy, które należy uwzględnić w planie reorganizacji działalności, oraz kryteria, które należy spełnić, aby organ ds. restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji zatwierdził ten plan*⁷⁸

W październiku 2023 r. KE przyjęła rozporządzenie delegowane uzupełniające rozporządzenie 2021/23⁷⁹. Ten akt wykonawczy określa zawartość planu reorganizacji działalności przedkładanego przez CCP w ciągu miesiąca od zastosowania przez organ ds. restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji instrumentu umorzenia lub konwersji instrumentów właścicielskich i instrumentów dłużnych wyemitowanych przez CCP objęte restrukturyzacją i uporządkowaną likwidacją w celu pokrycia strat, dokapitalizowania tego CCP lub w celu ułatwienia zastosowania instrumentu zbycia działalności. Omawiane rozporządzenie KE określa także procedurę zatwierdzenia planu reorganizacji działalności przez organ ds. restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji. Rozporządzenie weszło w życie 27 lutego 2024 r.

*Rozporządzenie delegowane KE w sprawie zmiany regulacyjnych standardów technicznych w odniesieniu do mechanizmu kar za przypadki nieprzeprowadzenia rozrachunku związane z rozliczonymi transakcjami przedłożonymi do rozrachunku przez CCP*⁸⁰

W II półroczu 2023 r. weszło w życie rozporządzenie delegowane zmieniające rozporządzenie delegowane (UE) 2018/1229⁸¹ w odniesieniu do mechanizmu kar za przypadki nieprzeprowadzenia rozrachunku związane z rozliczonymi transakcjami przedłożonymi do rozrachunku przez CCP. Omawiane rozporządzenie zakłada usunięcie prowadzonego przez CCP odrębnego procesu (ustanowionego w art. 19 rozporządzenia delegowanego 2018/1229) pobierania i dystrybucji kar pieniężnych za nieprzeprowadzenie rozrachunku rozliczonych transakcji. Cały proces pobierania i dystrybucji kar pieniężnych za nieprzeprowadzenie rozrachunku, zarówno w odniesieniu do transakcji rozliczonych, jak i nierozliczonych, będzie powierzony CDPW. W celu umożliwienia CCP i CDPW wprowadzenia niezbędnych dostosowań technologicznych do

⁷⁸ Rozporządzenie delegowane Komisji (UE) 2024/450 z dnia 26 października 2023 r. uzupełniające rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/23 w odniesieniu do regulacyjnych standardów technicznych określających minimalne elementy, które należy uwzględnić w planie reorganizacji działalności, oraz kryteria, które należy spełnić, aby organ ds. restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji zatwierdził ten plan (Dz. U. UE L 2024.450 z dnia 7 lutego 2024 r.).

⁷⁹ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/23 z dnia 16 grudnia 2020 r. w sprawie ram na potrzeby prowadzenia działań naprawczych oraz restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji w odniesieniu do kontrahentów centralnych oraz zmieniające rozporządzenia (UE) nr 1095/2010, (UE) nr 648/2012, (UE) nr 600/2014, (UE) nr 806/2014 i (UE) 2015/2365 oraz dyrektywy 2002/47/WE, 2004/25/WE, 2007/36/WE, 2014/59/UE i (UE) 2017/1132 (Dz. U. UE L 22 z dnia 22 stycznia 2021 r., str. 1).

⁸⁰ Rozporządzenie delegowane Komisji (UE) 2023/1626 z dnia 19 kwietnia 2023 r. w sprawie zmiany regulacyjnych standardów technicznych określonych w rozporządzeniu delegowanym (UE) 2018/1229 w odniesieniu do mechanizmu kar za przypadki nieprzeprowadzenia rozrachunku związane z rozliczonymi transakcjami przedłożonymi do rozrachunku przez CCP (Dz. U. UE L 201 z dnia 11 sierpnia 2023 r., str. 1).

⁸¹ Rozporządzenie delegowane Komisji (UE) 2018/1229 z dnia 25 maja 2018 r. uzupełniające rozporządzenie parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 909/2014 w odniesieniu do regulacyjnych standardów technicznych w zakresie dyscypliny rozrachunku (Dz. U. UE L 230 z dnia 19 września 2018 r., str. 1).

zmienianych wymogów, rozporządzenie zakłada odroczenie ich stosowania o 12 miesięcy od dnia jego wejścia w życie.

7.4.2. Projekty unijnych i krajowych aktów prawnych związanych z funkcjonowaniem polskiego systemu płatniczego

Projekt rozporządzenia w odniesieniu do poleceń przelewu natychmiastowego w euro (IPR)⁸²

W listopadzie 2023 r. Rada UE i PE wypracowały wstępne porozumienie polityczne w sprawie projektu rozporządzenia IPR⁸³. Uzgodnienia obejmują przede wszystkim:

- 1) wymogi dotyczące obowiązku oferowania usługi wykonywania i odbierania natychmiastowych poleceń przelewu w euro,
- 2) rozwiązania, których celem ma być umożliwienie instytucjom płatniczym oraz instytucjom pieniądza elektronicznego ubiegania się o uczestnictwo w tzw. wyznaczonych systemach płatności⁸⁴ w rozumieniu dyrektywy SFD⁸⁵. W Polsce takimi systemami są systemy Elixir oraz Euro Elixir, których operatorem jest KIR, a także systemy SORBNET2 oraz TARGET-NBP, prowadzone przez NBP⁸⁶.

W porównaniu z wnioskiem legislacyjnym KE z 26 października 2022 r.⁸⁷, obowiązek zapewnienia usługi odbierania i wykonywania natychmiastowych poleceń przelewu w euro zostanie nałożony na wszystkich dostawców usług płatniczych (w tym na instytucje płatnicze oraz instytucje pieniądza elektronicznego), oferujących usługi odbierania i wykonywania tradycyjnych poleceń przelewu w euro. Uzgodnione rozwiązania przewidują pewne wyjątki od tego obowiązku. Z uwagi na ograniczony dostęp do płynności w euro, dostawcy usług płatniczych z państwa członkowskiego, którego walutą nie jest euro, będą mogli świadczyć usługę wykonywania natychmiastowych poleceń przelewu w euro z rachunków płatniczych w walucie tego państwa poza godzinami pracy tylko do określonego przez właściwy organ limitu na transakcję (nie niższego niż 25 000 euro). Takie zwolnienie ma być uwarunkowane uzyskaniem przez dostawcę

⁸² Projekt rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady zmieniającego rozporządzenia (UE) nr 260/2012 i (UE) 2021/1230 oraz dyrektywy 98/26/WE i (UE) 2015/2366 w odniesieniu do poleceń przelewu natychmiastowego w euro.

⁸³ Tekst kompromisowy projektu IPR został opublikowany pod adresem:

<https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-15764-2023-REV-1/en/pdf>.

⁸⁴ Pod pojęciem wyznaczonych systemów płatności (*designated payment systems*) należy rozumieć takie, które ze względu na swoje znaczenie zostały określone przez państwa członkowskie jako objęte zakresem stosowania dyrektywy SFD i zgłoszone do ESMA zgodnie z art. 10 ust. 1 SFD.

⁸⁵ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 98/26/WE z dnia 19 maja 1998 r. w sprawie zamknięcia rozliczeń w systemach płatności i rozrachunku papierów wartościowych (Dz. Urz. UE L 166 z 11.6.1998, s. 45-50, z późn. zm.).

⁸⁶ Art. 15 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 24 sierpnia 2001 r. o ostateczności rozrachunku w systemach płatności i systemach rozrachunku papierów wartościowych oraz zasadach nadzoru nad tymi systemami (Dz. U. z 2022 r. poz. 1581, z późn. zm.).

⁸⁷ Wniosek legislacyjny KE z dnia 26 października 2022 r. dotyczący rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady zmieniającego rozporządzenia (UE) nr 260/2012 i (UE) 2021/1230 w odniesieniu do poleceń przelewu natychmiastowego w euro:
[https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52022PC0546R\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52022PC0546R(01)).

usług płatniczych wcześniejszego zezwolenia od właściwego organu. Takie zezwolenie będzie uzależnione od oceny dostępu tego dostawcy do płynności w euro oraz ograniczone czasowo (na rok, z możliwością przedłużenia o kolejne roczne okresy).

Ponadto, EBC oraz krajowe banki centralne, działając jako dostawcy usług płatniczych, będą mogły ograniczyć usługę wykonywania natychmiastowych poleceń przelewu w euro do okresów, w których oferują usługę odbierania i wykonywania tradycyjnych poleceń przelewu w euro.

Dostawcy usług płatniczych z państwa członkowskiego, którego walutą nie jest euro, będą zobowiązani do oferowania usługi polegającej na odbieraniu poleceń przelewu natychmiastowego w euro najpóźniej 33 miesiące od dnia wejścia w życie rozporządzenia⁸⁸, a usługi polegającej na wykonywaniu poleceń przelewu natychmiastowego w euro najpóźniej 39 miesięcy od tej daty⁸⁹. Dodatkowo, tacy dostawcy usług płatniczych w terminie do 50 miesięcy od daty wejścia w życie rozporządzenia⁹⁰ nie będą zobowiązani do oferowania usługi wykonywania poleceń przelewu natychmiastowego w euro z rachunków płatniczych w walucie danego państwa w czasie, w którym tacy dostawcy nie wykonują ani nie odbierają tradycyjnych poleceń przelewu w euro w odniesieniu do tych rachunków.

Uzgodnione zmiany w regulacjach związanych z oferowaniem usługi natychmiastowego polecenia przelewu w euro dotyczą w szczególności:

- wprowadzenia dla użytkowników usług płatniczych możliwości swobodnego ustanawiania indywidualnego limitu kwotowego dla poleceń przelewu natychmiastowego w euro,
- zapewnienia bezpłatnej usługi weryfikacji odbiorcy płatności odnośnie do wszystkich (nie tylko natychmiastowych) poleceń przelewu w euro oraz niezależnie od kanału inicjowania płatności,
- umożliwienia rezygnacji z usługi weryfikacji odbiorcy płatności użytkownikom usług płatniczych, którzy nie są konsumentami i którzy składają wiele zleceń płatniczych w pakiecie.

Ponadto, na dostawców usług płatniczych nałożone będą obowiązki sprawozdawcze obejmujące stawki opłat za rachunki płatnicze i polecenia przelewu, w tym natychmiastowe, oraz odsetek odrzuconych transakcji płatniczych z uwagi na zastosowanie sankcji UE⁹¹. W kompromisowym tekście rozporządzenia IPR wprowadzono klauzulę przeglądową, zgodnie z którą KE będzie musiała przedstawić sprawozdanie zawierające analizę zmian w opłatach za rachunki płatnicze i polecenia przelewu, w tym natychmiastowe, ocenę skuteczności zharmonizowanego podejścia

⁸⁸ Najpóźniej od 9 stycznia 2027 r., a w przypadku dostawców usług płatniczych będących instytucjami pieniądza elektronicznego lub instytucjami płatniczymi, którzy znajdują się w państwie członkowskim, którego walutą nie jest euro – najpóźniej od 9 kwietnia 2027 r.

⁸⁹ Najpóźniej od 9 lipca 2027 r.

⁹⁰ Do 9 czerwca 2028 r.

⁹¹ Zgodnie z uzgodnionym tekstem rozporządzenia IPR chodzi tu o ukierunkowane finansowe środki ograniczające, polegające na zamrożeniu aktywów nałożone na osobę fizyczną lub prawną, organ lub podmiot lub na zakazie udostępniania osobie fizycznej lub prawnej, organowi lub podmiotowi lub na ich rzecz, bezpośrednio lub pośrednio, środków finansowych lub zasobów gospodarczych na podstawie środków ograniczających przyjętych zgodnie z art. 215 TFUE.

do kontroli użytkowników usług płatniczych pod kątem sankcji UE, a także sprawozdanie na temat przeszkód związanych z dostępnością i wykorzystaniem płatności natychmiastowych.

Zdecydowano także o wydłużeniu okresów przejściowych na dostosowanie się do wymogów regulacji, ze szczególnym uwzględnieniem podmiotów działających poza strefą euro (w zależności od wymogu od 9 do 50 miesięcy po dniu wejścia w życie rozporządzenia⁹²). Rozporządzenie IPR ma mieć zastosowanie co do zasady do poleceń przelewu natychmiastowego w euro, ale w celu zwiększenia dostępności płatności natychmiastowych i korzyści dla użytkowników usług płatniczych, państwa członkowskie, których walutą nie jest euro, będą mogły stosować równoważne zasady w odniesieniu do krajowych poleceń przelewu natychmiastowego realizowanych w ich własnej walucie (motyw 4 uzgodnionej regulacji).

Jak wynika z motywu 15 kompromisowego tekstu rozporządzenia IPR, uwzględnienie instytucji płatniczych i instytucji pieniądza elektronicznego w katalogu podmiotów, które mogą ubiegać się o uczestnictwo w tzw. wyznaczonych systemach płatności, powinno przyczyniać się do ułatwienia świadczenia usług polecenia przelewu natychmiastowego w euro przez te instytucje w sposób efektywny i konkurencyjny. Obecnie instytucje płatnicze i instytucje pieniądza elektronicznego nie są wymienione wśród podmiotów objętych definicją „instytucji” zawartą w dyrektywie SFD, co uniemożliwia im ubieganie się o status uczestnika systemów wyznaczonych. W ramach kompromisu legislacyjnego przyjęto zmianę w dyrektywie SFD (art. 4 projektu rozporządzenia IPR), polegającą na uwzględnieniu w definicji „instytucji”, wykorzystanej na potrzeby określenia uczestnika systemów płatności, instytucji płatniczej w rozumieniu art. 4 pkt 4 dyrektywy PSD2 (z wyłączeniem osób fizycznych lub prawnych korzystających ze zwolnienia na podstawie art. 32 lub 33 dyrektywy PSD2⁹³) oraz instytucji pieniądza elektronicznego w rozumieniu art. 2 pkt 1 dyrektywy EMD2⁹⁴ (za wyjątkiem osób prawnych korzystających z wyłączenia na podstawie art. 9 dyrektywy EMD2).

Zmianie w dyrektywie SFD towarzyszy nowelizacja dyrektywy PSD2 (art. 3 uzgodnionego tekstu rozporządzenia IPR). Zawiera ona dalsze regulacje dotyczące dostępu wspomnianych instytucji do wyznaczonych systemów płatności.

Zasadnicza zmiana dyrektywy PSD2 spowoduje objęcie wyznaczonych systemów płatności wymogami art. 35 ust. 1 dyrektywy PSD2⁹⁵ przez rezygnację z funkcjonującego obecnie wyłączenia

⁹² Od 9 stycznia 2025 r. do 9 czerwca 2028 r.

⁹³ W prawie krajowym wyłączenie to będzie obejmować małe instytucje płatnicze, biura usług płatniczych oraz dostawców świadczących wyłącznie usługę dostępu do informacji do rachunku.

⁹⁴ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/110/WE z dnia 16 września 2009 r. w sprawie podejmowania i prowadzenia działalności przez instytucje pieniądza elektronicznego oraz nadzoru ostrożnościowego nad ich działalnością, zmieniająca dyrektywy 2005/60/WE i 2006/48/WE oraz uchylająca dyrektywę 2000/46/WE (Dz. Urz. UE L 267 z 10.10.2009, s. 7-17).

⁹⁵ Regulacja art. 35 ust. 1 dyrektywy PSD2 została zaimplementowana w art. 9 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 19 sierpnia 2011 r. o usługach płatniczych (Dz. U. z 2024 r. poz. 30). Zgodnie z art. 9 ust. 3 pkt 1 ustawy o usługach płatniczych

systemów płatności wyznaczonych, zawartego w ust. 2 tego przepisu. W art. 35 ust. 1 dyrektywy PSD2 określono wymogi, które odnoszą się do zasad dotyczących dostępu posiadających zezwolenie lub zarejestrowanych dostawców usług płatniczych będących osobami prawnymi do systemów płatności (tj. obiektywności, niedyskryminacji i proporcjonalności). Dostęp do wyznaczonych systemów płatności nie będzie mógł być ograniczony bardziej niż jest to konieczne dla ochrony przed szczególnymi rodzajami ryzyka, takimi jak ryzyko rozliczenia, ryzyko operacyjne i ryzyko biznesowe, oraz dla ochrony stabilności finansowej i operacyjnej systemu płatności. Operatorzy systemów płatności wyznaczonych nie będą także mogli nakładać ograniczeń dotyczących skutecznego uczestnictwa w innych systemach płatności lub ze względu na status instytucjonalny, a także zasad, które wprowadzają odmienny sposób traktowania pomiędzy posiadającymi zezwolenie dostawcami usług płatniczych lub pomiędzy zarejestrowanymi dostawcami usług płatniczych w odniesieniu do ich praw, obowiązków i uprawnień jako uczestników systemu płatności.

Ponadto, instytucje płatnicze oraz instytucje pieniądza elektronicznego, które będą chciały ubiegać się o uczestnictwo w wyznaczonych systemach płatności, będą musiały stosować wymogi nowo dodawanego przepisu art. 35a ust. 1 dyrektywy PSD2. Zgodnie z tą regulacją, w celu zabezpieczenia stabilności i integralności systemów płatności, instytucje te będą zobowiązane do posiadania:

- opisu środków podjętych w celu ochrony środków pieniężnych należących do użytkowników usług płatniczych,
- opisu stosowanych zasad zarządzania i mechanizmów kontroli wewnętrznej dla usług płatniczych lub usług w zakresie pieniądza elektronicznego, w tym procedur administracyjnych, zarządzania ryzykiem i księgowych, jak również opisu rozwiązań dotyczących korzystania z usług technologii informacyjno-komunikacyjnych,
- planu likwidacji na wypadek upadłości, dostosowanego do przewidywanej wielkości i modelu biznesowego wnioskodawcy oraz zawierającego opis przyjętych procedur, zapewniających wykonanie oczekujących transakcji płatniczych oraz rozwiązanie istniejących umów.

Istotne znaczenie dla tych rozwiązań będzie miał kształt przepisów implementujących w ustawodawstwie krajowym wprowadzany art. 35a ust. 2 dyrektywy PSD2, który nakłada obowiązek określenia przez państwa członkowskie sposobu oceny zgodności z powyższymi wymogami. Będzie mogła ona przyjąć formę samooceny, wyraźnej decyzji właściwego organu lub jakiegokolwiek innej procedury, której celem będzie zapewnienie, że instytucje płatnicze i instytucje pieniądza elektronicznego stosują się do wymogów określonych w przytoczonym przepisie dyrektywy PSD2.

(stanowiącym implementację art. 35 ust. 2 lit. a dyrektywy PSD2), przepisów ust. 1 i 2 nie stosuje się do wyznaczonych systemów płatności, które to wyłączenie po wejściu w życie proponowanych zmian nie będzie aktualne.

Uzgodniona nowelizacja dyrektywy PSD2 w powiązaniu ze zmianami dyrektywy SFD oznacza, że dla instytucji płatniczych oraz instytucji pieniądza elektronicznego stworzona zostanie możliwość ubiegania się o uczestnictwo w wyznaczonych systemach płatności. Warunki określone w przepisach dyrektywy PSD2 są koniecznymi, ale niewystarczającymi wymogami dla uzyskania dostępu do wyznaczonych systemów płatności. Jak bowiem wynika z motywu 16 uzgodnionej regulacji, uczestnictwo w wyznaczonych systemach płatności będzie możliwe tylko wówczas, jeśli podmioty te będą:

- zarówno spełniały wymogi zdefiniowane w dyrektywie PSD2 (wspomniany art. 35a),
- jak i spełniały określone przez operatorów tych systemów – z uwzględnieniem art. 35 ust. 1 dyrektywy PSD2 – wymagania dla uczestników (dotyczące m. in. oceny ryzyka związanego z takim ewentualnym uczestnictwem, wymogów technicznych i cyberbezpieczeństwa) oraz
- przestrzegały zasad obowiązujących w tych systemach.

W ramach kompromisu legislacyjnego zaproponowano również zmianę przepisu dotyczącego sposobu ochrony przez instytucje płatnicze środków pieniężnych otrzymanych od użytkowników usług płatniczych lub za pośrednictwem innego dostawcy usług płatniczych w celu wykonania transakcji płatniczych (art. 10 ust. 1 dyrektywy PSD2). Umożliwiono ochronę tych środków również przez ich zdeponowanie na odrębnym rachunku w banku centralnym, według uznania tego banku centralnego. Uwzględniając niezależność banków centralnych, w ich gestii pozostawiono więc decyzję co do oferowania i warunków takiej usługi. Wymóg ochrony środków klientów ma objąć wprost także instytucje pieniądza elektronicznego.

Uzgodniony projekt IPR przewiduje krótki, 12-miesięczny termin dla państw członkowskich na przyjęcie i publikację przepisów krajowych niezbędnych do wykonania zmienionych przepisów dyrektyw PSD2 i SFD oraz rozpoczęcie ich stosowania (liczony od dwudziestego dnia po opublikowaniu rozporządzenia w Dzienniku Urzędowym UE)⁹⁶.

Projekt rozporządzenia Ministra Finansów w sprawie dodatkowych informacji przekazywanych KDPW, przed zawarciem umowy, której przedmiotem jest rejestracja papierów wartościowych⁹⁷

W listopadzie 2023 r. skierowano do konsultacji publicznych projekt rozporządzenia Ministra Finansów określającego szczegółowy zakres dodatkowych informacji dotyczących emisji papierów wartościowych, wynikających z nich zobowiązań oraz sposobu ich oferowania, które emitent lub agent emisji działający na rzecz emitenta są obowiązani przekazać KDPW przed zawarciem umowy o rejestrację papierów wartościowych w depozycie papierów wartościowych. Projekt rozporządzenia określa również terminy przekazywania powyższych informacji.

⁹⁶ Państwa członkowskie mają obowiązek transpozycji zmian w dyrektywach PSD2 i SFD do 9 kwietnia 2025 r. Kompromisowy projekt rozporządzenia IPR został uchwalony przez PE w pierwszym czytaniu 7 lutego 2024 r., a następnie przyjęty przez Radę UE 26 lutego 2024 r. Ostateczny tekst rozporządzenia IPR został opublikowany w Dzienniku Urzędowym UE z 19 marca 2024 r.:

https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=OJ:L_202400886.

⁹⁷ Projekt rozporządzenia Ministra Finansów w sprawie dodatkowych informacji przekazywanych Krajowemu Depozytowi Papierów Wartościowych S.A., przed zawarciem umowy, której przedmiotem jest rejestracja papierów wartościowych ([Projekt \(rcl.gov.pl\)](#))

7.5. Działania w zakresie upowszechniania obrotu bezgotówkowego

Najważniejszą inicjatywą służącą popularyzacji płatności bezgotówkowych w Polsce jest *Program wsparcia obrotu bezgotówkowego*⁹⁸, zwany dalej Programem, koordynowany przez Fundację Polska Bezgotówkowa. Program ma na celu upowszechnienie wśród konsumentów płatności bezgotówkowych przez rozwój sieci akceptacji tych płatności, który wspiera okresowe dofinansowanie terminali płatniczych dla przedsiębiorców oraz podmiotów sektora publicznego.

Według zasad operacyjnych Programu obowiązujących od 1 stycznia 2023 r., w ramach współpracy z podmiotami komercyjnymi Fundacja oferuje dofinansowanie nowego terminala przez 12 miesięcy i do kwoty 100 tys. zł. Przedsiębiorca może otrzymać dofinansowanie jednego terminala oraz do trzech urządzeń samoobsługowych (*vending*), zaś w przypadku podmiotów prowadzących działalność w zakresie transportu osób (z wyłączeniem taksówek) i korzystających wyłącznie z terminali płatniczych liczba ta może wynieść do 20 urządzeń.

W II półroczu 2023 r. kontynuowano działania wspierające rozbudowę sieci akceptacji instrumentów płatniczych wśród przedsiębiorców. Według danych Fundacji, od uruchomienia Programu do końca grudnia 2023 r. liczba umów na dofinansowanie terminali płatniczych dla tej grupy akceptantów płatności wyniosła prawie 456,8 tys. (przyrost w II półroczu 2023 r. o ponad 22,4 tys.), a liczba urządzeń nim objętych osiągnęła 612 tys. (wzrost o 22,7 tys.). W II półroczu 2023 r. dokonano z użyciem tych terminali 250 mln transakcji o wartości 17,7 mld zł. W jednym terminalu objętym Programem zrealizowano średnio 96 transakcji miesięcznie o wartości 6,8 tys. zł. Przeciętna płatność w takim urządzeniu wyniosła 71 zł.

W Programie mogą uczestniczyć podmioty administracji publicznej i skarbowej, urzędy samorządu terytorialnego, sądy, publiczna służba zdrowia oraz pozostałe podmioty publiczne (muzea, szkoły, przedszkola, teatry i przedsiębiorstwa komunalne). Mogą one uzyskać finansowanie na pokrycie kosztów m.in. instalacji terminali, ich obsługi, serwisowania oraz obsługi transakcji bezgotówkowych w liczbie odpowiadającej liczbie punktów kasowych działających w danej jednostce. W okresie od 1 września 2018 r., tj. od momentu rozszerzenia Programu o podmioty sektora publicznego⁹⁹, do końca grudnia 2023 r. przystąpiły do niego 2 772 jednostki administracji publicznej, w których zainstalowano łącznie 14 794 terminali. W II półroczu 2023 r. przybyło 48 nowych akceptantów i udostępniono 485 nowych urządzeń dla tej grupy podmiotów. W II półroczu 2023 r. z użyciem terminali objętych Programem w sektorze publicznym dokonano 3,8 mln transakcji o wartości 562,4 mln zł.

⁹⁸ Program Wsparcia Obrotu Bezgotówkowego – Wyciąg dla Akceptantów standardowych, www.polskabezgotowkowa.pl, https://polskabezgotowkowa.pl/files/offer/wyciag_dla_akceptanta_sektorowego_online_pwob_zo_12.0.pdf

⁹⁹ Wcześniej podmioty sektora publicznego były objęte Programem upowszechniania płatności bezgotówkowych w jednostkach administracji publicznej, realizowanym od kwietnia 2017 r. przez Ministerstwo Przedsiębiorczości i Technologii oraz KIR S.A.

W analizowanym okresie Fundacja wspierała także wykorzystanie urządzeń samoobsługowych z funkcją przyjmowania płatności bezgotówkowych i objęła dofinansowaniem blisko 1000 datkomatów, modułów płatniczych dla stacji ładowania samochodów elektrycznych oraz instalowanych we współpracy z samorządami urządzeń służących do pobierania opłat za parking, bilety i toalety publiczne. We współpracy z Ministerstwem Cyfryzacji i Centralnym Ośrodkiem Informatyki realizowała projekt uruchomienia płatności kartami w aplikacji mObywatel.

Fundacja koordynowała prace uczestników rynku związane z wprowadzeniem w Polsce nowego standardu płatności kartowych dla sklepów internetowych – *Click to Pay* oraz popularyzowała usługę *cash back* i usługę terminala w telefonie (aplikacja SoftPOS).

Ponadto w II półroczu 2023 r. Fundacja prowadziła działania edukacyjne skierowane do przedsiębiorców i konsumentów, których celem było przekazanie wiedzy umożliwiającej wygodne i bezpieczne korzystanie z płatności bezgotówkowych (m.in. program „Akademia Przedsiębiorcy”, podręcznik „Nowoczesny Senior”). W listopadzie 2023 r. zorganizowała „Tydzień Płatności Bezgotówkowych” pod patronatem Ministerstwa Finansów oraz pierwszą konferencję *Future of Payments*.

7.6. Działania na rzecz ograniczenia wykluczenia finansowego

Sektor bankowy podejmuje działania, których celem jest zapewnienie wysokiej jakości obsługi bankowej swoich klientów, także osób z niepełnosprawnościami i szczególnymi potrzebami. Prowadzą one do przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu i finansowemu tej grupy klientów. Koordynacją podejmowanych inicjatyw zajmuje się Grupa robocza ds. dostępności usług bankowych, która funkcjonuje w ramach Związku Banków Polskich od 2011 r.

W II połowie 2023 r. działania grupy koncentrowały się na przygotowaniu banków do wypełnienia wymogów wynikających z *dyrektywy w sprawie wymogów dostępności produktów i usług* (EAA)¹⁰⁰ oraz roboczych konsultacjach rozwiązań przyjętych w rządowym projekcie ustawy implementującej wspomnianą dyrektywę¹⁰¹. Zorganizowano cykl webinarów pt. *Porozmawiajmy o dostępności*, skierowanych do pracowników banków. Poruszane na nich tematy dotyczyły dostępności usług bankowych dla osób głuchych i słabosłyszących, komunikacji formalnej i marketingowej oraz architektury placówek bankowych. We wrześniu odbyła się także konferencja, podczas której przedstawiono raport pt. *Dostępność cyfrowa polskiego biznesu* oraz omówiono konsekwencje wprowadzenia rozwiązań dyrektywy EAA dla prowadzenia w Polsce działalności biznesowej.

¹⁰⁰ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/882 z dnia 17 kwietnia 2019 r. w sprawie wymogów dostępności produktów i usług (Dz. Urz. UE L 151 z 7.6.2019 r., str. 70-115).

¹⁰¹ Projekt ustawy o zapewnianiu spełniania wymagań dostępności niektórych produktów i usług przez podmioty gospodarcze został wniesiony do Sejmu 11 grudnia 2023 r., [https://orka.sejm.gov.pl/Druki10ka.nsf/Projekty/10-020-26-2023/\\$file/10-020-26-2023.pdf](https://orka.sejm.gov.pl/Druki10ka.nsf/Projekty/10-020-26-2023/$file/10-020-26-2023.pdf)

W ramach bieżących działań grupa aktualizowała bazę danych o działających w Polsce bankomatach, w których zastosowano udogodnienia dla osób ze szczególnymi potrzebami.

7.7. Działania na rzecz SEPA

Paneuropejskie polecenie przelewu – SEPA Credit Transfer (SCT)

Na koniec grudnia 2023 r.¹⁰² uczestnikami podstawowego schematu polecenia przelewu SEPA było 23 polskich dostawców usług płatniczych, a uczestnikami schematu natychmiastowego polecenia przelewu SEPA (SCT Inst) dwóch dostawców usług płatniczych. NBP był bankiem rozliczeniowym w obsłudze SCT dla 17 banków, które podpisały z bankiem centralnym umowę w sprawie uczestnictwa pośredniego w systemie STEP2-T SEPA Credit Transfer. Przelewy transgraniczne SCT są przekazywane do EBA Clearing, będącego operatorem tego systemu, przy wykorzystaniu systemu Euro Elixir prowadzonego przez KIR. Rozrachunek płatności z systemu STEP2-T (usługa SCT) następuje w systemie TARGET.

Dzięki współpracy KIR z izbami rozliczeniowymi w ramach EACHA (European Automated Clearing House Association) uczestnicy systemu Euro Elixir mają możliwość realizacji transakcji SCT do wybranych krajów bez konieczności pośrednictwa systemu STEP2-T. Na koniec grudnia 2023 r. KIR wymieniała w ten sposób zlecenia płatnicze w standardzie SCT z trzema izbami partnerskimi, tj. equensWorldline NV (Holandia i Niemcy), Iberpay (Hiszpania) i Borica Bankservice AD (Bułgaria).

Z danych przekazanych przez dostawców usług płatniczych za II półrocze 2023 r. wynika, że w analizowanym okresie zrealizowano 31,5 mln poleceń przelewu w standardzie SEPA (5,5 mln zleceń krajowych, 7,4 mln transgranicznych wysyłanych i 18,6 mln otrzymanych) o wartości 259,2 mld euro. W porównaniu z poprzednim półroczem¹⁰³ oznacza to wzrost liczby i wartości transakcji o, odpowiednio, 6,1% i 4,4%.

Paneuropejskie polecenie zapłaty – SEPA Direct Debit (SDD)

Na koniec grudnia 2023 r. bezpośrednio uczestnikami w schemacie podstawowym SEPA Direct Debit, tj. dla płatności pomiędzy osobami fizycznymi a przedsiębiorcami na obszarze SEPA, było 4 polskich dostawców usług płatniczych, a w schemacie SEPA Direct Debit dla przedsiębiorców (B2B) trzech dostawców, podobnie jak na koniec czerwca 2023 r. W II półroczu 2023 r.

¹⁰² Zgodnie z listą podmiotów, dla których ostatni termin zgłaszania się do European Payments Council w 2023 r. wyznaczono na 22 grudnia (z pierwszym dniem operacyjnym 5 lutego 2024 r.): [List of payment service providers who can make and receive SEPA transactions | European Payments Council](#)

Lista uczestników poszczególnych schematów: [EPC005-24 v1.0 Overview scheme adherence 2023-01-12 0.pdf \(europeanpaymentscouncil.eu\)](#)

¹⁰³ Procentowe zmiany liczby i wartości transakcji zostały wyliczone z uwzględnieniem skorygowanych danych za I półrocze 2023 r. przekazanych przez dostawców usług płatniczych.

zrealizowano 4,1 tys. poleceń zapłaty w standardzie SEPA o wartości 72,9 mln euro (odpowiednio o 36,6% i 57,8% więcej niż w I półroczu 2023 r.).

8. Wyniki wybranych badań i analiz w zakresie systemu płatniczego

8.1. Porównanie wybranych elementów polskiego systemu płatniczego z systemami innych krajów Unii Europejskiej za 2022 r.

Porównanie wybranych elementów polskiego systemu płatniczego z systemami krajów Unii Europejskiej za 2022 r. jest cyklicznym materiałem publikowanym przez NBP. Celem analizy było porównanie opracowanych dla Polski i innych krajów UE wskaźników dostępności instytucji świadczących usługi płatnicze dla ludności (ubankowienia mierzonego liczbą rachunków bankowych) oraz wykorzystania podstawowych bezgotówkowych instrumentów płatniczych (kart płatniczych, poleceń przelewu, poleceń zapłaty) i elementów infrastruktury płatniczej (bankomatów, terminali POS). Wskaźniki te zostały wyliczone na podstawie danych za 2022 r., udostępnionych na portalu statystycznym EBC¹⁰⁴.

W przypadku 8 spośród 12 analizowanych wskaźników Polska uplasowała się w pierwszej dziesiątce krajów UE, wskaźniki te dotyczyły głównie transakcyjności poszczególnych instrumentów płatniczych, dostępnej infrastruktury (liczba placówek, liczba rachunków bankowych, liczba terminali POS) oraz udziału transakcji bezgotówkowych w ogólnej liczbie transakcji.

Pomimo wysokich pozycji Polski w rankingu odnoszącym się do infrastruktury płatniczej, wyliczone dla naszego kraju wskaźniki mierzące jej rozwój i dostępność kształtują się poniżej wskaźników dla UE. Biorąc pod uwagę liczbę bankomatów (11 pozycja w rankingu), Polska ze wskaźnikiem 563 urządzenia na jeden milion mieszkańców odbiegała od wskaźnika dla UE wynoszącego 749. W Polsce na jeden milion mieszkańców przypadało 32,3 tysiące terminali POS (8 miejsce na 21 krajów), podczas gdy wskaźnik dla UE wyniósł 39,8 tysiąca. W przypadku liczby kart wydanych na jednego mieszkańca wskaźnik dla Polski (1,2) był także poniżej wskaźnika dla UE (1,8). Największy spadek w porównaniu z 2021 r. dotyczył liczby placówek oferujących usługi płatnicze na jeden milion mieszkańców (-3,2%).

Znacznie korzystniej Polska wypadła pod względem wykorzystania infrastruktury płatniczej oraz bezgotówkowych instrumentów płatniczych (kart płatniczych i poleceń przelewu). Dla wszystkich wskaźników dotyczących użytkowania istniejącej infrastruktury oraz wspomnianych instrumentów płatniczych Polska zanotowała wzrosty, a w trzech przypadkach przelożyło się to na awans w rankingu krajów UE.

¹⁰⁴ Dane są publikowane na stronie internetowej EBC pod adresem <https://data.ecb.europa.eu/>

Zaprezentowane w materiale trendy dotyczące rozwoju poszczególnych form rozliczeń pieniężnych w Polsce wskazują na znaczącą poprawę następujących wskaźników:

- liczba zrealizowanych poleceń przelewu na jednego mieszkańca (wzrost o 16,4%, pozycja w rankingu bez zmian),
- liczba transakcji dokonywanych przy użyciu bezgotówkowych instrumentów płatniczych na jednego mieszkańca (wzrost o 13,1%, awans o 2 pozycje),
- liczba transakcji kartami płatniczymi na jednego mieszkańca (wzrost o 11,3%, awans o 3 pozycje),
- liczba transakcji bezgotówkowych dokonywanych pojedynczą kartą płatniczą (wzrost o 10,1%, pozycja w rankingu bez zmian).

Ponadto, w 2022 r. istotnie (o 12,5%) zwiększyła się liczba zrealizowanych poleceń zapłaty na jednego mieszkańca, jednakże skala użycia tego instrumentu w Polsce nadal zdecydowanie odbiega od pozostałych krajów UE.

Tabela 16. Zestawienie analizowanych wskaźników dotyczących dostępności instytucji świadczących usługi płatnicze, wykorzystania bezgotówkowych instrumentów płatniczych oraz elementów infrastruktury płatniczej w Polsce

Wskaźnik	2021 r.	2022 r.	Wzrost / Spadek (%)	Pozycja względem innych krajów UE	
				2021 r.	2022 r.
Liczba placówek oferujących usługi płatnicze na jeden milion mieszkańców	294,1	284,6	-3,2%	-	7/23
Liczba rachunków bankowych na jednego mieszkańca	2,2	2,4	9,1%	8/21	7/21
Liczba bankomatów na jeden mln mieszkańców	572,0	563,0	-1,6%	11/24	11/19
Liczba terminali POS w przeliczeniu na jeden mln mieszkańców	29 429	32 268	9,6%	8/21	8/21
Liczba wydanych kart płatniczych na jednego mieszkańca	1,1	1,2	6,2%	22/27	18/21
Liczba transakcji dokonywanych przy użyciu bezgotówkowych instrumentów płatniczych na jednego mieszkańca	301,4	340,4	13,1%	13/27	11/23
Liczba transakcji kartami płatniczymi na jednego mieszkańca	190,8	212,3	11,3%	12/27	9/22
Liczba transakcji bezgotówkowych dokonywanych pojedynczą kartą płatniczą	159,2	175,3	10,1%	3/21	3/21
Liczba transakcji zrealizowanych w pojedynczym terminalu POS	6 131,0	6 387,3	4,2%	9/21	8/20
Udział transakcji bezgotówkowych w ogólnej liczbie transakcji przeprowadzonych kartami płatniczymi	93,8%	94,6%	0,9%	6/21	4/17
Liczba zrealizowanych poleceń przelewu na jednego mieszkańca	109,3	127,2	16,4%	9/27	9/24
Liczba poleceń zapłaty na jednego mieszkańca	0,8	0,9	12,5%	19/20	19/20

Źródło: opracowanie NBP na podstawie danych EBC

8.2. Raport *E-commerce w Polsce 2023*

Celem badania *E-commerce w Polsce 2023*¹⁰⁵ było poznanie postaw, zwyczajów i motywacji w dokonywaniu zakupów online, a także preferencji klientów co do sposobu realizacji płatności. Wyniki badania wskazują, że obecnie 79% polskich internautów kupuje online. Klientami sklepów internetowych są najczęściej mieszkańcy dużych miast, osoby z wyższym wykształceniem oraz dobrze oceniające sytuację finansową swojego gospodarstwa domowego. Aż 75% spośród około 30 mln użytkowników Internetu w Polsce robi zakupy w polskich sklepach internetowych, zaś 30% z nich deklaruje korzystanie z zagranicznych platform.

Najważniejszym czynnikiem zachęcającym do zakupów w sklepach internetowych jest ich całodobowa dostępność. Istotne znaczenie dla respondentów ma także wygoda, nieograniczony czas na wybór produktu oraz ceny, które są postrzegane jako korzystniejsze w porównaniu z ofertą sklepów stacjonarnych. Konsumenci zwracają także uwagę na większy asortyment produktów, łatwość porównywania ofert w sklepach internetowych oraz dostępność różnych form płatności.

Dla 21% klientów dostępność prostego sposobu płatności jest kluczowym czynnikiem przy podejmowaniu decyzji, czy dokonają pierwszego zakupu w sklepie internetowym, z którego wcześniej nie korzystali. Ponadto 24% internautów przyznaje, że możliwość skorzystania z różnych form płatności ma wpływ na ich ocenę wiarygodności odwiedzanego sklepu.

Do najbardziej rozpoznawalnych przez klientów metod płatności za zakupy w Internecie należą: szybki przelew bankowy przez serwis płatności (69%), płatność z wykorzystaniem systemu BLIK (63%), płatność kartą płatniczą przy składaniu zamówienia (43%) i wysyłka za pobraniem (płatność gotówką lub kartą płatniczą przy odbiorze u kuriera – 38%). Najbardziej wskazywane przez respondentów są płatności ratalne (11%) oraz płatności mobilne z użyciem kodów QR (5%).

Wśród sposobów płatności najchętniej wybieranych przez klientów sklepów internetowych przeważają płatności BLIK (47%). Kolejnymi preferowanymi metodami są szybki przelew bankowy przez serwis płatności (26%) oraz płatność kartą przy składaniu zamówienia (10%). Natomiast do najmniej popularnych sposobów płacenia za zakupy online należą płatności gotówką lub kartą przy odbiorze osobistym w sklepie (2%) oraz płatności odroczone (3%).

Deklaracje dotyczące wyboru sposobu płatności nie różnią się istotnie pod względem płci oraz doświadczenia konsumenta w zakupach online. Natomiast znaczące różnice w preferencjach co do metod płatności zauważalne są w poszczególnych przedziałach wiekowych. Im młodsza grupa respondentów, tym chętniej korzysta z płatności BLIK (od 35% w grupie 50+ do 71% w grupie 15-

¹⁰⁵ *E-commerce w Polsce 2023*, Gemius Polska, 2023, <https://www.gemius.pl/wydawcy-aktualnosci/id-79-internautow-kupuje-online-raport-e-commerce-w-polsce-2023-juz-dostepny.html>

Raport przygotowała firma Gemius we współpracy z Polskimi Badaniami Internetu oraz Związkiem Pracodawców Branży Internetowej IAB Polska. Badanie zrealizowano w formie ankiety elektronicznej z wykorzystaniem metody CAWI (Computer-Assisted Web Interview) na reprezentatywnej próbie 1608 internautów, mających co najmniej 15 lat. Dane zbierano pomiędzy 28 czerwca a 6 lipca 2023 roku.

24 lata). Z kolei z szybkiego przelewu bankowego przez serwis płatności najchętniej korzystają starsi klienci (32% w grupie 50+) i jego popularność jest wyraźnie mniejsza w młodszych grupach respondentów (10% w grupie 15-24 lata).

Wykaz stosowanych skrótów

- AMI-SeCo – Advisory Group on Market Infrastructures for Securities and Collateral
- BFG – Bankowy Fundusz Gwarancyjny
- BGK – Bank Gospodarstwa Krajowego
- BondSpot – BondSpot S.A.
- CCP – *central counterparty*, kontrahent centralny
- CNP – transakcja płatnicza zrealizowana bez fizycznego udziału karty, tj. transakcja zdalną dokonana przy zamówieniu pocztowym (*mail order*), zamówieniu telefonicznym (*telephone order*) lub zamówieniu internetowym (*internet order*)
- CSDR – Central Securities Depositories Regulation
- EACHA – European Automated Clearing House Association
- EBC – Europejski Bank Centralny
- EMD2 – Electronic Money Directive 2
- EMIR - European Market Infrastructure Regulation
- ETC – *exchange traded commodity*
- ETF – *exchange traded fund*
- GPW – Giełda Papierów Wartościowych w Warszawie S.A.
- IPR – Instant Payments Regulation
- IRGiT – Izba Rozliczeniowa Giełd Towarowych S.A.
- IRS – *interest rate swap*
- ISO 20022 – nowy standard komunikatów płatniczych, zgodny z międzynarodową normą ISO 20022 bazujący na strukturze XML (*eXtensible Mark-up Language*)
- KDPW – Krajowy Depozyt Papierów Wartościowych S.A.
- KDPW_CCP – KDPW_CCP S.A.
- KIR – Krajowa Izba Rozliczeniowa S.A.
- KSKOK - Krajowa Spółdzielcza Kasa Oszczędnościowo-Kredytowa
- KSR - Krajowy System Rozliczeń
- LEI – Legal Entity Identifier
- OIS – *overnight index swap*
- OTC – *over-the-counter*
- OTF – *organised trading facility*
- OZE – odnawialne źródło energii
- PDA – prawa do akcji
- PIN - *personal identification numer* - osobisty numer identyfikacyjny
- PSD2 – Payment Services Directive 2
- P2P – *peer – to – peer* – transakcje między dwiema osobami fizycznymi
- SCoRE – Single Collateral Management Rulebook for Europe
- SCT Inst – SEPA Instant Credit Transfer – polecenie przelewu natychmiastowego SEPA

- SCT – SEPA Credit Transfer – polecenie przelewu w schemacie SEPA
- SDD – SEPA Direct Debit – polecenie zapłaty w schemacie SEPA
- SEPA - Single Euro Payments Area – jednolity obszar płatności w euro
- SMS - *short message service* – krótka wiadomość tekstowa
- TARGET – Trans-European Automated Real-Time Gross Settlement Express Transfer System – europejski zautomatyzowany błyskawiczny system rozrachunku brutto płatności w czasie rzeczywistym w pieniądzu banku centralnego, 20 marca 2023 r. zastąpił system TARGET2
- TARGET-NBP – polski komponent systemu TARGET
- TARGET2– Trans-European Automated Real-Time Gross Settlement Express Transfer System – europejski zautomatyzowany system rozrachunku brutto płatności w czasie rzeczywistym w pieniądzu banku centralnego
- TARGET2-NBP – polski komponent systemu TARGET2, funkcjonujący do 19 marca 2023 r.
- TBSP – Treasury BondSpot Poland
- TIPS – TARGET Instant Payment Settlement – jedna z trzech usług w ramach systemu TARGET, służąca do rozrachunku transakcji natychmiastowych w trybie 24/7/365
- T2S – TARGET2-Securities – jedna z trzech usług w ramach systemu TARGET, służąca do rozrachunku transakcji, których przedmiotem są papiery wartościowe
- UE – Unia Europejska
- WIBOR – Warsaw Interbank Offer Rate
- WIRON – Warsaw Interest Rate Overnight

nbp.pl

